

De voorstellen van de Deensche Regeering in zake de landsverdediging.

(Vervolg en slot van blz. 316.)

In den »Forslag til Lov om Haerens Ordning« ¹⁾ is met de wenschen der meerderheid in de commissie rekening gehouden, behoudens tal van wijzigingen van »zakelijken aard«. Dat de denkbeelden der regeeringspartij niet ongewijzigd in het staatsblad zouden overgaan, liet zich dan ook wel voorzien. Ligt toch gewoonlijk reeds eene diepe klove tusschen voorstel en uitvoering, wanneer *niet*-verantwoordelijke personen aan het woord zijn; in dit bijzondere geval, waarbij meer het partijbelang, dan de individueele overtuiging de leden der meerderheid schijnt te hebben geleid, moest de Regeering wel uitermate voorzichtig te werk gaan.

In het kort komen hare voorstellen op het volgende neer.

Het jaarlijksche contingent van \pm 10.000 man zal met 2300 man worden verhoogd, waardoor eene sterkte van 0,5 % der bevolking (in Nederland 0,3 %) ten naaste bij zal worden bereikt.

Het begin van den dienstplichtigen leeftijd wordt van 22 op 20 jaar gesteld.

Van eene weerbelasting wordt niet gerept. Wel schijnt, ter bestrijding der hoogere uitgaven, eene verhooging der vermogens- en inkomstenbelasting in de hoogere klassen van aanslag in de bedoeling te liggen.

De bestaande indeeling der physiek geschikte dienstplichtigen in twee klassen van bruikbaarheid blijft gehandhaafd, doch de klasse »geschikt voor militair arbeider« vervalt. Afzonderlijke indeeling bij deze categorie zou toch niet meer plaats vinden. Het voorstel luidt n.l., om kort na de indeeling 200 van de minst geschikte dienstplichtigen uit de infanterie te bestemmen voor de arbeidstroepen, tot het verrichten van dienst op schietterreinen, bij terreinopname, enz. Voorts zullen de korpsen, ten einde in de wacht-, ordonnansen- en werkdiensten te voorzien, de zich geleidelijk minder geschikt toonende soldaten daarvoor bestemmen, die dan eerst bij vertrek met groot verlof in de arbeidstroepen overgaan. Men hoopt op deze wijze het bestaande getal van 650 militaire arbeiders te kunnen beperken. Economischer, hoewel bezwarender voor het oorlogsbudget, schijnt mij het in dienst stellen van burgerarbeiders toe.

¹⁾ Zie de afleveringen van dit Tijdschrift van Dec. 1908, Januari en Maart 1909.

Anders dan de meerderheid stelt de Regeering eene belangrijke uitbreiding van het aantal reservebataljons — van 13 op 21 — voor, terwijl de onderscheiding in leger en versterking (landweer) wordt opgegeven. De reservebataljons zullen òf met de liniebataljons gemengde regimenten vormen en dan hechter geëncadreerd worden, òf afzonderlijke reserveregimenten vormen, waarvan ook de kaders meer bepaaldelijk uit de reserve zullen worden genomen.

Het strijdpunt — de oefening der oudere lichten — is, in weerwil der meerderheid, toch opgerakeld en eene zesdaagsche oefening voorgesteld. Op den duur der herhalingsoefeningen is niettemin niet toegegeven, hoezeer daarop in de commissie door de regeeringspartij krachtig werd aangedrongen.

Het aantal jaarklassen blijft, ondanks de contingentsverhooging en de betrekkelijk geringe legeruitbreiding, op 16 gehandhaafd. De oorzaak hiervan schuilt, naar het schijnt, grootendeels in de gevaren, die de Deensche mobilisatie op de Seelandsche eilandengroep, waar het grootste deel van het leger garnizoen houdt, bedreigen. Om den druk van den dienstplicht gelijkelijk over het geheele land te verdeelen, waarnaar nauwgezet is gestreefd, moeten de garnizoenen op deze eilandengroep, tot oefening in vreedstijd en tot aanvulling in oorlogstijd, dienstplichtigen van daarbuiten ontvangen. Verbreekt dus eene vijandelijke vloot de verbinding tusschen de deelen van het Rijk, hetgeen elk oogenblik denkbaar is, dan is men wel verplicht de troepen op Seeland door oudere lichten op oorlogssterkte te brengen. Dààr, en bij gevolg over het geheele Rijk, moeten mitsdien meer lichten beschikbaar worden gehouden, dan wel voor het opstellen en het aanvullen der organieke sterkte zouden noodig zijn. Onder omstandigheden kan dan ook op Funen en in Jutland een overschot van 30.000 dienstplichtigen ontstaan, waaruit met enkele andere klassen een landstorm zal worden gevormd. De bepalingen voor dien landstorm zijn uiterst vaag, waarschijnlijk een gevolg van de bijkomende omstandigheid, dat wapenen en uitrusting er voor ontbreken.

Hoewel ten onzent de toestanden nogal aanmerkelijk van de Deensche verschillen, zoo doet zich toch m.i. de vraag voor, of, met het oog op eene zoo wenschelijke uitbreiding der veldlegersterkte, het vervallen van de scherpe scheidingslijn tusschen leger en landweer voor de toekomst niet als eene wenschelijke verbetering zou kunnen gelden.

Eene indeeling der lichten in drie gelijk sterke ploegen met algeheele opheffing van het blijvend gedeelte, zooals de regeeringspartij dit wenschte, is niet aanvaard kunnen worden. Het voorstel luidt daarentegen de 8000 dienstplichtigen der infanterie in twee ongelijk sterke ploegen te doen oefenen. Eene zomerploeg van 6800 en eene winterploeg van 1200 man. Na den verplichten dienst van 180 dagen, zouden dan, behalve de kaderélèves, nog 750 man van elke ploeg gedurende 2 maanden een blijvend gedeelte vormen, »om in de garnizoenen wachtdienst en verschillende werkzaamheden, *in het bijzonder*

»bij mobilisatie, te kunnen verrichten, gedurende den tijd, dat de »recrutenploegen daartoe nog niet kunnen worden gebruikt«. Dus *tout comme chez nous*. De memorie van toelichting laat doorschemeren, dat de Regeering slechts noode tot dit voorstel besluit. »Door eene »zwakkere winterploeg bereikt men wel eenige besparing en meer »gelijkheid in den duur van den dienstdag, doch deze voordeelen »worden niet bereikt, dan ten koste van de verhoogde oefening, die het blijvend gedeelte nu verkreëg«. Slechts noode wordt een 5000-tal man-maanden oefening geofferd.

De niet gemotiveerde, ongelijke sterkte der ploegen schijnt uit de minder gunstige oefeningsvoorwaarden gedurende de wintermaanden verklaard te moeten worden. Uit verschillende uitingen in de memorie van toelichting wordt zulks afgeleid. Zoo leest men b.v., dat voor de genietroepen de splitsing is achterwege gebleven, »omdat de oefening »van de winterploeg gebrekkig zou zijn«. Is werkelijk de minder gunstige oefeningsvoorwaarde gedurende het koude jaargetijde in het spel, dan verzwakt toch de Regeering haar standpunt wel een weinig door op de wenschelijkheid van winteroefeningen op grootere schaal te wijzen, waartoe zelfs oproeping voor herhalingsoefening in het voor-nemen ligt. »De grootere werkeloosheid in de wintermaanden zal misschien »oorzaak zijn, dat de oproeping in dezen tijd van het jaar voor menigeen »minder drukkend zal vallen, dan in het najaar«.

Groote ongelijkheid van kansen scheidt het voorstel bij de aanwij-zing tot het blijvend gedeelte. Overigens gelden daarbij zeer practische bepalingen. De minst geoefenden, bij de infanterie in het schieten, worden in de eerste plaats ervoor bestemd. Flinke soldaten, die zich bruikbare groepscommandanten hebben getoond, zijn tot een getal van 5 % der sterkte van de geheele groep vrijgesteld. Overigens beslist het lot; waarbij nummervwisseling is toegestaan; uitgezonderd echter, wanneer daardoor slechte sujetten voor het blijvend gedeelte zouden worden bestemd.

Het in de commissie aangegeven denkbeeld, den Minister van Landsverdediging bij de wet te machtigen, in tijd van spanning met het oog op het opstellen van eene voldoende veiligheidssterkte dienst-plichtigen op te roepen, is niet overgenomen.

Wel daarentegen hebben de z.g. alarmeeringsoefeningen in het Regeeringsvoorstel ingang gevonden. Minstens eenmaal in vier jaren zullen alle dienstplichtigen op de Seelandsche eilandengroep met spoed worden opgeroepen en gecenseerd zijn gedurende 1 à 2 dagen — voor zooveel zij althans op de eilanden aanwezig zijn — bij hun korps op te komen. Het toekennen van een daggeld ligt daarbij in de bedoe-ling. De Regeering oordeelt die oefeningen »volstrekt noodzakelijk, »om eene snelle verzameling en indeeling der grootverlofgangers in »gevechtsvaardige eenheden te beoefenen«. Alleen financieele redenen hebben weerhouden deze oefeningen over de geheele uitgestrektheid van het Rijk voor te stellen. Door dergelijke oefeningen in de wet ver-

plichtend te stellen, is aan de Regeering de gelegenheid geboden, om in geval van ernstige spanning, zonder dat zulks aanstoot zal mogen geven, en zonder dat al dadelijk het millioenen verslindende mobilisatiebevel behoeft te worden uitgevaardigd, in het hart des lands een groote sterkte op de been te brengen. Het voorstel geeft, wanneer men de uitvoerbaarheid gaat overwegen, nog tot menige vraag aanleiding. Practisch schijnt het echter in hooge mate en al moet worden erkend, dat het zich feitelijk alleen goed uitvoerbaar denken laat in een zoo afgerond en afgesloten gebied als de Deensche eilandengroep, dan ware het toch zeker wel gewenscht, om het denkbeeld ook voor ons land in studie te nemen.

Al is dus op deze wijze het tijdig opstellen van eene behoorlijke sterkte verzekerd, dan heeft de Regeering toch niet geschroomd. in spijt van de denkbeelden harer partij over »den demoraliseerenden winterdienst van geoefende manschappen« voor de artillerie op de zeeforten, die in twee groepen van 400 man zal moeten opkomen, een totalen eersten diensttijd van 13 maanden te eischen, zoodat, enkele maanden uitgezonderd, steeds over 800 *geoefende* kust-artilleristen kan worden beschikt.

Moge dan ook al in de voorstellen der Regeering wat te veel *chapeau bas* voor de partij worden gespeeld, zeker kan men haar niet verwijten, het belang van het land aan dat der partij te hebben ten offer gebracht.

Het financieele vraagstuk is in het Deensche legervraagstuk al zeer urgent.

Ten einde de grenzen van het budget niet te overschrijden en om gelden te vinden, voor de reorganisatie der 12 veldbatterijen van 8 stukken in 20 van 4, is een regiment cavalerie geschrapt geworden. De meerderheid had nog verder willen gaan en twee regimenten cavalerie willen supprimeeren, om de artillerie tot 24 batterijen te kunnen uitbreiden. Zij blijft hierop in het voorloopig verslag met kracht aandringen en zoo laat zich voorzien, dat de cavalerie het kind van de rekening zal worden. Niet onwaarschijnlijk, dat om haar de hand boven het hoofd te houden, de Regeering zich verzet, en op nog al eigenaardige wijze, tegen de oprichting van wielrijdercompagnieën.

Met dergelijke afdeelingen had men nog geene ervaring in oorlogstijd opgedaan en de beproeving in vreedstijd zou tot geene bevredigende resultaten hebben geleid.

De trein, waarbij alle paardenoppassers zullen worden ingedeeld, wordt voorgesteld bij de cavalerie over te gaan . . . als aequivalent.

De nooden van het Deensche militaire budget blijken voorts nog uit het door de Regeering zelfstandig ingediende voorstel, om de militaire muziekkorpsen, dat der garde uitgezonderd, te laten vervallen.

Wat de hoogere legeraanvoering betreft, heeft de Regeering alles bij het oude gelaten. Een algemeen opperbevel van het leger in

vredestijd, werd — m.i. volkomen te recht — niet vereenigbaar geacht met de constitutioneele verantwoordelijkheid van den Minister. Ook werd het niet wenschelijk geacht de rechtstreeksche verbinding van het Departement van Oorlog met den Chef van den Staf, de Wapeninspecteurs en verdere hogere autoriteiten te verbreken. De practische opvatting der Regeering zal voorzeker veel instemming vinden. Eveneens het voorstel om den inspecteur der infanterie te handhaven, daar het hoofdwapen »in niet mindere mate dan de overige Wapens »behoefte heeft aan den impuls, die van den inspecteur-generaal »kan komen«.

De regeling van het kadervraagstuk bood de Regeering talrijke moeilijkheden. Had de linkerzijde toch, bij een kennelijk streven naar inperking van den kaderplichtigen dienst, de militie-officieren in vrede-destijd kortweg op zijde geschoven, daartegenover had de rechterzijde eene verlenging van de opleiding tot militie-officier gewenscht en de aanstelling als zoodanig afhankelijk gesteld van eene verdere vrijwillige opleiding. Tusschen deze beide richtingen is nu een middenweg gekozen. Zooveel mogelijk is het aantal kader-élèves beperkt geworden, door de opleiding tot onderkorporaal binnen den voor den soldaat vastgestelden oefeningstijd te doen vallen. Daardoor is de aanwijzing voor kaderopleiding teruggebracht geworden bij de infanterie van 10 tot 6 procent der sterkte. De dienstdtijd voor de militie-officiers-adspiranten is in het voorstel echter met 4 maanden, dus tot 18 maanden, verlengd. Hun aanstelling tot kornet — een tusschenrang tusschen de oppersergeanten en de sergeanten — zal zoo tijdig geschieden, dat zij eenige oefening als gegraduateerde, in het bijzonder als sectiecommandant gedurende eene zomer-recrutenschool kunnen erlangen. »Het is n.l. op de kornetten en op de onderluitnants, »dat de zoo gewichtige dienst van sectiecommandant bij de linie- »en de reservebataljons voor een groot deel komt te rusten«. Aanstelling tot militie-officier — onderluitenant — zal eerst bij mobilisatie plaats vinden. »Die kornetten, welke tot het verrichten van officiers- »dienst geschikt blijken, kunnen, na aan de beide herhalingsoefeningen »te hebben deelgenomen, alzoo *op een leeftijd tusschen 25 en 30 jaar,* »worden aangesteld tot onderluitenant bij mobilisatie. Door eene der- »gelijke regeling verdwijnen de nu bestaande tweede-luitnants uit »het dagelijksche militaire leven en de in de plaats tredende onder- »luitnants zullen eerst onder ernstige omstandigheden eene rol spelen, »als wanneer een dergelijk instituut niet kan worden ontbeerd«.

Eigenaardige opvattingen, waarvan ook elders de opmerking getuigt, dat het noodig kan zijn kornetten om discipline redenen bij andere korpsen dan dat van herkomst aan te stellen. Voor overdreven spoed bij de aanstelling tot verschillende rangen bij het kader bestaat werkelijk in Denemarken geen vrees. Zoo kunnen b.v. soldaten, die zich bruikbare groepscommandanten hebben getoond, eerst *na* het volgen van de eerste herhalingsoefening tot onderkorporaal worden aange-

steld. Ik betwijfel, of dit ook practisch gezien is.

Het regeeringsvoorstel ontsluit voor de kornetten wel de gelegenheid, om tot reserve-officier te worden benoemd. Zij behooren daartoe echter vooraf 6 maanden vrijwilligen dienst als kornet te hebben verricht. De vrijwillige aanmelding zal dus ten slotte een noodzakelijk complement worden van den kaderplichtigen dienst, om in vreedestijd de officierssabel te mogen dragen.

De kern van het reservekader, dat zoowel officieren als onderofficieren zal omvatten, zal worden gevormd door uit het leger gescheiden beroepskaders, waarbij het »bijzonder in de bedoeling ligt, een deel van de officiersplaatsen in »deze klasse voor oudere, verdienstelijke onderofficieren open te stellen«. Dit voorrecht schijnt echter eerst op 45-jarigen leeftijd bereikbaar, een leeftijd, die voor de laagste officiersrangen veel te hoog mag worden geacht. Zonderlinge leeftijdsverhoudingen zullen dan ook in de reserve ontstaan, waar jonge officieren uit de militie, naast en boven vergrijsde officieren uit het vaste onderofficierskader zullen staan.

Wat het lot zal zijn der overigens practisch toeschijnende regeeringsvoorstellen laat zich, zooals in het naschrift op blz. 316 werd gezegd, voorshands niet voorspellen. Geheel onverschillig kan ons zulks niet laten, want al toont de binnenlandsche politiek in Denemarken tegenover de legervraagstukken eene ontaarding, zooals wij, die niet in die mate kennen, dan zal toch moeten worden erkend, dat in de stroomingen, welke die vraagstukken zoo hier als ginds beheerschen, veel overeenstemming valt op te merken. Zoo meende ik dan ook, dat eene uitvoerige studie van Deensche toestanden, hoe dor en droog zij ook mocht uitvallen, voor ons hare leerzame zijde kan hebben.

T.

Krijgsgeschiedkundige aantekeningen en bestrijdingsmethode der malaria,

DOOR

DR. P. B. VAN LOO,

Off. van Gez. 1ste kl.

(Vervolg en slot van blz. 261.)

Ten slotte mogen hier nog eenige gegevens volgen, die een beeld kunnen vormen van de groote verliezen, welke de Engelschen aan de Zeeuwsche koorts en geleden hebben en van de geheel onvoldoende verplegingsvoorwaarden.

In een »rapport«, dat de burgemeester van Vlissingen zendt aan den Sous-Préfet (Rapport des événements, qui ont eu lieu avant, pendant et après le bombardement de Flessingue depuis 29 Juillet jusqu'au 26 Septembre 1809, délivré au Gouvernement par A. T. LAMMENS, maire de la ville, 1810), staat vermeld: Les Anglais se trouvent encore en grand nombre à Walcheren. Ils sont terriblement tourmentés par la maladie et le nombre des malades est grand. Le 3 Septembre il y avait au delà de 7000 malades dans l'isle, le 10 il y avait 8663, le 17 il y avait au delà de 10.000.

Ils ont perdu à Flessingue 13 officiers par maladie et 300 à 400 soldats; ayant accidentellement vu l'état nominatif d'une compagnie de 70 hommes, il y avait dessus de 34 malades. Les chevaux de la cavalerie, qu'on embarque pour la majeure partie (mais non encore partis le 26 pour l'Angleterre) étaient conduits par nombre de 3 à 4 par un cavalier, les autres étant malades. Un seul régiment (m'a dit un Major) avait 450 malades et il me raconta comme un triomphe, qu'un jour fut passé sans en avoir vu augmenter le nombre. La dysenterie s'étant manifestée à Flessingue parmi les habitans, il est à présumer, qu'elle fera des ravages parmi les troupes.

La flotte ne souffre pas de maladie.

Omstreeks den zelfden tijd schrijft de Kapitein BARRALIER van het 71ste Regiment Infanterie in zijn »Recollections of service at Walcheren«: »On the 9th September the number of our sick in the island amounted to upwards of 8000 and was daily increasing«.

Eene week later — 17 September — vermeldt de Luitenant-Generaal Sir COOTE, die intusschen het bevel over de gezamenlijke bezettingstroepen in Zeeland van Lord CHATAM had overgenomen, dat van de 16.000 man onder zijne bevelen reeds 9200 ziek zijn en reeds 493

overleden; dat de toestand der troepen allertreurigst is, omdat trots herhaald dringend vragen elke aanvulling van geneeskundig personeel en materieel uit Engeland uitblijft; dat het korps officieren van gezondheid dagelijks kleiner wordt, zoowel door ziekte als ook door de noodzakelijkheid, aan de ziekentransporten naar Engeland enkele artsen mede te geven, waardoor reeds regimenten geheel zonder geneeskundige hulp zijn; dat eene inspectiereis langs de hospitalen, door hemzelf ondernomen, een diepen indruk heeft achtergelaten van den treurigen toestand, waarin zich de zieken bevinden, daar zelfs te Middelburg, waar de verpleging nog het gunstigst is, zeer vele lijdens opgehoopt zijn in kleine vertrekken zonder frissche lucht met veelal één bed voor meerdere zieken.

In de kerk te Veere zijn 400 zieken opgehoopt, te Arnemuiden lijden zij aan alles gebrek, maar niets evenaardt de beklagenswaardige toestand der zieken te Vlissingen, waar zij in door het bombardement gedeeltelijk ingestorte huizen, zijn ondergebracht ten prijs aan alle ongunstige weergesteldheden.¹⁾

Aan dit schrijven is het verslag van den waarnemend Inspecteur der Hospitalen T. BURROWS — zijn voorganger de Inspecteur J. WABB was reeds het slachtoffer der ziekte geworden — toegevoegd. Dit rapport aan Sir EYRE COOTE eindigt aldus: »Les tristes preuves s'en trouvent dans nos hôpitaux, où languit plus de la moitié de votre armée, et ce n'est pas sans effroi, que nous devons contempler l'avenir en voyant s'accumuler tous les jours en nombre effrayant les malades, que l'on apporte de toutes parts«.

Op dezen brief antwoordt de Minister van Oorlog, Lord CASTLEREAGH, aan Sir EYRE COOTE, dat hij tot zijn leedwezen niet in staat is meer officieren van gezondheid te zenden, daar alle beschikbare reeds in Spanje werkzaam zijn.

De enquête leert later, dat behalve een gewetenloos plichtverzuim van de betrokken autoriteiten ook de angst voor de beruchte ziekte schuld droeg aan den onvoldoenden toestand, daar zij de burger-artsen in Engeland terughield van de militaire werving.

¹⁾ De diep treurige verplegingsverhoudingen, welke te Vlissingen bestonden, worden ook geschilderd in een brief van een Engelsch officier: Letters from Flushing containing an account of the expedition to Walcheren, Beveland and the Mouth of the Scheldt under the command of the Earl of Chatham: „I have very little more to write you upon the present occasion except to repeat my lamentations on account of the dreadful sickness, which is daily hurrying us to the grave by hundreds.

Middelburg, as I have said before, has the character of being comparatively healthy, but you might as well live in a hell as in Flushing.

Almost all of the officers, who were in duty during the siege, are now confined to their beds, and happy are they, who can procure a bed, to sleep in. The sick are frequently seen without shelter and covering. Never in my live have I witnessed so much misery and sickness in mass. Nothing moreover can be more unlucky than the state of the weather. Every half-hour it rains, the sun than breaks out, and throws, us all into perspiration; this will continue about an hour, when the rain again recommences. The constitution of Hercules could not support such a climate”.

Den 23sten September, derhalve zes dagen later, meldt Luitenant-Generaal Sir EYRE COOTE aan den Minister van Oorlog: »Les progrès effrayans, que fait la maladie rendent de jour en jour la possession de l'île plus précaire. Tous les jours il meurt plus de monde. Le 23 Régiment à tellement souffert, qu'il a fallu le renvoyer en Angleterre. Les avis des médecins m'ont porté à renvoyer 2000 malades en Angleterre, qui feront place à de nouveaux malades. Depuis ma dernière, à la réserve de deux chef-d'infirmiers, il ne nous est arrivé aucun secours de l'Angleterre et dans l'intervalle nous perdons constamment des médecins. Il n'est arrivé pour les malades ni vins ni restaurants. Nous sommes sans vin de Porto, non obstant que j'ai ordonné au Commissaire-Général d'en acheter à un prix très-élevé et bientôt nous nous trouverons au dépourvu de quinquina, le plus utile fébrifuge que nous employons«.

État des malades de l'île de Walcheren — 23 Septembre — 213 officiers, 382 sergeants, 190 tambours, 9046 soldats.

Hieraan is toegevoegd eene nota van den Brigade-Generaal H. MONTRÉSOR, waarin wordt vermeldt, dat de bezetting van het fort Rammekens onder zijne bevelen zoozeer door de ziekte geleden heeft, dat hij niet langer voor de verdedigbaarheid kan instaan.

Teekenend voor de uitbreiding van de moorddadige epidemie is de beschrijving van den reeds genoemden Kapitein BARRALIER: »On the 27th September I marched the company, I command, consisting of one corporal and five men, all that were off duty and going on to parade. We presented a melancholy appearance and it was really deplorable to see every morning from 300 to 400 men of each Regiment in Ter-Vere, creeping towards several hogsheads in the Place, filled with portwine and bark (chinabast). Each man in his turn has to drink a pint of this nauseous stuff and again crawl back to the hospital. Their aspect is dreadful. Our regimental mess is composed of 14 officers only, though we landed 49 officers and 1005 rank and file. Such has been the melancholy loss we have experienced in the short space of six weeks. Officers and men were carried to their graves by six or eight men, without any order, and so numerous were the deaths, that it was found necessary to dispencc altogether with firing-parties.

Den 29sten September meldt Sir EYRE COOTE aan Lord CASTLEREAGH, dat hij zich verplicht heeft gezien de beide regimenten, die St. Joostland bezet hielden, terug te doen trekken, daar zij zoo zeer door de koortsen geleden hadden, dat zelfs het 81ste regiment geen 40 man meer telde, die in staat waren de wapens te dragen.

Den 6^{en} October schrijft Sir EYRE COOTE aan Lord CASTLEREAGH, dat de ziekte toeneemt en steeds meer verwoestingen aanricht; ofschoon kortelings wederom 1653 lijders naar Engeland zijn geëvacueerd, bedraagt het aantal zieken nog 159 officieren, 334 sergeants, 156 tambours en 8855 manschappen. Het 2° regiment is ingescheept naar Engeland; het was dermate buiten gevecht gesteld, dat het in wagens

naar Vlissingen is moeten worden vervoerd. Duizend zieken zijn nu weder aan boord en overmorgen wordt de dubbele hoeveelheid ingescheept. Het leger is dermate verzwakt, dat het eiland niet langer verdedigd kan worden. Te Vlissingen zijn de troepen ondergebracht in ingestorte huizen en lijden koude en ellende, maar de bezetting is te zwak, om enkele soldaten als werklieden te laten dienst doen. Ook lijdt de troep van de koude, daar de warme kleeren niet uit Engeland gezonden zijn.

Uit een daaraan toegevoegd rapport van den officier van gezondheid GEGROIRE blijkt, dat van de 54 officieren van gezondheid, die oorspronkelijk dienst deden, nog slechts 23 beschikbaar zijn voor 18 regimenten.

Den 22sten October bericht Sir EYRE COOTE den Minister van Oorlog, dat van de 16.000 man, die oorspronkelijk na het vertrek van de hoofdmacht onder Lord CHATAM, ter bezetting van Zeeland onder zijne bevelen waren achtergebleven, geen 4000 man meer dienst kunnen doen.

Den volgenden dag meldt Sir EYRE COOTE: J'ai encore à vous faire part des progrès effrayans, que fait la maladie, malgré la saison, qui est la plus saine de l'année. Les convalescens ont des rechutes et meurent, et ceux qui échappent ne pourront de l'avis des médecins reprendre du service que dans deux ou trois mois.

»Il ne reste donc qu'à les renvoyer en Angleterre et à nous laisser sans soldats, ce qui vaut mieux encore, que d'en avoir qui ne puissent faire de service«.

Sir EYRE COOTE, wiens officieele mededeelingen geen genade konden vinden, is den 27sten October vervangen door den Luitenant-Generaal DON, die na het sluiten van den vrede tusschen Oostenrijk en Frankrijk den 13^{en} November d.a.v. bevel kreeg Zeeland te ont-ruimen, na de havenwerken en arsenalen van Vlissingen vernield te hebben.

Intusschen waren de troepen door de ziekte zoodanig gedecimeerd, dat ter vernieling van de havenwerken versterking werd gezonden uit Engeland, daar men vreesde, dat het nog overgebleven valide gedeelte der bezettingstroepen daartoe niet in staat zou zijn.

Eerst den 26sten December was de aftocht der Engelschen uit Zeeland geheel volbracht.

In zijn »Journal of Sieges« geeft Colonel JOHN. T. JONES een overzicht van de snelle uitbreiding der ziekte: »From the period Lord CHATAM gave over the command of the forces to an amount of 16.766 rank and file to Sir EYRE COOTE — 14th September — the sickness increased with alarming rapidity.

»On the 16th September, notwithstanding the weekly removal to Engeland of some hundred sick men, the number of troops in hospital amounted to 7535,

on the 19th 8123,

on the 21th 8684,

on the 22^d 8799,

on the 23^d 9046, and on that day month, 23^d October, the effective force in the island was reduced to 4000 men and the sick increased daily 300 and the deaths daily averaged from 18 to 21.

»From the commencement of November the sickness almost ceased to spread, but the convalescents in the island had frequent relapses and very few became again fit for permanent duty«.

Uit de enquête blijkt, dat in het geheel 90 officieren en 3900 man aan de Zeeuwsche koortsen zijn overleden, terwijl niet minder dan 217 officieren en 12.669 man wegens ziekte in de korte spanne tijds zijn geëvacueerd.

De krijgsoperatiën kostten slechts aan 7 officieren en 99 minderen het leven.

Denkt men zich hierbij het overgroot aantal van hen allen, die korter of langer tijd in de hospitalen in Zeeland zijn verpleegd, zonder dat de aard hunner ziekte tot evacuatie of den dood heeft geleid, dan wordt het begrijpelijk, hoe van de \pm 16.000 man bezettingstroepen, slechts een luttel aantal valide naar Engeland is teruggekeerd.

Evenals in 1747 en 1748 hebben de Zeeuwen ook weder in 1809 getracht hun moordend klimaat te vergoelijken. De ongezonde levenswijze der Engelschen, het gebruik van rauwe appelen en peren en het onnoodig verblijf in de morgen- en avondlucht zouden de oorzaken geweest zijn van hun lijden.¹⁾

GILBERT BLANC, antwoordt hierop, dat deze vreemde wijze van redeneeren, die trouwens in alle koortslanden gebruikelijk is, alleen dient, om het ongezonde klimaat van Zeeland te verbloemen, en dat het onbegrijpelijk mag heeten, dat zelfs ontwikkelde Zeeuwen met verontwaardiging het klimaat van Zeeland verdedigen (Dr. DE MAN).

Wat de behandeling der zieken betreft in 1809, kan verwezen worden naar wat hieromtrent door JOHN PRINGLE is vermeld (blz. 185).

Merkwaardig is de mededeeling van den Hollandschen Hoogleeraar B. DE JONGE, die de slechte behandeling der koortslidjers voor een goed deel aansprakelijk stelt voor de vele sterfgevallen. Deze schrijft: »De meeste Engelsche doctoren meenden, dat men de koorts het best genezen kon, door haar te doen avorteeren. Daartoe gebruikten zij de koudwaterkuur; kunstkoude moest de ziekelijke koude voorkomen.

»Men zag steeds eene menigte Engelsche soldaten, vóór zij de koorts wachtten, onder de pompen staan, om hunne bloote ruggen met koud water te laten begieten«.

¹⁾ Hierop doelt ook J. VAN DIJKSHOORN in zijn werk: „De Landing der Engelschen in Zeeland 1809”: „Thans — 25 Augustus — ongetwijfeld was de kans om op Holland iets te wagen vervlogen en waartoe dan de troepen zonder eenige nuttigheid aan ziekte bloot te stellen, welke de lucht, het regenachtige weder, maar vooral de zware spijzen, die zij gewoon zijn te gebruiken, niet nalaten konden te veroorzaken en waarmede zij op het eiland Walcheren reeds zoo geducht te worstelen hadden”?

Onvermijdelijk rijst de vraag, welken invloed het verblijf in Zeeland heden ten dage zou hebben op de gezondheidstoestand onzer troepen bij eventueele krijsoperatiën in deze provincie. Oogenschijnlijk is deze vraag overbodig, daar de Zeeuwsche koortsen tot het verleden behooren. Gestadig toch is de sterfte aan deze ziekte afgenomen. In 1802—1811 haar climax bereikende van 54 ‰, was zij reeds in 1881 gedaald tot 6 ‰.

Bovendien geeft het Verslag van het Geneeskundig Staatstoezicht, waarin het aantal sterfgevallen aan intermitterende koortsen in de geheele provincie Zeeland is opgeteekend, een betrouwbaar overzicht van het verdwijnen der malaria in dit gewest sedert 1875. Voor eene bevolking van ± 200.000 zielen was de sterfte:

van 1880—1885	62	=	$\frac{3}{10}$	‰
» 1885—1890	49	=	$\frac{2,5}{10}$	‰
» 1890—1897	12	=	$\frac{0,6}{10}$	‰

Ten einde zekere gegevens te verwerven omtrent het verloop der malaria gedurende de laatste jaren zijn de »Tabellen der overledenen naar de oorzaken van den dood behorende tot de werkelijke bevolking der Gemeenten en Provinciën van het Rijk«, behorende tot de »Bijdragen tot de Statistiek van Nederland« over de jaren 1905 en 1906 nagegaan.

Hieruit blijkt voor Zeeland, dat in 1905 op eene gemiddelde bevolking van 226.427 zielen slechts 4 bewoners aan intermitterende koortsen zijn overleden, derhalve minder dan $\frac{1}{56}$ ‰, terwijl in het zelfde jaar de sterfte aan deze ziekte in Noord-Holland $\frac{1}{80}$ ‰ en in Friesland $\frac{1}{80}$ ‰ bedroeg.

In 1906 overleed in Zeeland *geén* lijder aan intermitterende koortsen.

Eveneens zijn gegevens verzameld omtrent het aantal ziekte- en sterfgevallen aan malaria, onder de militairen in de Zeeuwsche garnizoenen.

Uit de hieraan toegevoegde tabel (blz. 384) blijkt, dat de daarop betrekking hebbende statistieken, eerst gedurende de laatste jaren *volledige* gegevens verstrekken. Maar toch blijkt duidelijk uit deze tabel, dat dit ziekte- en sterftcijfer sedert 1863 regelmatig is afgenomen en dat niet slechts sedert 1891 *geén sterfgeval* aan intermitterende koortsen in Zeeland voorgekomen is, maar zelfs het *aantal dier ziektegevallen* veeltijds *beneden* het gemiddelde voor het geheele leger gebleven is.

Daar tevens is vastgesteld, dat de manschappen in Vlissingen en Middelburg geenszins alleen uit Zeeland worden gerecruteerd, kan aan eene verworven specifieke immuniteit der Zeeuwen niet worden gedacht.

De hiervoren verzamelde betrouwbare statistische gegevens, betreffen de het voorkomen van malaria onder de burgers en militairen in Zeeland gedurende de laatste jaren, geven niemand meer het recht Zeeland een koortslaan te noemen.

Ongetwijfeld hebben indijkingen en betere afwatering van den bodem diens geschiktheid ter voortteeling van de malariamuskiet doen

verminderen (zie later), *maar toch vermeldt de geschiedenis van Zeeland in de laatste jaren feiten, die tot nadenken stemmen.*

In het Tijdschrift voor Geneeskunde (1877) beschrijft Dr. FOKKER een malaria-epidemie onder de polderwerkers in de jaren 1868—1870 tijdens het graven van het kanaal van Walcheren, waarbij in de maanden Augustus en September 20 % dezer werklieden door de ziekte werden aangetast.

Zoo was dan ook in de jaren 1860—1875 de verhouding der sterfte aan malaria in Zeeland tot die aan andere ziekten = 23 : 100, voorwaar een zeer groot morbiditeitscijfer.

Maar veel belangrijker is de mededeeling van BERDENIS VAN BERLEKOM, die in het Tijdschrift voor Geneeskunde 1900 mededeeling doet van twee kleine malaria-epidemiën in 1899 en 1900 te Middelburg, waar respectief 100 en 70 ziektegevallen voorkwamen.

Dit is voorzeker een waardevol bewijs, dat de gevreesde vijand niet geheel is vernietigd en in staat mag worden geacht onder voor hem gunstige voorwaarden het hoofd weder op te steken.

Nog huist de infectiebron in de Zeeuwsche eilanden, nog zijn de gegevens ter plaatse, die onder *bepaalde bodemverhoudingen, ondoelmatige hygienische voorwaarden en ontoereikende prophylactische maatregelen* de ziekte weder kunnen doen uitbreiden en eene herhaling van het droef verleden mogelijk maken.

Ten einde te kunnen bevatten, welke invloeden eene dergelijke epidemie zouden kunnen verwekken en welke maatregelen daartegen kunnen c.q. moeten worden genomen bij eene dislocatie van onze troepen in Zeeland, is het noodig hier met een enkel woord het wezen der malaria gezien in het licht der huidige wetenschap te bespreken.

Tot aan de ontdekking van ROSS was het nog aan niemand gelukt de Laveran'sche malariaparasiet, die zooals bekend mag worden verondersteld in het bloed van den koortslijder ontdekt werd, buiten den mensch aan te toonen.

ROSS was de eerste, die in 1896 in den maagwand van muskieten organismen vond, die hij meende in verband te mogen brengen met de malariaparasieten, welke de muskieten te gelijk met het bloed van een malarialijder hadden opgezogen.

Deze ontdekking is het sein geweest voor talrijke onderzoekingen in gelijke richting, die alle tot het zelfde resultaat voerden, zoodat het thans aan geen twijfel onderhevig is of de malariaparasieten van het menscheijk bloed kunnen zich in het lichaam van den *anopheles-muskiet* voortplanten. De infectie heeft derhalve plaats van mensch op muskiet en van dezen weer op den mensch en tot nog toe wordt de muskiet als de eenige tusschenschakel beschouwd bij het overbrengen der malaria en ontstaat geen malaria bij den mensch zonder de beet van den anopheles-muskiet, die eerst zelf door het bloed van een malarialijder moet geïnfecteerd zijn. Deze wisselwerking zal worden

Aantal.	Geheele leger. Overleden militairen.				Geheele leger. Totaal aantal malarialijders.		Totaal aantal malarialijders te Middelburg		
	Binnendienst.		Buitendienst.		Binnen- dienst.	Buiten- dienst.	in de binnen- dienst.	in de buiten- dienst.	Sterkte gar- nizoen.
	Totaal aantal.	aan ma- laria.	Totaal aantal.	aan ma- laria.					
1863	162	3	—	—	—	—	Tusschenpoozende koortsen		
1864	175	6	—	—	—	—	Tusschenpoozende koortsen		
1865	179	3	—	—	—	—	Tusschenpoozende koortsen		
1866	308	4	—	—	—	—	Tusschenpoozende koortsen		
1867	176	3	—	—	—	—	—	—	—
1869	215	7	—	—	4298	2628	263	130	397
1870	295	1	56	1	5240	2707	136	64	372
1873	221	8	—	—	3603	2224	153	42	—
1874	156	1	113	1	2179	1712	—	—	—
1875	171	6	135	3	2215	1408	—	—	—
1876	190	7	119	0	2090	1480	—	—	—
1877	149	5	121	1	1785	—	22	—	248
1878	116	1	129	1	1209	—	—	—	—
1879	144	5	148	2	1334	—	—	—	—
1880	190	2	151	0	995	1102	33	34	324
1881	167	1	119	0	1043	1278	85	29	294
1882	138	1	171	0	892	1518	33	46	291
1883	156	1	220	0	825	1546	32	58	291
1884	145	1	273	0	728	1328	33	47	307
1885	—	0	—	0	651	1396	18	53	317
1886	162	3	285	0	559	1307	14	23	317
1887	144	1	241	0	544	1227	27	30	317
1888	139	3	216	0	494	1045	14	30	307
1889	101	1	261	0	378	1016	7	14	300
1890	—	0	—	0	422	1082	6	—	330
1891	101	1	13	0	261	407	6	—	322
1892	74	0	18	0	184	400	4	3	303
1893	82	0	10	0	303	338	18	1	273
1894	71	0	19	0	265	276	10	2	302
1895	60	0	17	0	248	279	11	0	302
1896	56	0	16	0	266	346	8	1	299
1897	52	0	10	0	246	348	11	3	302
1898	46	0	7	0	254	223	0	0	300
1899	40	0	3	0	230	210	3	0	299
1900	38	0	8	0	218	201	4	0	289
1901	36	0	4	0	200	180	2	0	300
1902	30	0	5	0	160	175	1	0	299
1903	32	0	3	0	115	140	0	0	302
1904	31	0	6	0	100	112	1	4	304
1905	28	0	2	0	85	90	1	0	302

Malarialijders te Middelburg.	Totaal aantal malarialijders te Vlissingen.				Gemiddel- de leger- sterkte.	Gemiddeld ziektcijfer aan malaria voor het leger.
	% cijfer voor binnendienst.	in de binnen- dienst.	in de buiten- dienst.	Sterkte gar- nizoen.		
—	—	—	—	—	—	—
—	152	159	734	—	—	—
—	142	140	932	—	—	—
—	77	105	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	2	8	429	—	—	—
—	17	7	445	—	—	—
—	32	7	449	—	—	—
—	17	17	447	—	—	—
—	24	9	478	—	29450	—
—	14	7	494	—	29468	—
—	10	—	439	—	31419	—
—	12	5	446	—	31216	—
—	8	5	444	—	27764	—
—	11	5	444	—	27764	—
—	6	—	457	—	27032	—
—	5	7	427	—	28229	—
—	1	0	437	—	28069	—
—	1	1	418	—	30549	—
—	1	2	438	—	29390	—
—	1	0	444	—	28621	—
—	4	2	426	—	29186	—
33 $\frac{0}{100}$	5	0	—	11 $\frac{0}{100}$	29417	20 $\frac{0}{100}$
26 $\frac{0}{100}$	2	0	390	—	28148	9 $\frac{0}{100}$
39 $\frac{0}{100}$	5	7	394	13 $\frac{0}{100}$	—	11 $\frac{0}{100}$
0 $\frac{0}{100}$	6	1	398	16 $\frac{0}{100}$	—	9 $\frac{0}{100}$
10 $\frac{0}{100}$	1	2	388	7 $\frac{0}{100}$	—	8 $\frac{0}{100}$
8 $\frac{0}{100}$	3	5	375	8 $\frac{0}{100}$	—	12 $\frac{0}{100}$
7 $\frac{0}{100}$	3	8	380	7 $\frac{0}{100}$	—	3.5 $\frac{0}{100}$
7 $\frac{0}{100}$	6	17	380	19 $\frac{0}{100}$	—	3.8 $\frac{0}{100}$
0 $\frac{0}{100}$	1	4	384	3 $\frac{0}{100}$	—	3.1 $\frac{0}{100}$
6 $\frac{0}{100}$	—	—	—	—	—	—
3.4 $\frac{0}{100}$	—	—	—	—	—	—

— kwamen menigvuldig voor.

— kwamen menigvuldig voor, vooral te Veere.

— kwamen menigvuldig voor te Middelburg, Veere en Hoorn.

— kwamen minder talrijk voor, voornamelijk Middelburg.

opgeheven, zóówel wanneer geen malarialijders meer bestaan, die den muskiet kunnen besmetten, als óók, wanneer de muskieten zullen zijn verdelgd, die het ziekte-virus op den mensch overbrengen.

Aan de hand van deze theorie, die tallooze malen door practische resultaten in Italië, Oost- en Britsch-Indië en zelfs in Zeeland (VAN DER SCHEER en BERDENIS VAN BERLEKOM, Tijdschrift voor Geneeskunde, 1900) is gestaafd, is nu het wisselend optreden der malaria-epidemieën afhankelijk van bodemgesteldheid, jaargetijde en atmosferische invloeden te verklaren. Aangezien de anopheles-muskiet ter ontwikkeling een moerasachtigen bodem met hoog grondwater-peil en gematigde temperatuur vereischt, zoo was in 1809 het laag gelegen, ongedraineerde Zeeland in de regenrijke maanden Juli, Augustus en September eene buitengewoon gunstige broedplaats voor deze muggen.

Hiermede wordt ook verklaard, waarom in 1748 bij het aftappen der inundatie (blz. 184, 4 al.) het vochtige terrein het uitbreken der koorts bevorderde.

En eveneens wordt duidelijk, hoe elke grondverplaatsing, noodwendig gepaard gaande met de vorming van kleine stilstaande poelen, de ontwikkeling der muskieten-larven moet bevorderen — blz. 385, al. 1 : de epidemie der polderwerkers 1868—1870 —.

Naarmate nu in 1809 meer Britsche soldaten door den malaria-muskiet geïnfecteerd werden, werd evenredig het infectiemateriaal voor de muskieten grooter en nam de noodlottige wisselwerking in de zelfde mate toe. Ook de kleine epidemieën in 1809 en 1900 blijken afhankelijk geweest te zijn van de aanwezigheid der anopheles-muskieten. Bijna constant konden VAN DER SCHEER en BERDENIS VAN BERLEKOM anopheles-exemplaren in of zeer nabij de wijkgedeelten, waartoe de ziekte beperkt bleef, aantoonen. Daar bleek ook tevens, dat de bodemvervuiling, de waterrijkdom van den ziltigen kleigrond, die moeilijk het regen- en menagewater opzoog, de meestentijds sterk met organische stoffen verontreinigde regenbakken even zoovele gunstige factoren voor de ontwikkeling der muskieten geweest zijn.

Maar behalve eene wetenschappelijke verklaring van de vroeger onbegrepen malaria-epidemieën, geeft de muskieten-theorie ons de middelen om de gevreesde ziekte te voorkomen en met vrucht te bestrijden, (TERBURGH, Geneesk. Tijdschrift voor Ned.-Indië.)

De toepassing dezer maatregelen ter voorkoming, eventueel ter beteugeling van malaria-epidemieën zal van onberekenbaar nut zijn bij de dislocatie van groote troepengedeelten in kantonnementen, kampen en bivaks, kortom overal, waar het uitbreken van malaria *mogelijk* wordt geacht, hetzij dan in Zeeland, hetzij bij *eene verdediging van de »Stelling van Amsterdam«, waar nu reeds oogenschijnlijk onbeduidende gegevens tot groote voorzichtigheid aansporen.*

De malaria-prophylaxis en hare bestrijding is vierledig.

I. Het dooden of onschadelijk maken van alle parasieten in het lichaam der malarialijders.

a. Door het isoleeren van de malarialijders. Hiertoe zal behooren het spoedig stellen van eene diagnose, en in behandeling nemen van den patient. Strenge bevelen zullen aan het kader moeten worden gegeven, om de aanwezigheid van koortslidjers onmiddellijk bij het betrokken onderdeel te rapporteeren, opdat de patient niet door tusschenkomst der muskieten een dreigend gevaar worde voor zijne omgeving.

b. Energische chinine-behandeling der koortsaanvallen en recidief-prophylaxe.

II. Het voorkomen van de ontwikkeling der parasieten, die door de anopheles-muskiet in de menschelijke bloedbanen gebracht zijn.

a. Chinine-prophylaxe, bestaande uit het dagelijks toedienen van 0,4 gram hydrochloras-chinine in gesuikerde tabletten aan alle militairen in de besmette streek en het voortzetten dezer prophylaxe gedurende twee weken voor hen, die zich naar malaria-vrije rayons begeven. Andere schrijvers verkiezen eene meer intermitterende behandeling, waarbij elke 9 à 10 dagen één gram sulfas-chinine wordt toegediend.

b. Verhooging van het weerstandsvermogen van den eenling door goede verplegingsvoorwaarden.

III. Het verhinderen van contact tusschen mensch en muskiet.

a. Door het afsluiten van den toegang tot vaste gebouwen, barakken en tenten door ijzergaas, resp. muskietengaas.

Hiervan schrijven ROUGET et DOPTER, Hygiène militaire 1907, »Dans les régions à malaria les fenêtres (des baraques) seront garnies de toiles métalliques et un tambour special sera installé devant chaque porte pour empêcher l'accès des moustiques à l'intérieur de l'habitation«.

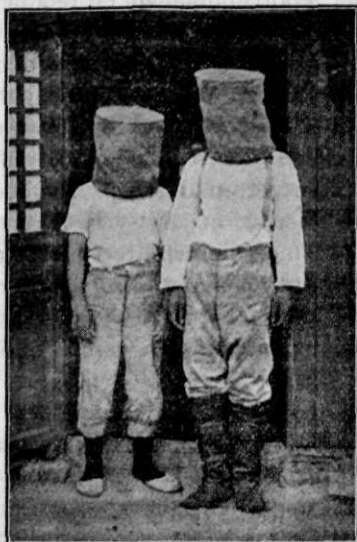
b. Door het dragen van muskietmaskers en handschoenen, zooals ook door de Japanners in den jongsten oorlog is gedaan.

Les soldats Japonais avaient tous été dotés d'une moustiquaire individuelle pour la tête. La description, qui suit, est la communication faite en mon nom, sur ce sujet à l'accadémie de médecine, par M. LAVERAND de l'Institut.

»La moustiquaire de tête est conduite sur le principe du chapeau gibus. Elle se replie sur elle-même pour le transport et un ressort en se détendant, lui donne sa forme. . . . Au cercle inférieur est fixé un manchon ample en toile cachou, long de 20 c.M. et qui peut se serrer autour du cou par une coulisse. . . . On pourrait compléter cet équipement antimoustiques par une paire de petits sacs construits sur le même principe et destinés à loger les mains«. (Dr. MATIGNON, Enseignements médicaux de la guerre russo-japonaise.)

Niet altijd zullen de omstandigheden te velde deze mechanische prophylaxe gedoogen; waar zij echter kán worden toegepast, mág zij niet onbenut blijven. De resultaten dezer mechanische prophylaxe hebben in Italië zulke schitterende resultaten opgeleverd, dat aan de voor-

deelen bij eene onverhoopt uitbrekende malaria-epidemie niet mag worden getwijfeld.

Moustiquaire pour la tête.

Officier médecin de la Croix Rouge Italienne, muni de Son voile.

In »Action de la Croix Rouge Italienne en temps de paix 1900—1901« wordt het dragen van gazen muskieten-maskers niet gunstig beoordeeld. »Les carabiniers firent aussi l'essai de voiles pour la tête; mais cette expérience ne réussit pas, car le voile trop léger, quoique pas trop rapproché du visage, finissait par s'y coller, à cause du vent ou du brouillard, ce qui le rendait non seulement inutile, mais gênant, pour la vue. Il faudrait changer le modèle du képi des carabiniers pour pouvoir y adapter, non pas une voile, mais un masque en toile métallique.

c. Door het verdrijven van de muskieten uit de omgeving van den rustenden troep door rook, sterke geuren, enz.

Werkdadig ter verdrijving van den malariamuskiet is eveneens het »Zanzoline«, waaromtrent in »Action de la Croix-Rouge Italienne en temps de paix 1900—1901«: »La Zanzoline fournie par la Croix-Rouge fût aussi largement distribuée et employée dans les différentes fermes des sept zones. Cette poudre végétale, dont nous ignorons la véritable composition, produit réellement, lorsqu'on la brûle, une fumée fort

utile si non pour tuer les moustiques, du moins pour en paralyser l'activité dans les pièces fermées».

IV. Vermindering, c.q. totale uitroeiing van den anopheles-muskiet.

a. Door het droogleggen van den bodem en het nemen van krachtige maatregelen ter voorkoming van de kunstmatige vorming van plassen en moerasachtige vochtaanzamelingen in en om bivaks, kampe-menten, enz.

N.B. Volgens de ervaring opgedaan in Sierra Leona worden de malaria-muggen slechts aangetroffen in betrekkelijk kleine poelen met stilstaand vischvrij water, welke niet aan uitdroging onderhevig zijn en niet door hevige regens kunnen worden schoongespoeld.

b. Door het opruimen of onschadelijk maken van anopheles-broed-plaatsen in de naaste omgeving van militaire kantonnementen, leger-plaatsen, bivaks, enz., door anticulicide stoffen (petroleum, pyrethrum, zeewater, enz.).

Daar het vast staat, dat de anopheles-muskiet zich bij voorkeur in stallen met konijnen, geiten, varkens en paarden ophoudt, zal het in eene tot malaria voorbeschikte streek zeker aanbeveling verdienen, de stallen, waar bereden troepen zullen worden ingekwartierd, te voren door zwavel-berooking van deze muggen te zuiveren.

's Gravenhage, 1908.

Nog eenige beschouwingen over het Ontwerp Cavalerie-Reglement. II. 1908,

DOOR B. V. S.

Met recht kon het Wapen der cavalerie zich gelukkig achten, toen in den zomer van het vorige jaar het Ontwerp Cavalerie-Reglement, II, 1908, (OCR.) in beproeving werd gegeven.

Hoe meer men het beoefende, hoe meer men tot de overtuiging kwam, dat het nieuwe voorschrift ons Wapen weder op den goeden weg zal brengen. Geen wonder, dat het gedurende de laatste jaren eenigszins daarvan afdwaalde.

De oude reglementen, met al hun goeds, waren immers door de nieuwere denkbeelden steeds meer en meer verouderd. Reeds in December 1903 en Januari 1904 vestigde H. v. D. hierop de aandacht in dit Tijdschrift.

Wel werd er in die voorschriften hier en daar op gewezen, dat met een tactisch denkbeeld moest geëxerceerd worden, doch overigens ademden zij een zoo weinig tactischen geest, dat men slechts van enkelen kon verwachten, de oefeningen van dien geest te doortintelen. Gewoonlijk dacht men er niet aan, zoodat het exerceeren geestdoodend werd. En thans? Door het OCR. moet men wel, of men wil of niet, *tactisch* denken. Dit maakt de exercitie leerrijk, belangwekkend en bovendien voor allen aangenaam, welke laatste factor het beste hulpmiddel is bij het streven naar volmaaktheid van hetgeen 3, OCR., als doel, voorschrijft.

Volmaaktheid is evenwel slechts dan mogelijk, indien het definitief vast te stellen reglement hierop zelf in hooge mate aanspraak kan maken. Dat de commissie, die het samenstelde, deze meening is toegedaan, bewijst het feit, dat het nieuwe voorschrift als »Ontwerp« werd uitgegeven. Theorie en practijk gaan nu eenmaal niet immer hand aan hand. Beschouwingen over haar omvangrijk werk, gebaseerd op de practijk, kunnen haar slechts welkom zijn en zoo bied ik, na W's belangwekkende bespreking in de 1ste afl. van De(n) Mil. Spectator 1909, met vertrouwen het hiernavolgende ter overweging aan.

W. toch liet verscheidene punten onaangeroerd, welke m. i. een weinig meer belangstelling verdienen. Voor mijne beschouwingen neem ik zijn artikel als leidraad; zijne practische aanwijzingen wil ik hier en daar nog een weinig onderstrepen, of wel mijne afwijkende meening ten beste geven en bovendien het m. i. noodige hieraan toevoegen. Ik twijfel er geenszins aan, of men zal het onderstaande

beschouwen, als te zijn neergeschreven uitsluitend uit liefde voor ons Wapen en geenszins als eene afbrekende critiek.

9. Mij geheel aansluitende bij hetgeen W. aanvoert bij het oefenen op teekens, moet ik hier de vraag stellen, of een *uitvoeringsteeken* niet zeer zoude medewerken tot de *goede* uitvoering der bewegingen. De in dit punt (OCR.) aangegeven wijze van uitvoering bracht dikwijls verwarring, doordat de onderdeelen niet gelijktijdig werkten.

Een teeken, dat doelmatig bleek (toen nog volgens het oude reglement geoeffend werd), is het volgende:

Uitvoeringsteeken = De rechterhand met gesloten vuist (met of zonder sabel) van ter hoogte van den rechter-schouder krachtig omlaag slaan.

Dit echter niet te gebruiken na de teekens voor de gangverandering.

10 en 43. De door W. aangegeven wijzigingen verdienen aanbeveling, terwijl ik aan het laatste punt moet toevoegen, dat het »Alle ruiters doen het zelfde« (laatste alinea, blz. 28, OCR.) toch bezwaarlijk zal kunnen doelen op »het voortdurend in het oog nemen van twee punten, welke die strekking bepalen«, daar dit in de practijk onmogelijk is. De redactie zal dus eene kleine wijziging behoeven.

13. Het rijden met de sabel in de houding »Gereed-sabel« tijdens de exercitie is zeker zeer practisch, doch bijzonder vermoeiend voor den rechterarm. Dit maakt, dat b.v. bij het rijden met getrokken sabel door de stad, bij inspecties of parades, ten gevolge dezer vermoeidheid, de sabels niet behoorlijk meer worden gedragen. Dit nu komt er bij de exercitie niet zoo zeer op aan, daar deze houding immers werd voorgeschreven om den ruiter in de gelegenheid te stellen ook de rechterhand zoo noodig voor de besturing te gebruiken.

In stap zal men die rechterhand daarvoor kunnen ontberen en de moeilijkheid ware dus eenvoudig opgelost, door te bepalen, dat de getrokken sabel in *drif* en *galop* in de houding van »Gereed-sabel«, in *stap* en *stilstaande* in die van »Draagt-sabel« gedragen zal worden. Vindt men dit te omslachtig, zoo bepale men, dat bij de houding »Gereed-sabel«, de *pink achter* de *griep* wordt geplaatst, waardoor deze houding veel minder vermoeiend is, en het presentereen van de sabel tevens veel gemakkelijker wordt.

Zou het ook niet aanbeveling verdienen, om tijdens de exercitiën in *drif licht* te rijden. Bij manoeuvres b.v. (dus als men het Kriegs-mäszige vrij nabij komt, en hier moet men volgens het OCR. bij alle oefeningen naar streven) denkt niemand er ooit over, bij de evolutiën op de uitgestrekte heiden dóór te zitten. Het is beter dergelijke zaken reglementair voor te schrijven, dan ze oogluikend toe te staan. Men kan den commandant immers de bevoegdheid laten, den troep te doen doorzitten, indien hem dit *nu* en *dan* wenschelijk voorkomt.

34. Zou het voor de gelijkvormigheid geen aanbeveling verdienen, het opsluitend gelid, evenals in 40, te laten plaats nemen op $\frac{1}{2}$ pelotons-

breedte achter het midden van het 2° gelid in stede van op $4\frac{1}{2}$ M. ? Dan heeft het tevens beter overzicht. (Vermoedelijk heeft de drukker de 7 voor een 4 aangezien.)

36 en 37. Waarom zijn hier geen teekens voorgeschreven. Deze komen mij toch zeer wenschelijk voor. B.v. Eene opgezeten afdeeling wordt gedekt opgesteld, terwijl de Ct. ter verkenning naar een hoog punt vooruit rijdt (in gezichtsverband blijvende met de afdeeling). Blijkt hem bij die verkenning, dat de troep voorloopig kan afzitten, zoo moet hij dit met een teeken kunnen aangeven, om zelf ongestoord te kunnen blijven waarnemen. Nog meer klemt het in dit geval een teeken te hebben, ten einde den troep vlug te kunnen doen opstijgen.

In hoevele andere gevallen leveren deze teekens geen groot gemak op? Zeer goed zou hier dienst kunnen doen het vroeger gebruikelijke teeken:

Afstijgen = De opgeheven rechterarm langzaam omlaag (rechts van van het paard) laten zakken, het bovenlijf voorover buigende.

Voor het opstijgen kan het teeken gebruikt worden van punt 15, blz. 216.

Verwarring is op deze wijze ondenkbaar.

44. Ook hier missen wij de noodige teekens. Het zal immers veelvuldig voorkomen, dat de verkennende Ct. zijne opgezeten afdeeling in zeer snellen gang uit hare gedekte opstelling bij zich moet doen komen, om nog op het juiste oogenblik te kunnen attackeeren.

Daarvoor waren de vroeger aangenomen en veelvuldig gebruikte teekens zeer doelmatig.

Den rechterarm	1 ×		omhoog strekken	=	stap.
»	»	2 ×, goed afgescheiden van elkaar,	»	»	= draf.
»	»	3 × »	»	»	= galop.

Deze teekens doen dus dienst op grootere afstanden en zijn bovendien zeer practisch voor verbindingsruiters.

Zit men op de reglementaire plaats vóór zijne afdeeling, zoo gebruikte men het in het OCR. aangegeven teeken, terwijl men tevens den gewenschten gang aanneemt.

51. Gedurende eene oefening nabij de Piramide van Austerlitz op eene heide, waar omgehakte struiken lagen in vele perceelen, \pm 50 M. van elkaar verwijderd, moest natuurlijk bij herhaling »openen« gecommandeerd worden, daar de ruiters na het passeeren van zulk een perceel onmiddellijk uit zichzelf de gelederen herstelden, gelijk het OCR. zoo juist voorschrijft. Toch zal men toegeven, dat dit in gevallen, als het onderhavige, minder aanbeveling verdient, aangezien voor slechts zeer korte oogenblikken, telkens 2 keer van gang moet verwisseld worden. Dit bracht mij als E.C. er toe, zeggenderwijze te commandeeren »Geopend blijven« en ten slotte; toen het laatste perceel bereikt was, »Gelederen herstellen«.

Het verdient dan ook wel overweging punt 51 in dezengeest aan te vullen.

54. »Allen regelen zich op den P.C.«.

Dit nu is slechts goed mogelijk voor de enkelen, die recht achter dezen rijden, voor de andere ruiters niet, daar zij bij den schuins ^{linkschen} _{rechtschen} marsch naar ^{rechts} _{links} moe­ tende zien, zeker geheel uit de lijn en de richting zullen komen, of de geslotenheid verliezen.

»Overigens geeft de P.C. den graad van schuinte aan«. Hij mag echter wel bedenken, dat het onmogelijk is de frontlijn evenwijdig te doen blijven aan de oorspronkelijke, indien hij den hoek scherper neemt dan 45°.

56. Hier moet ik met W. van meening verschillen, als hij de ruiters zich rechtstreeks op den P.C. wil laten richten. Voor de een­ vormigheid zag ik liever punt 43 in den geest van 56 geredigeerd. Ten slotte is het wenschelijk, dat het 2° gelid overrijdt met het oog op het uit- en inwenden der pelotons in het eskadron.

In de Pelotonsschool was er op enkele, voornamelijk kleine terreinen, behoefte aan de commando's half ^{links} _{rechts} en ^{links} _{rechts} driekwart keert.

58, 60, 63 en 71. De wijze, waarop de colonne met éé­ nen geformeerd wordt, kan niet algemeen instemming vinden. W. gaf reeds een middel aan om de moeilijkheid, bij 63 ondervonden, te niet te doen.

Een ander, zeker *niet denkbeeldig* bezwaar is, het gevaar voor de in vlotten gang ^{afbrekende rechter} _{links} opmarcheerende achterste colonne bij het ^{afbreken met éé­ nen} _{opmarcheeren tot tweeën}, dat er beenen worden stukgeslagen door de paarden van de in den zelfden gang blijvende helft.

Het komt mij voor, dat de geheele formatie op de volgende wijze zou veranderd kunnen worden, zonder aan de grondbeginselen van het OCR. ook maar iets te kort te doen en zelfs zonder, dat men mij zal verdenken, aan oude vormen vast te houden.

Bij het afmarcheeren met éé­ nen uit de linie gaat de P.C., die in­ middels voor den middenruiter is gaan zitten, met dezen voorwaarts (in verdubbelden gang). Het linkerrot van de rechterhelft van het peloton marcheert op overeenkomstige wijze langs den kortsten weg op 1 M. achter den middenruiter op, waarna het rechterrot der linkerhelft tijdig afmarcheert, om langs den kortsten weg op 1 M. achter het eerst afgemarcheerde rot te komen. Daarna marcheert het volgend rot der rechterhelft af, dan weder dat der linkerhelft, enz. Aldus komen 4 nummers 1 achter elkaar, gevolgd door 4 nummers 2, en zoo om den anderen.

Het in linie komen geschiedt nu juist op de zelfde wijze, als in punt 71. De redactie van dit punt doet onderstellen, dat uit de colonne met éé­ nen de linie *niet* geformeerd wordt. Punt 33 (laatste 3 regels) evenwel onderstelt de mogelijkheid, dat men wegens de

terreingesteldheid met éénen moet marcheeren. Daarna op open terrein komende, is de formatie in linie uit deze colonne zeer zeker gewenscht, waarom ik er hier de aandacht op vestig. Ik verwijs hier ook naar 72 (en 73), waar het OCR. zelf den aanval onderstelt uit de colonne met éénen.

Op de door mij aangegeven wijze handelende, heeft men nu het voordeel, dat de kern, die de allereerste oogenblikken geformeerd wordt, met het midden achter den P.C. zit, terwijl volgens het reglement te werk gaande, de P.C. voor den linkervleugel van die kern zit.

Bij den *opmarsch* tot *tweeën* moeten de rotten 1 en 2, behoorende tot de linkerhelft, eenvoudig in verdubbelden gang links naast die nummers der rechterhelft opmarcheeren, terwijl *allen* in dien zelfden gang tot op 1 M. opsluiten.

Op deze wijze is de colonne met tweeën ook vlugger geformeerd, hetgeen alweder strookt met het beginsel van het OCR.: *snelle* ontwikkeling tot het volgend breeder front.

Het afbreken uit de colonne met *tweeën* tot die met *éénen* geschiedt, doordat de rechtsche rotten opvolgend den gang verdubbelen, zoodoende de linksche rotten gelegenheid gevende, door eveneens opvolgend den gang te verdubbelen en door schuinsrechts, plaats te nemen in de zoo ontstane openingen.

Ik kan hier constateeren, dat ik deze methode met recruten beproefd heb en *dat zij in alle opzichten voldeed*.

Hier is het waarschijnlijk de plaats om de vraag te stellen: Zou het geen aanbeveling verdienen, alle opmarschen in verdubbelden gang en het afbreken in den zelfden gang te doen plaats hebben? Velen hoorde ik, als volgt, redeneeren: »Bij den opmarsch is *haast*, dus *verdubbelden* gang; bij het afbreken is er geen haast, waarom dus den gang verdubbeld?» Hiervoor is waarlijk wel iets te zeggen.

Is er werkelijk haast bij het afbreken, dan kan de C^t. immers den verdubbelden gang in zijn C^o. opnemen; bij de formatie in pelotonscolonnen echter, moet het afbreken *steeds* in verdubbelden gang plaats hebben. Dit zou bovendien de exercitie voor de paarden heel wat lichter maken, want al geeft punt 10 ook het middel aan, om hen te sparen, het kan niet ontkend worden, dat er dezen zomer hard, dikwijls zeer hard gereden werd. Dit brengt de vlotte geest, dien men overal in het OCR. ontwaart, nu eenmaal mede.

Ten slotte nog dit.

Dikwijls deed zich de behoefte gevoelen aan eene wijze van afbreken, wanneer de troep om de eene of andere reden op 1 gelid moet aantreden, hetgeen bij manoeuvres, als men aan wegen gebonden is, veelvuldig voorkomt. Vroeger liet men met 4 aftellen en met 2 of 4 rechts links maken, hetgeen thans niet kan, daar van uit het midden wordt afgeteld.

Eenvoudig ware het, wanneer het kader zich in zulke omstan-

digheden over de beide vleugels verdeelde en men kon commandeeren:

»Van den rechtervleugel — aftellen«, gevolgd door: » $\frac{\text{Links}}{\text{Rechts}}$ in colonne met tweeën = Marsch«, waarbij de nummers 1 met de *links* van hen zittende nummers 2 in de colonne met 2 plaats nemen.

Zoodra de gelegenheid zich daartoe aanbiedt, deelt men het peloton in.

61. Hoe moet het opmarcheeren geschieden, als de colonne stilstaat; moet de voorste afdeeling niet *uit zichzelf* eenige meters voorwaarts gaan? Dit zou in overeenstemming zijn met hetgeen W. aangeeft in punt 10, blz. 54 Mil. Spect.; en hoe, wanneer de colonne met tweeën *rechts* van den weg rijdt, hetgeen toch is voorgeschreven. Dan is er immers geen plaats voor de rechts opmarcheerende nummers 2. De geheele colonne zal dus een weinig links moeten aanhouden voor deze formatie, hetgeen men aan de handigheid der ruiters kan overlaten. Het komt mij echter gewenscht voor, dat het reglement hierop wijst.

65, 67. Bij nadere beschouwing zal blijken, dat de wijze van keert maken, volgens 67, nagenoeg evenveel ruimte vereischt, als die in 65 aangegeven. In colonne met 2 »hoofd der colonne linksomkeert« makende, heeft men eene breedte noodig van ongeveer $1 \text{ M.} + 2 \times 5 \text{ M.} + 1 \text{ M.} = \pm 12 \text{ M.}$, in colonne met 4 ongeveer $(2 + 2 \times 5 + 2) \text{ M.} = \pm 14 \text{ M.}$ Laat men rechts- en linksomkeert maken (67) en rijden de binnenste ruiters een boog met een straal van $1\frac{1}{2} \text{ M.}$ (gemakshalve gerekend van beugel tot middelpunt), dan vraagt de colonne met 2 eene wegbreedte van ongeveer $(1 + 2 \times 1\frac{1}{2} + 2 + 2 \times 1\frac{1}{2} + 1) \text{ M.} = \pm 10 \text{ M.}$ en de colonne met 4 van ongeveer $(2 + 2 \times 1\frac{1}{2} + 4 + 2 \times 1\frac{1}{2} + 2) \text{ M.} = \pm 14 \text{ M.}$

Voor de colonne met tweeën wint men dus 2 M., voor die met vieren is er volgens 67 *evenveel* ruimte noodig. Een kleiner straal, dan hier werd aangenomen, is voor eene beweegbare spil moeilijk denkbaar.

Daar in ons land wegen van 10 M. breedte reeds tot de kapitale mogen gerekend worden, zoo zullen beide wijzen van keert maken veelvuldig onuitvoerbaar zijn.

Eene verbetering ware het reeds, als men voor de colonne met tweeën bepaalde, dat de binnenruiter een boog met een straal van $\pm 3 \text{ M.}$ moet rijden, waardoor het »hoofd der colonne links omkeert« mogelijk wordt op een weg van 9 M. breedte.

Gelijk ik aantoonde, geeft 67 geen uitkomst voor eene colonne met 4 op een weg, kleiner dan 14 M. Wel zou dit het geval zijn, indien men elk gelid van 2 of 4 *in zijn geheel* linksomkeert liet maken, daar men dan de middellijn van een halven cirkel uitspaart en wel 3 M. (den straal wederom op $1\frac{1}{2} \text{ M.}$ stellende), zoodat men zelfs op wegen van 7 M. en 11 M. respectievelijk met eene colonne van 2 en 4 keert kan maken. Bovendien heeft deze wijze het voordeel, dat alle $\frac{\text{rechtsche}}{\text{linksche}}$ ruiters na de keertwending *nog* $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ zitten, waardoor

geen verwarring ontstaat, indien plotseling de linie moet geformeerd worden, al komen de vleugelruiters thans ook in het midden te zitten.

Dan doet zich bij 67 een nog grooter bezwaar voor, hetgeen ik hieronder zal duidelijk maken, na behandeling van 73.

73. Hier op »vormen« (laatsten zin) te doen volgen, »waarbij opvolgend den verdubbelden gang wordt aangenomen, indien de colonne met ééne of tweeën moet hersteld worden«. Anders is er voor de laatste ruiters geen ruimte.

Verder bestaat hier volgens mijne bescheiden meening eene groote leemte.

Wat is gevaarlijker en brengt meer verwarring bij eene marsch-colonne te weeg, dan eene *onverwachte bedreiging* in den rug.

Bij een aanval, welke plotseling in tegengestelde richting moet aanvaard worden, zal het C^o.: attakeert (punt 91), welk woord in zich sluit »de grootste snelheid recht vooruit, desnoods onder een zeer *geringen* hoek«, niet in staat zijn den ruiters eerst eene keertwending te doen verrichten.

Er moet dus beslist een C^o. voorafgaan, hetgeen bij voorkeur de keertwending en tevens de linieformatie aangeeft. Niets eenvoudiger dus dan: »Keert-front« of »Achterwaarts-front = Marsch«.

Het eerste is korter, en wellicht krachtiger, zoodat dit meer aanbeveling verdient.

Nu kan er, al is de weg nog zoo breed, geen hoofd van de colonne linksomkeert gemaakt worden, daar men dan reeds verpletterd zou zijn, vóórdát de linie geformeerd is.

Snelheid en *orde* zijn hier hoofdvereischte, daarom is de keertwending van elk gelid het eenige redmiddel.

Men kan nu echter, om geen tijd te verliezen, niet eerst midden op den weg gaan rijden, om te voorkomen, dat de rechterhelft der colonne (volgens 67 keert makende) van den verhoogden weg tuimelt, klem rijdt tegen de rechtsche hooge zijde van den hollen weg of zich verwondt aan het prikkeldraad van eene weideafscheiding, enz., enz., zoodat er niets anders overblijft, dan elk gelid op de door mij bij punt 67 aangegeven wijze in zijn geheel linksomkeert te doen maken, waarna alle ruiters trachten in den snelsten gang eene zoo breed mogelijke linie te formeeren. Dán kan de P.C., die inmiddels aan het hoofd is gekomen en de sabel heeft getrokken, doen attakeeren.

Aan dit nieuwe punt zoude ik willen toevoegen:

»Vooral deze formatie, welke zeer veel *vaardigheid* en vooral *kalnte* van allen vereischt, kan *niet te dikwijls* beoefend worden, voornamelijk in wegen, zoowel breede als smallere. Later liefst met tegenpartij«.

Hoe vaak toch staat het achterste peloton eener achterhoede bloot aan dit gevaar, doordat eene energieke vijandelijke afdeeling, ongemerkt in den rug gekomen, de achterspits voor zich uit jaagt en op de voorgaande afdeelingen instormt.

De noodschoten der achterspits geven aan de laatste afdeeling nog

gelegenheid om onmiddellijk op de hier aangegeven wijze achterwaarts front te maken en weerstand te bieden, maar dan mag ook geene seconde verloren gaan.

76, 122 en 84. Wat W. onder deze punten aanvoert, komt mij zeer juist voor, vooral de opmerking omtrent het trekken van de sabels.

Eene aangelegenheid, die waarlijk de volle aandacht verdient, zij hier ter sprake gebracht. Nimmer nog heb ik een aanval medegemaakt met de vuist door de sabelkwast en toch heb ik er reeds zeer vele onder verschillende aanvoerders medegereden. Wellicht het gevolg hiervan, dat in geen enkel der oude reglementen bij den aanval over de sabelkwast werd gesproken. Wanneer heeft men echter de sabelkwast meer noodig dan bij den aanval en het daaropvolgend *handgemeen*? Dáárvoor hebben wij de sabelkwast gekregen en niet alleen om de sabeloefeningen uit de Ruiterschool te paard en te voet ermee uit te voeren.

Zou het daarom geen aanbeveling verdienen, voor te schrijven, dat zoodra buiten de stad *dus in het terrein* de sabel getrokken wordt, steeds *onmiddellijk* de vuist door de kwast moet worden gestoken.

Op deze wijze heeft men kans, dat het ten slotte machinaal gebeurt. (Bij wapenschouwingen of dergelijken kan dit natuurlijk worden nagelaten.)

Vindt men dit te omslachtig, dan bepale men, dat de sabel wordt vastgehouden, juist zooals bij: »Presenteert sabel«. Alle steken, paradés en houwen zijn daarbij evengoed uit te voeren, terwijl de sabel veel moeilijker uit de hand wordt geslagen.

Misschien is in het ontwerp I het »Laag sabel« vervallen, omdat 84 zegt: alle ruiters nemen de sabel »hoog«. Is dit echter niet het geval, zoo moet de sabel bij den aanval tegen infanterie toch zeker »laag« worden genomen.

86. Het komt mij wenschelijk voor, dat ook hier de P.C. en de onder-officieren het C^o. »vervolgen« herhalen.

89. Is het niet logischer om de wijze, waarop de verspreide vorm wordt aangenomen, voor te schrijven in de 1ste Afdeeling Pelotonsschool, b.v. na punt 53. Begint men eenmaal aan de IVe Afdeeling dezer school, dan moeten alle bewegingen, noodig tot het aannemen van den gewenschten aanvalsvorm, er bij den troep *insitten* en niet eerst dan onderwezen worden.

De bij 90, 93 en 104 gegeven opmerkingen zijn zeer juist; vooral die bij 93, waar W. aanraadt *omlaag* te vuren, zie men niet over het hoofd.

114. In dit punt kan ik niet met W's beschouwing medegaan.

Richten de P.Cⁿ. zich n.l. op den E.C. (leider), zoo rijden zij onwillekeurig meer in de richting van het punt, waar deze zich ten opzichte van het eskadron bevindt, ongemerkt sluiten zij dus meer naar het midden aan, gedrang is onvermijdelijk. Om dit te voorkomen, laat W. van tijd tot tijd met een oogopslag rechts of links zien naar den

P.C. van richting, doch dan wordt dit veelal te laat bespeurd. Richt men direct op den P.C. van richting (daarbij natuurlijk den E.C. in het oog houdende, dan wordt het verliezen der tusschenruimten onmiddellijk bemerkt en zal dit niet zulke groote afmetingen aannemen.

118 en 119. Voor de door W. aangegeven wijziging dezer punten (wending van het eskadron) is alles te zeggen.

132. Hier doet zich eene eigenaardigheid voor, welke reeds tot veel discussie aanleiding gaf. Fig. 19 geeft n.l. eene beweging der verschillende pelotons aan, in strijd met het beginsel van punt 8: »het kiezen van den kortsten weg«. Hier was rechts voorwaarts in linie komen door de 3 achterste pelotons immers voor allen de *kortste* weg.

Een der leden van de commissie, daarnaar gevraagd, verklaarde echter, dat in dit geval het beginsel: »formatie aan beide zijden der hoofdafdeeling« moest voorzitten. Ook punt 179 geeft ons hiervoor eene aanwijzing, waar het zegt: De *Eskadronscommandanten*¹⁾ beoordeelen of de omstandigheden den opmarsch der pelotons naar *éene zijde* noodig maken«. Eene kleine toelichting in deze bij punt 132 zou veel verduidelijken.

136, 137 en 138. Zóó ergens, dan is hier een teeken zeker op zijn plaats. (Men denke aan een *verrassenden* aanval, welke veelal juist door de formatie in pelotonscolonnes zal worden voorafgegaan). Doelmatig lijkt mij: De rechterhand omhoog steken en eenige keeren van rechts naar links heen en weer zwaaien, gevolgd door het teeken met 4, als in pelotonscolonnes met 4 moet worden afgemarcheerd.

Volgens het OCR. kunnen de pelotonscolonnes alleen geformeerd worden door *rechts* en *links* van de richtingseenheid op te marcheeren.

Dit heeft bezwaren in geval men uit de aaneengesloten eskadronscolonnes (172) of de dubbelcolonne (175) tot de pelotonscolonnes (173) wil overgaan. In die gevallen geschiedt de formatie veel eenvoudiger en vlugger, indien de $\frac{\text{rechter}}{\text{linker}}$ eskadrons $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ voorwaarts de pelotonscolonnes kunnen formeeren.

Alhoewel dit in strijd was met 137, zag ik in het regimentsverband vele E.Cⁿ. de pelotonscolonnes op deze wijze formeeren, waartoe zij wellicht volgens 8 gerechtigd meenden te zijn.

Volgens de zoo juist aangegeven wijze komt men immers langs *den kortsten weg* in de pelotonscolonnes.

De punten 8 en 137 zijn hier dus eenigszins met elkaar in strijd, hetgeen te vermijden ware door als regel op te marcheeren volgens 137, maar tevens reglementair voor te schrijven de beweging:

$\frac{\text{Links}}{\text{Rechts}}$ voorwaarts in pelotonscolonnes met tweeën (vieren) = Marsch. (Teeken, als bij 136, 137 en 138, gevolgd door rechterhand $\frac{\text{links}}{\text{rechts}}$ voorwaarts strekken.)

¹⁾ Ik cursiveer.

De opmarsch heeft hierbij op de zelfde wijze plaats, als in 137, doch links rechts voorwaarts.

Punt 179 kon dan aangevuld worden, door in de 4° alinea achter »pelotons« te doen volgen »(pelotonscolonnes)«.

Bij 140 het teeken te gebruiken, bij 136, 137 en 138 aangegeven, gevolgd door het aanwijzen met de rechterhand der strekking rechts links. Bij voorkeur rijde de E.C. reeds bij het geven van het teeken in de gewenschte richting.

141 bis en 71 bis. Aan hetgeen hier door W. wordt aanbevolen, kan alweder niet genoeg aandacht worden geschonken. Ook mij bleek deze groote leemte bij den aanval van het eskadron op vurende infanterie.

Zou het echter geen aanbeveling verdienen, om in geval men tot de linie op één gelid zal overgaan uit de pelotonscolonnes, deze bijtijds eene dubbele tusschenruimte te doen nemen, opdat er geen gedrang en op het laatste oogenblik geen verwarring ontsta.

Ik wil nog verder gaan dan W. en om de zelfde reden (zie punten 32 en 243, OCR.) den overgang uit de pelotonscolonnes tot den *verspreiden aanvalsvorm* in het reglement voorgeschreven zien. In dit geval moeten de tusschenruimten tusschen de pelotonscolonnes vooraf natuurlijk nog grooter genomen worden.

In de Pelotonsschool moeten dus 2 punten, 71bis en 71^{bis bis}, worden ingelascht, welke het formeeren van één gelid en van den verspreiden aanvalsvorm uit de colonne met 2 of 4 beschrijven, terwijl aan de Eskadronsschool de punten 141bis en 141^{bis bis}, deze bewegingen voor het eskadron behandelende, moeten worden toegevoegd, waarbij er tevens de aandacht op gevestigd worde, dat de E.C. tijdig die tusschenruimten laat nemen, welke de pelotonscolonnes noodig hebben, om ten laatsten de »formatie op één gelid of verspreid« te kunnen aannemen.

144, 145. Het bleek zeer wenschelijk ook op het rechter, 3° of linkerpeloton te kunnen afmarcheeren.

Hoe dikwijls wil of moet men een ander peloton aan het hoofd hebben dan het richtingspeloton. Bijvoorbeeld: Het eskadron (in regimentsverband) staat in afwachtingstelling (pelotonscolonnes) en wordt aangewezen als voorhoede-eskadron, waartoe het dadelijk in zijn geheel met 2 afmarcheert. Toevalligerwijze had het richtingspeloton enkele patrouilles uitgezonden, zoodat nu eerst een ander peloton naar voren moet gebracht worden, om als voortroep op te treden.

Vooraf ook bij de vredesoefeningen geeft eene wijziging, als hier bedoeld, veel gemak en eenvoud van beweging.

Het teeken, bij deze punten aangegeven, moet worden gevolgd door »het aanwijzen met de rechterhand of sabel van het peloton, waarop moet worden afgemarcheerd«, indien men niet het richtingspeloton aan het hoofd wil hebben.

146. Aan W's opmerking bij dit punt, zou ik willen toevoegen: Het zal wel in de bedoeling liggen, dat ook op den weg »In elk peloton hoofd der colonne linksomkeert« kan gemaakt worden. Het C_o. hiervoor ontbreekt echter.

158. Waar W. vraagt: »Zouden de teekens voor de terreinverkenneren hier niet opgenomen kunnen worden?« daar moet ik antwoorden, dat dit *beslist noodzakelijk* is. Zijn deze niet voorgeschreven, zoo loopt de Cavalerie-c^t. van 221 kans, dat hij de vooruit gezonden terreinverkenneren niet begrijpt. Elke E.C. zal immers een stel teekens voor zijn eskadron vaststellen.

Voor den Cavalerie-c^t. is het ondoenlijk al deze stelsels te kennen.

Het is dan wellicht noodig, dat de terreinverkenneren evenals vroeger met *getrokken sabel* voorkomen.

160. Voor hetgeen W. wil stellen in plaats van de 1ste alinea van dit punt is alles te zeggen.

175. Bij het gebruik van deze colonne werd dikwijls gevraagd, op welke helft moet worden afgemarcheerd om tot de colonne met pelotons (176) over te gaan. Velen waren van meening, dat dit moest geschieden op de linkercolonne, dus die, waarvóór de R.C. gezeten is. Zij beschouwden deze als de richtingseenheid en lieten o.a. om die reden de laatste 2 eskadrons rechts van de voorste opmarcheeren als de dubbelcolonne uit de colonne met pelotons moest geformeerd worden. Deze opvattingen lijken mij juist.

Eenige aanwijzingen hieromtrent zouden zeker van nut zijn, vooral in verband met den opmarsch tot »de linie van dubbele colonnes« enz. in de Brigadeschool.

181. Volgens mijne bescheiden meening staat een gevechtsvorm hooger, naarmate deze de linie meer nabijkomt en zoo dringt zich hier de vraag op, waarom de dubbelcolonne *na* de massa genoemd wordt. Ook uit de volgorde en de beschrijving dezer vormen in 174 en 175 blijkt duidelijk, dat men als gevechtsvorm aan de massa meer waarde toekent, dan aan de dubbelcolonne.

Zou het dus niet logischer zijn onder 1°. de dubbelcolonne vóór de massa te plaatsen (onder 2°. daarachter) of wel ze daar geheel niet te noemen.

Hoofdstuk V. Zou het met het oog op de rapporten, welke aan het einde van dezen zomer over het OCR. moeten inkomen, geen overweging verdienen, dit jaar enkele oefeningen te houden in deze school. Wellicht ware dit op eenvoudige wijze te verkrijgen door het 3^e Regiment Huzaren de zomeroefeningen te doen houden in de nabijheid van een der andere cavalerieregimenten. Ook bieden de divisie manoeuvres wellicht de gelegenheid daartoe.

Blzn. 126 en 129 (2 en 3) OCR. Hetgeen W. omtrent deze onderwerpen neerschreef is het lezen overwaard en vooral het door hem op blz. 61, Mil. Spect., op nieuw geredigeerde hoofdstuk: »2. Het gebruik van gevechtsgroepen« mag zeer gelukkig genoemd worden.

281. Is het niet onjuist, dat »de P.C.ⁿ. het vuur desnoods doen »ophouden« om munitieverspilling te voorkomen. Hiervoor is in ons reglement maar één middel, n.l. het fluitsignaal van punt 10, blz. 218 OCR., doch dit zal ten gevolge hebben, dat andere ondercommandanten dit sein overnemen, in het heetst van het gevecht niet wetende, dat dit signaal door een P.C. en niet door den Ct. der gevechtsafdeeling werd gegeven. Zoodoende wordt het vuur bij de andere onderdeelen gestaakt, terwijl dit juist in het geheel niet wenschelijk is. De vrees bestaat dus, dat het ophouden van het vuur niet altijd »naar de bevelen van den Ct. der gevechtsafdeeling gecommandeerd zal worden«, gelijk de 3^e alinea op blz. 164, OCR., voorschrijft. Van twee kwaden moet men het minste kiezen en dan is m. i. de hoofzaak, dat de Ct. der gevechtsafdeeling het vuur geheel in de hand heeft.

288. Ook hier moeten wij W., meen ik, gelijk geven, als hij het snelvuur op korteren afstand wil laten afgeven, dan 300 à 400 M. en wel voornamelijk bij den stormaanval.

Moeten ook wij niet overgaan tot het bevestigen van een stootwapen op onze karabijn, nu Duitschland ons daarin voorgaat, het land, dat het langste uitsluitend vasthield aan het gevecht te paard.

321. Zou het niet doelmatig zijn hier voor te schrijven de methode door den Ct. 4 R. H. ingevoerd en dezen zomer bij alle regimenten beproefd. Zij is zeer practisch, daar de paarden vlug zijn los te maken, terwijl zij de gelegenheid biedt, het grootste aantal ruiters in de tirailleurlinie te brengen, daar slechts 4 manschappen (3 zijn wel voldoende) per peloton moeten achterblijven voor de paarden.

322. Mijs inziens is het jammer, dat alleen uit de colonne met 2 tot het gevecht te voet met bewegelijke handpaarden mag worden afgezeten.

Meermalen beoefende ik, het groote nut van bewegelijke handpaarden gevoelende (tijdens de oude scholen), het rijden met 3 handpaarden, geleid door de nommers 3. In stap en draf ging dat *uitstekend* en zelfs in galop was het mogelijk, hetgeen echter meer oefening vereischte. Meer dan 3 handpaarden moeten echter niet door één man geleid worden, terwijl soms een enkele ruiter aan het hoofd gewenscht is voor eventueel te maken wendingen of overgangen. Zoodoende brengt men van een peloton (dit op 28 sabels stellende, fig. 8, OCR.) met niet meer dan 3 handpaarden per man en 1 Ct., die bij veranderingen van gang of directie zoo noodig aan het hoofd gaat zitten, 20 geweren in gevecht, in plaats van 16, volgens 322. Op zulk een klein aantal is een verschil van 4 karabijnen niet te versmaden. Dan kan men ook steeds met 2 groepen optreden (323).

323. Is de sabel van den P.C. te voet eigenlijk niet een onding. Heeft de P.C. niet genoeg aan zijn revolver en zal hij door het flikkeren van de kling in de zon bij de voorwaartsche beweging het vuur niet tot zich trekken? Laat hij de sabel in de scheede, zoo kan hij desgewenscht eene karabijn met de noodige munitie, van een der paardenhouders medenemen.

324. Dit punt zegt: »De tirailleurlinie wordt gevormd, zoodra dit noodig is ter voorkoming of *vermindering van verliezen*».¹⁾ In dit laatste geval is het reeds *te laat*, daar men deze verliezen niet moet afwachten. Daar het echter moeilijk is, zich in tirailleurlinie in behoorlijk verband over groote afstanden te bewegen, zal men daartoe zoo laat mogelijk overgaan, doch juist daardoor stelt men zich bloot aan het gevaar, in 324 bedoeld. Wanneer men nu tevens bedenkt, dat het ordelijk voorwaarts marcheeren op één gelid op ongelijk terrein al even moeilijk is, dan zal men moeten toegeven, dat er alles vóór te zeggen is, een vorm aan te nemen, waarbij de troep gemakkelijker gedirigeerd kan worden, beter in haar verband blijft en toch weinig van het vuur te lijden heeft. Dan komt het er minder op aan, of men beschoten wordt, vóórdat de tirailleurlinie geformeerd werd. Daartoe is de door W. aangegeven methode in 325, Mil. Spectator, blz. 63, de **eenig juiste en doelmatige**.

Ik meen echter met het oog op de noodzakelijkheid, om de groepen elk afzonderlijk te kunnen doen optreden (niettegenstaande de geringe sterkte van het peloton, zie ook laatste alinea, 325, OCR.), deze op andere wijze te moeten indeelen, dan W., die, het Reglement Infanterie I. volgende, elk gelid als groep aanwijst.

Marcheert men n.l. in colonne met 2 (uit de flank) en wordt aan één der groepen eene afzonderlijke opstelling of marschrichting aangewezen (zie OCR. 325), hetgeen meestal veel beter en meer gedekt kan worden uitgevoerd in colonne dan verspreid, zoo komen de groepen bij splitsing elk in colonne met 1 te marcheeren en gaat het beginsel, om naar *beide* zijden voorwaarts de tirailleurlinie te formeeren, verloren.

Daarom wil ik mijne denkbeelden dienaangaande trachten duidelijk te maken, maar stel er prijs op, vooraf te verklaren, dat men niet beter kan doen, dan het oog gevestigd te houden op het Infanterie Reglement, wanneer men een voorschrift wil samenstellen voor het gevecht te voet der cavalerie.

»Het karakter van ons vuurgevecht moge meestal belangrijke verschillen vertoonen met het Infanteriegevecht« (265 OCR.), het is niet te wederleggen, dat de *techniek* toch in hoofdzaak moet overeenkomen met die van het hoofdwapen, want hoe het zij, te *voet* strijdende, komt elke cavalerie-afdeeling, hoe klein ook, onder de zelfde omstandigheden, en staat aan juist de zelfde verliezen bloot als de infanterie. Slechts om de zoeven genoemde reden wijk ik dus eenigszins van het infanterievoorschrift af.

Volgens mijne meening zou de ontwikkeling tot de tirailleurlinie zeer eenvoudig kunnen plaats hebben op de hieronder geschetste wijze.

323. De 2^e en 3^e alinea van dit punt worden vervangen door: »De afgestegen ruiters, met uitzondering van de paardenhouders en den commandant der handpaarden, nemen de karabijnen aan den

¹⁾ Ik cursiveer.

schouder en treden vlug en in de grootste stilte, *evenals te paard*, aan op 2 gelederen rechts en links van den oorspronkelijken wachtmeester- (korporaal-) middenruiter, die zich op 2 M. tegenover den P.C. opstelt, met dien verstande, dat in beide helften het 1ste en 2^e gelid zooveel mogelijk even sterk is, de korporaals, die te paard in het 2^e gelid zaten, aantreden naast den middenruiter en de opsluitend onderofficier zich rechts ongedekt opstelt. Zoo noodig maakt de P.C. het aantal ruiters aan beide zijden van het midden gelijk.

»Zonder verdere aanwijzing is het gedeelte rechts van den wachtm^r.- (korporaal-) middenruiter rechter-, het gedeelte links van hem linker- groep respectievelijk gecommandeerd door den juist genoemden ge-gradueerde en den rechts ongedekten wachtmeester«.

Het groote voordeel van deze opstelling is: 1°. dat iedereen ongeveer op de zelfde plaats komt te staan, welke hij te paard innam, zoodat dit vanzelf *ordelijk* en *vlug* zal geschieden; 2°. dat het peloton reeds dadelijk door den middenruiter in nagenoeg 2 gelijke groepen is verdeeld; 3°. dat men de groepen en groepscommandanten niet behoeft aan te wijzen; en 4°. dat het kader onmiddellijk gelijkelijk over de beide groepen is verdeeld, zoodat dit niet later nog eens moet geschieden, gelijk de laatste zin der 3^e alinea van 323, OCR. aangeeft. Kan het ordelijker, vlugger en stiller?

Ten overvloede zij hier opgemerkt, dat de door mij aangegeven groeps-c^a. tevens de oudsten van het kader zijn; mankeert te paard n.l. de oudste wachtmeester, zoo treedt de wachtm^r. middenruiter in het opsluitend gelid op en wordt, dit spreekt vanzelf, vervangen door den oudsten korporaal.

Bij bewegingen onder commando van den P.C. in colonne bevinden zich de groeps-c^a. aan het hoofd hunner groep, in tirailleurlinie aan de zelfde zijde als de P.C. Treedt de groep afzonderlijk op, dan bevindt hij zich daar, waar hij haar het beste kan dirigeren.

323bis. De colonne met 2 wordt uitsluitend gevormd door uit de flank te marcheeren. Moet om de eene of andere reden tot de colonne met 1 worden overgegaan, zoo geschiedt dit *in elke groep* steeds uit de flankcolonne, op de wijze in 63, OCR. voorgeschreven, of liever gelijk door mij werd aangegeven, met dit verschil, dat de ruiters om den anderen tot de colonne met 1 afbreken, hetgeen niet de minste moeilijkheid oplevert.

Dat de schutters, de flankcolonne formeerende, weinig ruimte hebben, om zich te bewegen, kan waarlijk niet als een bezwaar worden aangemerkt, daar de colonne met 2 hoogstens 12 man diep kan zijn en de gewenschte afstand van man tot man dus dadelijk zonder stoornis wordt verkregen. Bovendien is deze marschvorm officieel in punt 258, OCR. voorgeschreven.

In het eskadronsverband is dit bezwaar ernstiger, doch eenvoudig te voorkomen, door de P.C^a. bij de opstelling in linie eene pelotons-breedte tusschenruimte te laten nemen.

Het peloton kan nu in colonne met 2 (flankmarsch) naar de plaats worden gebracht, waar weldra de tirailleurlinie geformeerd moet worden.

Daar zijwaartsche verplaatsingen in werkzaam vuur van den vijand onuitvoerbaar geacht moeten worden (206, Reglement Infanterie I, 1900), moet men niet wachten met de achterste groep naast de voorste te laten opmarcheeren, tot men onder vuur wordt genomen, en is het, alweder om zijwaartsche verplaatsing onder vijandelijk vuur te voorkomen, gewenscht, de groepen *dadelijk* die (ontwikkelings-) tusschenruimte te doen nemen, waarbij de manschappen der groepen zich op het gewenschte aantal meters kunnen verspreiden, zonder door elkaar te geraken.

Wil de P.C. dus zijne groepen bij elkaar houden en deze formatie laten aannemen, zoo commandeert hij reeds vóór de opening van het vijandelijk vuur: »Op... M. in groepscolones, richting op...«, waarna de achterste groep op het in het C^o. genoemde aantal meters in den loopas rechts van de voorste opmarcheert.

Moeten de groepscolones zijwaarts geformeerd worden, zoo luidt het C^o.:

»Op ... M. $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ in groepscolones, richting op...«, waarna de groep, welke *linkergroep* wordt, hoofd der colonne $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ maakt en de andere zoodanig van directie verandert, dat zij in den loopas de bevolen tusschenruimte van de linkergroep kan nemen.

De richting is steeds op de *linkergroep*, tenzij de terreingesteldheid de ontwikkeling naar rechts niet toelaat, waartoe de bovengenoemde commando's moeten worden voorafgegaan respectievelijk door: »Links voorwaarts« en »Op de rechtergroep«.

Nadat de groepscolones geformeerd zijn, gaat de richting weder over op de linker (2^e) groep. (Zoo eenigszins mogelijk wordt het allereerst genoemde C^o. gebezigd, waartoe tevoren het *hoofd der colonne* in de *gewenschte richting* wordt gebracht, het »richting op...« vervalt dan vanzelf.)

Alleen wanneer het terrein het nemen van de straks genoemde ontwikkelings-tusschenruimte door de groepen niet dadelijk toelaat, zal de P.C. een aantal M. in zijn C^o. opnemen, rekening houdende met de terreinsomstandigheden; anders zal hij steeds de tusschenruimte, noodig voor het verspreiden, aangeven. Hierbij is de volgende formule een zeer eenvoudig hulpmiddel:

$$\text{O.T.} = \left(\frac{1}{2} n + n \times a\right) \text{ M. (afgerond tot het naastbijliggend hoogere veelvoud van 5), waarin}$$

O.T. = ontwikkelingstusschenruimte,

n = het aantal manschappen der groep (de C^t. medegerekend)

en a = het aantal M., waarop de manschappen zich moeten verspreiden.

Deze formule geeft eene tusschenruimte, welke nu en dan (afhankelijk van de waarden voor n en a) slechts een enkelen meter van

de juiste verschilt. Door den groepsc^t. in n op te nemen is er steeds ruimte genoeg.

Is de ontwikkelingstusschenruimte nu niet aanwezig, zoo wordt deze kort voor het verspreiden volgens de hierboven beschreven beginselen verkregen op het commando: (Op de rechtergroep) . . . M. »(Ontwikkelings)-tusschenruimte = nemen«.

Nu kan op elk gewenscht oogenblik de tirailleurlinie geformeerd worden: C°. »Op . . . M. = verspreiden«.

In elke groep marcheeren de schutters der $\frac{\text{rechter}}{\text{linker}}$ helft in den looppas $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ voorwaarts met . . . M. tusschenruimte in de linie op.

Ook thans blijft de richting op de linkergroep.

De P.C. kan aan elke der groepen eene afzonderlijke opstelling of marschrichting aanwijzen; het verband, enz., als de laatste alinea van punt 325. (Het eerste gedeelte hiervan en punt 324 vervalt natuurlijk.)

De hier geschetste wijze kan alleen toepassing vinden, indien men over ruimte voorwaarts beschikt. Moet men de groepen eene tirailleurlinie laten formeeren achter eene borstwering, heg of dergelijke, waar men moet langs marcheeren om de plaatsen in te nemen, dan zal dit, als volgt, kunnen geschieden. Wordt men niet onder vuur genomen en kan men in flankcolonne (dus met 2) langs de dekking marcheeren, zoo doet men dit, zoo noodig in gebukte houding, en laat de laatste groep halt houden, wanneer de achterste schutter ongeveer op de plaats is gekomen, welke hij als tirailleur moet innemen. De voorste groep marcheert nog zoover door, als noodig is, om de tirailleurlinie zonder gedrang te kunnen formeeren (dus afhankelijk van de tusschenruimte der schutters).

Beide groepen maken na het halt houden $\frac{\text{links}}{\text{rechts}}$ front naar de dekking, waarna op het C°. : Op . . . M. $\frac{\text{Rechts}}{\text{Links}}$ verspreiden, de tirailleurlinie geformeerd wordt, doordat alle schutters, behalve de $\frac{\text{linksche}}{\text{rechtsche}}$, in den looppas naar $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ marcheeren en halt en front maken, wanneer zij de aangegeven tusschenruimte hebben verkregen, waarbij de manschappen van het 2° gelid, gelijk altijd, *links* van hun voorman plaats nemen.

Kon men slechts met éénen langs de dekking, of wordt men reeds beschoten dan wordt eerst gecommandeerd: »In elke groep met éénen«, welke formatie wordt aangenomen, zooals dit te paard is voorgeschreven (hetzij volgens het OCR. of volgens mijne wijze).

De colonne wordt thans achter de dekking gebracht en daarna desnoods onmiddellijk gecommandeerd: » . . . M. afstand genomen«, (afhankelijk van de tusschenruimte der schutters in de tirailleurlinie),

hetgeen in den looppas geschiedt. Ten slotte wordt »halt« en »rechts-« of »links front« gecommandeerd.

Volgens de hier aangegeven beginselen kan men zich in alle gevallen redden. *Vooraf late men de groepen*, behalve in het laatstgenoemde geval, *steeds (ontwikkelings-)tusschenruimte nemen, alvorens te verspreiden.*

326. Volgens dit punt mogen de tirailleurs niet opspringen, vóórdat de pelotons- en groepscommandanten zich voor de tirailleurlinie bevinden. Dit heeft het groote nadeel, dat de voorwaartsche beweging niet verrassend plaats heeft. (Zie het Reglement Inf^{te}. I. 1901, 2^e alinea, punt 205, blz. 66.) Volgens dit beginsel handelende, waarschuwt men de tegenpartij en zal deze de eerst een oogenblik later opspringende tirailleurs met een hevig vuur begroeten. Alleen dán, wanneer de tirailleurs niet meer vooruit zijn te krijgen, zullen de commandanten door hun persoonlijk voorbeeld, dus vóór de tirailleurs, deze moeten trachten mede te sleepen.

336. 5 M. te veranderen in 15 M., dus in colonne met pelotons, en aan dit punt toe te voegen: of zoo het terrein deze opstelling niet toelaat, in linie op 2 gelederen. De P.Cⁿ. nemen onderling 15 M., dus eene pelotonsbreedte tusschenruimte. (Dit in verband met de opmerking onder punt 323bis; deze tusschenruimte zal in de practijk voldoende blijken.)

337. Dit punt te vervangen door:

De colonne wordt in eene der beide formatiën, d. w. z. de colonne met pelotons of in colonne met 2 (marsch uit de flank) ¹⁾ geleid tot de plaats, waar de meer geopende vorm wenschelijk wordt, waartoe de E.C. commandeert: »In pelotonscolonnes, richting op....«, of

» $\frac{\text{Links}}{\text{Rechts}}$ voorwaarts in pelotonscolonnes, richting op...« (Teeken als bij 136 enz. aangegeven.)

In het C^o. desgewenscht de pelotons aanduidend, welke straks de tirailleurlinie moeten vormen. (Aan de overige pelotons worden de noodige aanwijzingen gegeven.)

In het eerste geval (colonne met pelotons) maken alle pelotons rechts uit de flank, behalve wanneer *links* voorwaarts moet worden opgemarcheerd, als wanneer *links* uit de flank wordt gemarcheerd.

Worden de pelotonscolonnes nu naar beide zijden geformeerd, zoo maakt het hoofdpeloton onmiddellijk daarna hoofd van de colonne links; het 2^e, 3^e en 4^e peloton, respectievelijk eene directieverandering van $\pm 45^\circ$, $\pm 135^\circ$ en $\pm 135^\circ$ makende, marcheeren in den looppas naast het hoofdpeloton op.

Moeten de pelotonscolonnes echter $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ voorwaarts geformeerd

¹⁾ Uit de colonne met pelotons wordt de colonne met 2 geformeerd op het C^o. Met tweeën = Marsch. Alle P.Cⁿ. commandeeren: Rechts uit de flank, Hoofd der colonne links = Marsch.

worden, dan maakt het hoofdpeloton hoofd der colonne $\frac{\text{links}}{\text{rechts}}$ en marcheeren de overige pelotons langs den kortsten weg in den looppas $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ voorwaarts in de frontlijn op.

Uit de colonne met 2 geschiedt de formatie in den looppas volgens de beginselen van 138, OCR., of zoo noodig rechts- of links voorwaarts.

Is men zoover doorgemarcheerd, dat weldra de tirailleurlinie zal moeten geformeerd worden, (men denke aan punt 206 Reglement Inf^{ie}. 1901), dan commandeert de E.C.: »Op.... M. in groepscolonnes«.

De achterste groep van het richtingspeloton marcheert met het hoofd langs den kortsten weg in den looppas rechts van de voorste groep, op het in het C^o. genoemde aantal Meters, op.

De overige groepen doen desgelijks, door met het hoofd in $\frac{\text{rechtsche}}{\text{linksche}}$ strekking (naarmate zij zich $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ van de richtingseenheid bevinden) in den looppas de bevolen tusschenruimte te nemen of zoo noodig tevens in de frontlijn op te marcheeren. (De achterste groep van elk peloton marcheert dus eveneens $\frac{\text{rechts}}{\text{links}}$ van de voorste groep op.)

Is een der vleugelpelotons aangeleund, zoo zal gecommandeerd moeten worden: »Op de $\frac{\text{rechter}}{\text{linker}}$ groep op.... M. in groepscolonnes«, waarna alle groepen op de zelfde wijze $\frac{\text{links}}{\text{rechts}}$ voorwaarts in de frontlijn komen.

Daarna wordt de richting weder op de groep, welke oorspronkelijk de richting had (de voorste groep v. h. richtingspeloton) overgenomen, aan welke groep de E.C. zoo noodig een nieuw richtingspunt aangeeft.

Desgewenscht kunnen de *groepscolonnes* volgens deze beginselen ook onmiddellijk uit de colonne met pelotons of de flankcolonne met 2 geformeerd worden.

In deze formatie marcheerende, kan op elk oogenblik de tirailleurlinie geformeerd worden op het C^o.: »Op.... M. verspreiden«.

Het voor de groepen voorgeschrevene in punt 323bis, laatste alinea, is ook van toepassing op de pelotons.

Om eene tirailleurlinie te formeeren, wanneer er voorwaarts geen ruimte is, ga men te werk volgens de beginselen daarvoor door mij neergelegd bij het peloton.

Bij hoofdstuk XI verandere men het »Gereed = sabel« in »Draagt = sabel«, en late de eerste houding slechts aannemen (zonder commando) in draf en galop. (Zie mijne beschouwing bij punt 13.) Dit is echter niet noodig, als men toestaat de pink van de rechterhand achter de greep te plaatsen.

Teekens.

I. Exercitiën. Gelijk ik reeds bij 36 en 37 betoogde, missen wij hier de teekens voor op- en afstijgen. De daar aangegeven teekens mogen hier eene plaats vinden, evenals die, door mij vastgesteld bij punt 44 voor de verschillende gangen, waardoor men in staat is, niet alleen den gang te verdubbelen, maar *dien* snelleren gang onmiddellijk te doen aannemen, welken men verkiest.

Intusschen zij nog opgemerkt, dat deze teekens uitsluitend dienen, om op grootere afstanden gebruikt te worden en dat zij dus *niet* ter *vervang*ing van die onder 1 en 2, OCR., blz. 214, genoemd, worden aanbevolen.

7. Het hier aangegeven teeken is in vele omstandigheden moeilijk te zien; het zou m.i. duidelijker zijn, indien de C^t.

den rechterarm 1 keer krachtig rechts uitstreckte voor: Met ééne,
 » » 2¹) » » » » voor: Met tweeën,
 » » 4¹) » » » » voor: Met vieren.

In een weg marcheerende moet hij slechts even links van de colonne gaan zitten, opdat allen het teeken kunnen zien.

Deze wijze heeft tevens het voordeel, dat het omhoog steken van den rechterarm niet zal worden opgevat, als *gang verminderen*, hetgeen wel voorkwam.

11, 12. Zou het geen aanbeveling verdienen deze teekens om te wisselen? Het teeken van 11 geeft om zoo te zeggen van huis uit *verbreeding* aan. De colonne met pelotons is toch meer eene formatie in de diepte dan in de breedte, hetgeen zich vooral doet gevoelen bij de formatie dezer colonne uit de linie.

Nu weet ik wel, dat de vormen 2 en 4 van 181 eveneens formaties in de diepte zijn, maar wanneer men den *naast hooger*en *gevechts*-vorm laat aannemen, dan ligt het immers in de gedachte een vorm aan te nemen, welke nader brengt tot den *gevechts*vorm, d.i. de linie.

Hier zit dus werkelijk het denkbeeld *verbreeden* voor en dit wordt immers juist door het teeken van 11 aangegeven.

Neemt men de teekens voor de gangen aan, welke ik voorstelde bij punt 44, dan behoeft men niet bevreesd te zijn voor verwarring met het teeken van 12, hetwelk ik wenschte voor de formatie: »In colonne met pelotons«, daar het 2- of 3-maal opsteken van den rechterarm voor de gangen duidelijk van elkaar afgescheiden moet blijven, terwijl het volgens punt 12 *vlug* eenige malen moet, dus desnoods 4 keer, kan geschieden.

Een teeken voor »In pelotonscolonne« gaf ik reeds en is m.i. *zeer noodig*.

Fluitsignalen. Excercitiën.

Hier deed zich bepaald eene leemte gevoelen. Hoe dikwijls moet

¹) Goed van elkander gescheiden.

men niet de aandacht op zich kunnen vestigen? Bij het gevecht te voet heeft men dit gevoeld en gaf het waarschuwingssignaal van punt 6 (blz. 217, OCR). Een dergelijk fluitsignaal is ook te *paard* en vooral bij den *velddienst* beslist *onmisbaar*.

Wat is nu eenvoudiger, dan een, een weinig aangehouden, stoot op de fluit, als waarschuwingsteeken aan te nemen, hetwelk eveneens voor punt 6 (blz. 217, OCR.) kan worden aangegeven.

Laat men dit aan alle tempo-fluitsignalen voorafgaan, dan heeft men tevens het voordeel, dat deze goed gehoord worden, wijl de ruiters vooraf gewaarschuwd zijn.

Ook hier meen ik, om de zelfde reden als bij 44, de volgende signalen te moeten aangeven:

Waarschuwingssignaal.	Temposignaal.	
1 een weinig aangehouden stoot.	— 1 korte stoot	= voorwaarts of <i>stap</i> .
idem.	— 2 " stooten goed v. elk gescheiden	= <i>draf</i> .
idem.	— 3 " " " " " "	= <i>galop</i> .
idem.	— 1 lang aangehouden stoot	= <i>halt</i> .

De signalen onder 1, 2 en 2 kunnen dan vervallen, die van 4 en 5 kunnen zoo blijven, daar verwarring met de gangsignalen niet denkbaar is.

Gevecht te voet.

Laat men hier eveneens het waarschuwingssignaal voorafgaan, dan zouden de volgende signalen m. i. aanbeveling verdienen.

Waarschuwingssignaal.	Uitvoeringssignaal.	
1 een weinig aangehouden stoot.	— 1 korte stoot	= voorwaarts.
idem.	— 2 " stooten, goed v. elk. gescheiden	= <i>looppas</i> .
idem.	— 1 lange stoot	= <i>halt</i> .
idem.	— 2 " stooten " " " "	= <i>achterwaarts</i> .

Alhoewel een weinig aan muziek doende, waag ik mij niet aan de trompetsignalen. Mochten de Staftrumpeters in de gelegenheid gesteld worden, hiervoor de gewenschte verbeteringen in te dienen!

Aan het einde mijner beschouwingen gekomen, moet ik nog deze vraag stellen: Ligt het ook in de bedoeling het *gewijzigd* Ontwerp-Cavalerie-Reglement 1908, II, nogmaals als *ontwerp* de wereld in te zenden? Daar alle menschenwerk nu eenmaal onvolmaakt is, vooral waar het geldt de practijk te boek te stellen, verdient dit alleszins aanbeveling. Dán slechts zal het mogelijk zijn, dat dit reglement, welks inhoud nu reeds nagenoeg algemeen bewondering wekt, bij definitieve invoering de volmaaktheid nabijkomt.

Eenige beschouwingen naar aanleiding van:
„Iets over Militaire bruggen” door v. A.,

DOOR

H. J. D. VAN MAANEN,

1ste-Luitenant der Artillerie.

(Vervolg van blz. 332.)

Wijze van brugslag met de Rijdende pontontreinen.

Hieromtrent vermeldt Schrijver ¹⁾ op blz. 634:

»De ongunstige toestand ²⁾ is nog verergerd, omdat door het reglement van 1896 voor den rijdenden trein tot normalen brugslag wordt verklaard de eenige methode, welke niet is toe te passen, wanneer de vijand in de nabijheid is, terwijl juist deze laatste brugslag de eenige reden van bestaan van pontonniers als *militair* korps is«.

In weinig woorden werpt Schrijver hier twee stellingen op en wel:
1°. dat voor brugslagen in oorlogstijd, waarbij de vijand niet in de nabijheid is, een militair korps niet noodzakelijk is;

2°. dat de thans geldende methode van brugslag der Rijdende Pontontreinen *niet* is toe te passen, wanneer de vijand in de nabijheid is.

Naar aanleiding van de eerste stelling rijzen onmiddellijk vele vragen: Wat voor soort korps dan wel in oorlogstijd die bruggen moet bouwen? Moet dit zijn een korps burgerwerklieden, reeds in vreedstijd bestaande, dan wel moet dit burgerkorps in vreedstijd worden georganiseerd op het papier, doch eerst in oorlogstijd opgericht? Als dit laatste de bedoeling is, hoe staat het dan met de oefening en de geoefendheid van dat personeel, enz.? Ook ziet men, doch te vergeefs, naar de bewijzen van Schrijver voor die stelling uit. Alleen eenige zinsneden op blz. 712, betrekking hebbende op schipbrugbouw, moeten het hier toch zoo noodige en gewenschte licht verschaffen. Onder het hoofd

¹⁾ Waar in dit artikel bladzijden worden aangehaald, zonder nadere aanduiding van het boekwerk, wordt bedoeld de Militaire Spectator 1908. Met Schrijver, zonder meer, wordt bedoeld de heer v. A., Schrijver van het artikel „Iets over Militaire bruggen”.

²⁾ Voor zoover ik heb kunnen nagaan, bedoelt Schrijver met „dien ongunstigen toestand” de z. i. gebrekkige regeling van de oefeningen bij het Korps Pontonniers, en de dientengevolge verkregen, volgens hem ongunstige, resultaten dier oefeningen. Hij geeft tot staving van die ongunstige beoordeeling slechts zeer weinig argumenten; op blzn. 631 t/m 633 en ook daarna worden eenige, m. i. onjuiste, beschouwingen dienaangaande aangetroffen, waarop hierna wordt teruggekomen.

»Oefeningen met schipbrugmaterieel en schipbrugbouw« zal door mij nader op deze stelling worden teruggekomen.

Ook van de tweede stelling zou men het bewijs mogen verwachten. Ik heb het echter niet kunnen vinden, evenmin als eene juiste omschrijving — voor de niet in het bezit der Pontonniervoorschriften zijnde lezers — van de methode, die door dat reglement van 1896 als de normale wordt verklaard; die omschrijving geeft Schrijver toch slechts, op blz. 635, in de navolgende bewoordingen:

»Bij het reglement van 1896 is de methode van brugslaan, zooals deze bij vredesmanoeuvres met een divisiepontontrein in verband met zijn sterkte aan pontonniers, onafhankelijk van tactische overwegingen, als de meest practische was gebleken, ook als normale voor het lichte pontonmaterieel aangenomen«.

En hoe dan wèl, volgens Schrijver, de normale methode van brugslag moet zijn? Ook op die vraag wordt, in Schrijver's betoog, het antwoord *niet* aangetroffen; slechts wordt op blz. 634 het volgende vermeld:

»Voor zooverre mij bekend, geven de buitenlandsche pontonniervoorschriften, en ook de Nederlandsche van 1870 en 1885, verschillende methoden van brugslag aan, welke in verband met den tactischen toestand toegepast moeten worden en wel: ¹⁾

»1°. door de pontons ieder afzonderlijk en achtereenvolgens in de richting van de brug te brengen;

»2°. door eerst de pontons tot vakken of doorlaten van een zeker aantal pontons te verbinden, en deze in de richting van de brug te vereenigen;

»3°. door de brug, boven het punt waar zij moet liggen, in haar geheel langs den oever samen te stellen en haar daarna door zwenking te leggen.

»Van de eerste wijze maakt men gebruik, als de vijand niet in de nabijheid van het overgangspunt is, en men niet behoeft te vreezen, dat hij pogingen zal aanwenden, om de brug door drijvende voorwerpen te vernielen; ook wanneer men, als de vijand in de nabijheid is, geen gelegenheid heeft de pontons

¹⁾ Het hiernavolgende gedeelte dezer aanhaling treft men, geheel gelijkloidend, aan op blzn. 1 en 2 van het „Voorschrift tot Oefening van den Pontonnier. Tweede gedeelte. 1887” in het Nederlandsche voorschrift dus, dat aan het thans van kracht zijnde onmiddellijk vooraf ging. Wellicht, dat hieruit mag worden afgeleid, dat Schrijver geheel tot het „Voorschrift tot oefening van den Pontonnier” „Eerste gedeelte. 1885” en Tweede gedeelte. 1887” wenscht terug te keeren, en dat dus ook de methoden van brugslag van de Rijdende Pontontreinen, in dat voorschrift omschreven, de door hem gewenschte methoden zijn. Ter aanvulling van zijne bovenvermelde mededeelingen uit dat voorschrift moge daarom hier nog worden vermeld — hetgeen hij ook, doch niet in dit verband, op blz. 632 mededeelt —, dat blijkens § 15 van het Eerste Gedeelte en § 2 van het Tweede Gedeelte bij al de drie in dat voorschrift vermelde methoden van brugslag (en dus niet alleen op het oefenings-terrein), vóór dat met dien brugslag werd aangevangen, eerst al de pontonwagens werden afgeladen, de pontons te water werden gebracht en het afgeladen materieel op den oever, zoo dicht mogelijk bij het water, in een depot soortsgewijze werd verzameld en opgestapeld.

»bovenstrooms van het overgangspunt, bedekt en zonder bemerkte worden, te water te brengen.

»Wanneer men onbemerkt door den vijand, doorlaten of brugvakken kan vervaardigen achter een begroeid eiland of in eene zijrivier, die bovenstrooms van het te overbruggen punt uitwatert, dan bedient men zich van de tweede wijze; hierbij zij opgemerkt, dat brugvakken de voorkeur verdienen, terwijl doorlaten worden gebruikt, als men vreest, dat er pogingen zullen worden aangewend tot het vernielen der brug door drijvende voorwerpen. ¹⁾

»Zijn de omstandigheden zoo gunstig, dat de geheele brug in eene gedekte stelling kan worden vervaardigd, om daarna naar het overgangspunt af te drijven, dan maakt men gebruik van de derde wijze van brugslaan«.

Voorts laat Schrijver op blz. 635, na zijne hiervoren vermelde omschrijving van de methode van brugslag, die z. i. thans de normale is, volgen:

»Wel kent dit reglement (dat van 1896) ook het slaan van bruggen uit achtereenvolgende pontons of uit vakken, doch door de zeer onvoldoende aanwijzing der tactische omstandigheden, waarbij deze methoden moeten worden toegepast, en door de weinige gelegenheid in het algemeen om bruggen van het voor oefening beschikbare lichte materieel op of bij het oefenings-terrein te vervaardigen, wordt het slaan uit vakken nog wel toegepast, doch niet uit tactische overwegingen, maar alleen, omdat men zonder paarden moeilijk de wagens naar een geschikt punt kan vervoeren.

»Het slaan van bruggen uit doorlaatvakken of door zwenking kent het tegenwoordige reglement in het geheel niet meer.

»Onafhankelijk van de meerdere of mindere toepasselijkheid van den brugslag door zwenking in oorlogstijd in ons land, wordt daardoor eene schoone gelegenheid gemist, om wat afwisseling in de oefeningen te brengen, en vooral ook voor de pontonniers om handiger op het water te worden«.

Voor de niet in het bezit der Pontonniervoorschriften zijnde lezers moge ik thans vermelden, hetgeen daarin voor den brugslag der Rijdende Treinen wordt voorgeschreven, om daarna na te gaan, of die methoden slechter mogen worden genoemd dan die van het Voorschrift 1885—1887, en of dus het zeer ongunstig oordeel van Schrijver op blz. 634 is te billijken.

Het Pontonnierreglement 1896 ²⁾ kent dan:

¹⁾ M. i. had hierbij nog moeten worden vermeld: „en als het materieel daartoe toereikende is“.

²⁾ De drie in dit Reglement vermelde Divisie-Pontontreinen beschikken elk over 10 pontons en 2 schragen; de na de reorganisatie van het Veldleger gevormde vier Pontonafdeelingen der Divisiën beschikken ieder slechts over 6 pontons en 2 schragen. Terwijl echter de vroegere Reserve-Pontontrein uit 6 pontons bestond, bestaat de Pontonafdeeling van het Hoofdkwartier van het Veldleger uit 16 pontons en 2 schragen.

Tot dat het nieuwe Pontonniervoorschrift zal zijn uitgekomen, geschieden de oefeningen met de Pontonafdeelingen van het Veldleger in den zin van het Reglement 1896.

HOOFDSTUK XX. HET SLAAN EN AFBREKEN VAN EEN PONTONBRUG DOOR ÉÉN DIVISIE-PONTONTREIN.

A. *Uit de marschcolonne.*

Hierbij worden de wagens zoo dicht mogelijk bij de plaats van de brug opgesteld; nadat het benoodigde aantal pontons is afgeladen, wordt het overige materieel eerst dan van de wagens genomen, wanneer daaraan behoefte is. Één ploeg bouwt den brugvleugel aan den oever, waarop de colonne is opgesteld (z.g. *dezen oever*), waarbij de pontons (hoogstens vijf) één voor één worden aangebouwd. Één ploeg bouwt een brugvak (of doorlaatvak) van 3 pontons en bevestigt dit aan den vleugel van dezen oever. Een derde ploeg bouwt een vak van 3 pontons, (of een vlot van 2 pontons), laadt daarop de behoeften voor het hoofd aan genen oever, vaart daarmee naar de overzijde, en bouwt aldaar den brugvleugel.

Zijn minder dan 10 pontons benoodigd, dan wordt, in verband met de ligging van de vaargeul en de breedte van het water, de samenstelling der vleugels gewijzigd en c.q. geen doorlaatvak ingebouwd.

B. *Uit een depot.*

Hierbij wordt eerst de geheele Pontontrein afgeladen en al het materieel op een daartoe geschikt terrein bij het overgangspunt soortsgewijze opgestapeld. Daarna wordt de brug geheel van uit *dezen oever* vervaardigd, — waarbij de pontons één voor één worden aangebouwd — met deze uitzondering, dat één ploeg een vlot van 2 pontons maakt, daarop de behoeften voor het hoofd aan *genen oever* laadt, dit hoofd aan genen oever bouwt en aan dat hoofd het vlot bevestigt.

HOOFDSTUK XXI. HET SLAAN EN AFBREKEN VAN EEN PONTONBRUG DOOR MEER DAN ÉÉN DIVISIE-PONTONTREIN.

Bij aanwending van 2 of 3 divisie-pontontreinen wordt de brug geslagen uit achtereenvolgende pontons, nadat een depot is gemaakt, tenzij de plaatselijke gesteldheid het splitsen en opstellen der colonne op verschillende, dicht aan de rivier gelegen, punten toelaat.

In dit laatste geval zullen door één divisie-pontontrein de hoofden en zoo noodig de doorlaatvakken gemaakt worden, terwijl de andere trein(en) belast is (zijn) met het vervaardigen van brug- en vleugelvakken en het aanvoeren daarvan op aanwijzing van den brugcommandant.

Deze wijze van brugslaan geschiedt in den geest van »Hoofdstuk XXII.

HOOFDSTUK XXII. HET SLAAN VAN EEN PONTONBRUG UIT VAKKEN.

Hierbij wordt verondersteld, dat het materieel, tot een vaartrein van vakken van 3 pontons in den geest van den Varenden Pontontrein samengesteld, te water naar de plaats der brug wordt vervoerd, waarbij de brugslag geschiedt op overeenkomstige wijze, als bij den Varenden Pontontrein.

Het Handboek voor den Pontonnierdienst 1898 vermeldt in § 127 omtrent de wijze van brugslag van de Rijdende Pontontreinen het navolgende:

»Moet men een brug slaan in de nabijheid van den vijand, dan
»wordt steeds begonnen met het overzetten van troepen, die den
»brugbouw moeten beschermen.

»Bij de Rijdende Treinen (R. T.) wordt een pontonbrug geslagen
»door één of meer divisie-pontontreinen uit de marschcolonne,
»zoo noodig versterkt door den reserve-pontontrein.

»Heeft men één divisie-pontontrein, dan wordt bij voorkeur de
»brug geslagen uit afzonderlijke pontons en vakken.

»Moet, door de plaatselijke gesteldheid, het materieel eerst
»in een depot vereenigd worden, dan wordt de brug uit afzon-
»derlijke pontons geslagen.

»Wanneer door de terreinomstandigheden 2 of 3 divisie-pon-
»tontreinen bij het overgangspunt vereenigd moeten blijven, bij
»gemis aan wegen en opstellingsplaatsen op den oever, op niet
»te grooten afstand van elkander, dan wordt steeds het materieel
»in een depot verzameld en daarna de brug uit afzonderlijke
»pontons geslagen.

»Behalve de bovengenoemde wijzen van brugslaan, kan men
»bij de R. T. de brug ook slaan uit vakken. Deze wijze van
»brugslaan komt hoofdzakelijk voor in de navolgende gevallen:

»1°. Wanneer bij lange bruggen meerdere divisie-pontontreinen
»gebruikt moeten worden en er meerdere opstellingsplaatsen langs
»den oever te vinden zijn. De pontontreinen worden dan afzon-
»derlijk opgesteld. Één divisie-pontontrein vervaardigt aan het
»overgangspunt de hoofden en zoo noodig de doorlaatvakken; de
»andere pontontrein(en) maken de brug- en vleugelvakken en
»voeren die aan.

»Deze wijze van brugslaan is te verkiezen boven die uit een
»depot, daar men het materieel der verschillende treinen beter
»uit elkander kan houden en de ophooping van een te groot
»aantal manschappen op één punt zal vermijden. Vooral des
»nachts is daarom deze wijze van handelen te verkiezen ter
»voorkoming van verwarring.

»2°. Wanneer de vakken op eenigen afstand van het over-
»gangspunt, onzichtbaar voor den vijand, gemaakt kunnen worden
»en de brug daardoor sneller en verrassender geslagen kan worden.

Bij onderlinge vergelijking der zoeven medegedeelde methoden van brugslag uit de thans van kracht zijnde voorschriften met die, door Schrijver op blz. 634 vermeld — uit de vervallen voorschriften — blijkt, dat er naast groote overeenkomst toch ook verschil bestaat.

Immers, bij de eerste wordt gemist de brugslag door zwenking en de brugslag uitsluitend uit doorlaatvakken. Deze methoden zijn echter juist door degenen, die er mede vertrouwd waren — i. c. de commissie, die het Reglement 1896 en het Handboek 1898 heeft samengesteld — geschrapt. Schrijver zelf schijnt trouwens — zie aanhaling van blz. 635 — aan den »brugslag door zwenking« voor oorlogstijd ook niet veel waarde te hechten. En het slaan van de brug »uitsluitend uit doorlaatvakken« wil Schrijver — evenals het Voorschrift 1887 — slechts dan toepassen, als pogingen worden gevreesd om de brug door drijvende voorwerpen te vernielen. Het is mij niet duidelijk, waarom bij deze methode *het slaan van de brug* minder gehinderd zou worden door afdrijvende voorwerpen dan wanneer de brug wordt samengesteld uit brug- vleugel- en doorlaatvakken. Ligt éénmaal de brug, dan kan men — het is waar — bij een brug, uitsluitend uit doorlaatvakken samengesteld, voor het doorlaten van een afdrijvend voorwerp wat spoediger elk willekeurig gedeelte der brug uitvaren, dan wanneer slechts in de eigenlijke vaargeul één of twee doorlaatvakken zijn aangebracht. Eene dergelijke wijze van het onschadelijk maken van afdrijvende voorwerpen, — door het uitvaren van brugdeelen n.l. — doet echter juist den vijand middellijk zijn doel bereiken, want dientengevolge wordt het overtrekken van de brug voor de eigen troepen, zool niet geheel onmogelijk gemaakt, dan toch voortdurend onderbroken.

Het Handboek 1898 draagt het beschermen van eene brug dan ook op aan de stroomwachten, op een doeltreffenden afstand bovenstrooms van de brug geplaatst, die afdrijvende voorwerpen moeten tegenhouden, hetzij door ze naar den oever te brengen, hetzij door ze te verankeren; bovendien schrijft het Handboek voor, dat, als de brug geruimen tijd blijft liggen, tot bescherming van de brug tegen die voorwerpen bovenstrooms versperringen moeten worden aangebracht. Slechts wanneer de stroomwachten de afdrijvende voorwerpen niet meer kunnen tegenhouden, wordt tijdig door hen de wacht op de brug met seinen gewaarschuwd, waarop de brugcommandant alle beschikbare manschappen in de pontons en c. q. in roeiboeten doet gaan, ten einde die voorwerpen aan te houden of door de tusschenruimten der pontons te leiden of, zoo ze daarvoor te omvangrijk zijn, ze door de doorlaatopening — na het uitvaren der doorlaatvakken — te voeren; slechts wanneer het aantal dier voorwerpen daarvoor te groot is, wordt het bedreigde brugdeel uitgevaren.

Dit schijnt mij¹⁾ het juiste beginsel tot bescherming van eene brug

¹⁾ Ook gelet op de omstandigheid, dat voor eene brug, uitsluitend uit doorlaatvakken samengesteld, meer pontons worden vereischt dan voor eene brug, waarbij voornamelijk of uitsluitend

tegen afdrijvende voorwerpen toe. Echter is het niet voldoende uitgewerkt, en wordt in het Handboek gemist de bescherming tegen die voorwerpen *tijdens den brugslag*. Volgens het in de voorgaande afleveringen meermalen vermelde ontwerp van een nieuw Pontonnier-Voorschrift moet dan ook — indien dergelijke voorwerpen te vreezen zijn — het plaatsnemen van de stroomwachten reeds geschieden; vóór dat met het slaan van de brug wordt begonnen, terwijl het personeel en het materieel, dat daarvoor moet worden bestemd, aanmerkelijk is uitgebreid.

Behalve de hiervoren genoemde verschillen valt nog op te merken dat, waar het Voorschrift 1885—1887 voor al de daarin aangegeven methoden van brugslag het voorafgaand afladen van al het materieel en het daaruit vormen van een depot op den oever eischt, de thans geldende voorschriften dit slechts bepalen voor die gevallen, waarin de »brugslag uit de marschcolonne« door plaatselijke gesteldheid niet mogelijk is. Meent Schrijver nu, dat die laatste wijze van brugslag — die uit de marschcolonne dus — niet toe te passen is, wanneer de vijand in de nabijheid is? Dat hij dan aangeve, waarop die meening berust. Acht hij het opstellen der voertuigen bij de oevers, en het eerst afladen dier voertuigen, naarmate aan het materieel behoefte ontstaat, onmogelijk? Dan wèl acht hij het bouwen der brug gedeeltelijk uit afzonderlijke pontons — n.l. van den vleugel van *dezen* oever — en gedeeltelijk uit vakken niet uitvoerbaar? Maar waarom dan? De commissie, die het Reglement 1896 en het Handboek 1898 samenstelde, had toch zeer zeker afdoende ervaring omtrent de Voorschriften 1885—1887, en heeft mij meermalen medegedeeld,¹⁾ dat juist op grond van die ervaring aan den brugslag uit de marschcolonne de voorkeur was gegeven.

De ervaring, sinds de invoering van beide voorschriften bij het Korps Pontonniers opgedaan, heeft die meening der commissie ten volle bevestigd. In alle mogelijke terreinen heb ik uitsluitend die methode zien toepassen, en steeds werd ze uitvoerbaar bevonden; daarentegen zou in zeer vele gevallen de brugslag uit een depot of onmogelijk of zeer bezwaarlijk en tijdroovend zijn geweest. In het nieuwe Ontwerp-Voorschrift is de brugslag uit de marschcolonne dan

brugvakken zijn gebezigd (en dat bij de eerstgenoemde brug de doorstroomruimte voor het water veel geringer is). Zoo kan met het materieel van ééne pontonafdeeling eener divisie (P. A. D.), vermeerderd met dat van de pontonafdeeling van het hoofdkwartier van het veldleger (P. A. H. V.) — totaal 4 schragen en 22 pontons — worden gebouwd:

eene gewone brug, geheel zonder doorlaatvakken	L. 132 M.
„ „ „ „ , waarin één doorlaatvak	„ 126 „
„ „ „ „ , uitsluitend uit doorlaatvakken	„ 107 „
Met het materieel van 2 P. A. D. + de P. A. H. V. — totaal 6 schragen en 28 pontons —	
eene gewone brug, geheel zonder doorlaatvakken	L. 171 M.
„ „ „ „ , waarin twee doorlaatvakken	„ 161 „
„ „ „ „ , uitsluitend uit doorlaatvakken	„ 140 „

¹⁾ Zeer te betreuren is het, dat de leden dier commissie zijn overleden, en dus niet zelf meer hun meening ter zake kunnen mededeelen.

ook niet alleen gehandhaafd, maar is zelfs de brugslag uit een depot niet meer opgenomen.

Dat wil echter niet zeggen, dat de bestaande voorschriften ter zake verder ongewijzigd zijn gebleven. In dat Ontwerp is aan »den tactischen toestand«, ¹⁾ aan de »tactische omstandigheden«, aan de »tactische overwegingen« meer aandacht geschonken dan in de thans bestaande voorschriften het geval is. Echter op andere wijze dan Schrijver dit schijnt te wenschen. Terwijl deze toch — alleen echter door het noemen dier begrippen en zonder te vermelden hoe — aan die omstandigheden invloed toekent op de *wijze* van brugslag, gaat het nieuwe Ontwerp uit van de meening, dat in verband met den tactischen toestand en de tactische omstandigheden en op grond dus van tactische overwegingen de plaats der brug meer of minder nauwkeurig door den Algemeenen Bevelhebber wordt bepaald; terwijl dan verder binnen de door dien Algemeenen Bevelhebber aangegeven grenzen de technisch meest gunstige plaats der brug door den commandant der pontonniers wordt uitgezocht, en in verband met de terreinomstandigheden ter plaatse de wijze van brugslag wordt vastgesteld, ²⁾ evenals de technische maatregelen tot beveiliging van den brugslag en van de brug.

Uit den aard der zaak houdt met de wijze van brugslag in oorlogstijd ten nauwste verband de

Wijze van Oefening met het materieel der Rijdende Pontontreinen, en de wijze, waarop dat materieel op het oefeningsterrein wordt beschikbaar gesteld.

Vroeger, toen de brugslag altijd uit één of meer depots plaats had, was het verklaarbaar, dat ook op het exercitieterrein (zie Schrijver op blz. 632) de pontons altijd te water en de overige brugbehoeften soortsgewijze op den oever verzameld en gestapeld lagen. Toen echter de brugslag uit de marschcolonne regel werd, zou het zeer onlogisch zijn geweest, om desniettemin op het oefeningsterrein de vrij wel vervallen methode te blijven volgen; dus was het m. i. zeer oordeelkundig, dat van toen af steeds één opgeladen divisiepontontrein (thans 2 P. A. D.) op het oefeningsterrein aanwezig was en dat ook op het oefeningsterrein de brugslag uit de marschcolonne werd

¹⁾ De tactische beveiligingsmaatregelen, in het Handboek 1898 slechts aangeduid met de zinsnede:

„Moet men een brug slaan in de nabijheid van den vijand, dan wordt steeds be-
„gonnen met het overzetten van troepen, die den brugbouw moeten beschermen”,
worden in dat Ontwerp eveneens meer uitgewerkt; dit geschiedt echter in eene afzonderlijke
Afdeling, in het Ontwerp genoemd „Oeververwisseling in tijd van Oorlog”; in deze af-
deeling is o.m. ook opgenomen eene soortgelijke instructie voor een rivierovergang, als
door Schrijver op blzn. 705 en 706 uit „Tactische gegevens voor het Veldleger door W.
VOSMAER” aangehaald.

²⁾ Feitelijk komt Schrijver op blz. 634 toch ook tot deze slotsom, als hij aangeeft, in welke gevallen de drie daar genoemde methoden van brugslag aanwending moeten vinden. En dat is niet te verwonderen, daar behalve het noemen van het begrip „tactischen toestand” in de inleidingszinsnede, het overige zijner beschouwing geheel overeenkomt met het zuiver technische „Voorschrift tot oefening van den Pontonnier.” Tweede Gedeelte. 1887,

(en wordt) beoefend, hetgeen in zich sluit, dat telkenmale de wagens voor zoover noodig worden af- en opgeladen.¹⁾ Dit brengt tevens het voordeel met zich, dat het personeel eene groote geoefendheid in het vlug op- en afladen der wagens verkrijgt, hetgeen noodzakelijkerwijze een gunstigen invloed heeft op den tijd, noodig voor het slaan der bruggen.

Met eene uitsluitende beoefening van den brugslag op het oefeningsterrein kan echter niet worden volstaan. Dit volgt uit de zeer juiste omschrijving, door Schrijver op bladz. 633 van een »brugslag« gegeven, waar hij zegt:

»De brugslag zelve bestaat uit vorenvermelde eenvoudige detailwerkzaamheden, welke echter door een harmonisch samenwerken der manschappen in elke ploeg en der verschillende ploegen in een minimum van tijd geschieden kunnen«.

Dat harmonisch samenwerken nu — dat voor het grootste gedeelte afhankelijk is van de juistheid der maatregelen door den brugcommandant en de ploegcommandanten te nemen — kan niet in voldoende mate op het oefeningsterrein worden geleerd, omdat daar niet alle terreinen kunnen worden nagebootst. Nadat op dat oefeningsterrein de vaardigheid in den reglementairen brugslag bij kader en manschappen zoo hoog mogelijk is opgevoerd, wordt dan ook het slaan van bruggen en het maken van overtochtsmiddelen en zoo mogelijk het overzetten van troepen en voertuigen op verschillende terreinen beoefend. In vroegere jaren had daartoe jaarlijks eene vijfdaagsche oefening met een bespannen divisiepontontrein buiten Dordrecht plaats, b.v. langs Leidschen Rijn, Vecht, Linge enz., het pontonnier- en treindetachment, de bespanningen en de voertuigen werden daartoe per spoortrein naar het aanvangspunt der oefening vervoerd, en evenzeer van af het eindpunt weer naar hunne garnizoenen; tijdens de oefening werden de troepen ingekwartierd.

Hoewel zeer leerrijk, was het nut dezer tochten echter niet in overeenstemming met de daaraan verbonden groote kosten, vooral veroorzaakt door het spoorwegvervoer en de inkwartiering. Bovendien moest de hoeveelheid mede te voeren pontonmaterieel, juist om die kosten niet te groot te doen worden, beperkt blijven tot één divisiepontontrein, waardoor echter buiten het oefeningsterrein het slaan van bruggen uit meer dan één divisiepontontrein (thans P. A. D.) nooit kon worden beoefend.²⁾ Om die redenen worden dan ook van af 1906

¹⁾ Hier moge worden vermeld, dat op elken wagen, behalve een ponton of schraag, tevens al het materieel — ribben, brugplanken, touwwerk, enz. — is geladen om eene brugspanning (d. i. de afstand van ponton tot ponton of van schraag tot schraag) samen te stellen. Elke wagen is dus op zichzelf een depot van materieel.

²⁾ Hierop heeft, voor zoover ik heb kunnen nagaan, slechts ééne uitzondering bestaan, n.l. in 1902, toen bij eene manoeuvre in de omstreken van 's-Hertogenbosch en Boxtel, behalve de divisiepontontrein, voor eene brug over de Dieze nog 6 pontonwagens waren medegevoerd, die na dien brugslag tot na afloop der manoeuvre te 's-Hertogenbosch bleven. Ook die brugslag geschiedde uit de marschcolonne, d.w.z., in verband met het aantal (16) pontons, in dit geval voor het grootste gedeelte uit vakken.

die zuiver technische oefeningen met bespannen pontonafdeelingen in den onmiddellijken omtrek van Dordrecht gehouden. Hierdoor worden niet slechts de kosten dezer oefening aanmerkelijk verminderd — daar het spoorwegvervoer beperkt wordt tot de paarden en trein-detachementen en de inkwartieringskosten geheel vervallen, maar bovendien kunnen de oefeningen langer duren — 12 dagen —; de leider kan, in verband met de groote verscheidenheid der terreinen, waarover hij beschikt, veel meer afwisseling in zijn opdrachten brengen en daarin alle mogelijke technische moeilijkheden opnemen; en ook langere bruggen — waarbij meerdere P. A. D. noodig zijn — kunnen worden gebouwd. Vooral bij die langere bruggen doen de brugcommandant en de ploegcommandanten veel ondervinding op, omdat daarbij de moeilijkheden toenemen, verbonden aan een oordeelkundig gebruik van de wegen en het terrein naast die wegen tot het bij den brugslag zoo practisch mogelijk opstellen der vele voertuigen. Zoo werd in de laatste jaren meermalen eene brug gebouwd over de Rietbaan bij Hendrik-Ido-Ambacht (lang \pm 120 M.) over de Devel bij Zwijndrecht (lang \pm 70 M.) en over het Wanty ten Oosten van Dordrecht (lang \pm 100 M.). Bij deze bruggen werden 2 P. A. D. met behulp der bespanningen ter plaatse gebracht (in twee gangen), terwijl het c.q. nog verder benoodigde materieel, tot vakken samengesteld, te water naar de plaats van de brugslag werd gevoerd.

Deze brugslagen geschieden op de, hiervoren aangehaalde, wijze van Hoofdstuk XXI Reglement 1896, d.w.z. in den geest van den brugslag uit vakken, waarbij één P. A. D. de hoofden maakte, terwijl de andere P. A. D. belast waren met het vervaardigen van brug-, vleugel- en doorlaatvakken en het aanvoeren daarvan — evenals van de c.q. te water aangevoerde vakken — op aanwijzing van den brugcommandant. Hieruit blijkt, dat Schrijver zich vergist, waar hij in een ook reeds hiervoor aangehaald gedeelte van blz. 635 zegt:

»....., wordt het slaan uit vakken nog wel toegepast, doch
 »niet uit tactische overwegingen, maar alleen, omdat men zonder
 »paarden moeilijk de wagens naar een geschikt punt kan ver-
 »voeren.«

Het zal na het voorgaande niet bevreemden, dat ik, behalve met het laatste gedeelte der 3^e zinsnede, niet kan instemmen met de meening van Schrijver, op blz. 704, als volgt, weergeven:

»Na het vorenstaande, waarbij ik heb trachten aan te geven,
 »wat de kern van de pontonnieroefeningen moet zijn,¹⁾ zal duidelijk

¹⁾ Het is mij niet mogen gelukken, in het betoog van Schrijver *eene andere kern* te vinden, dan die ook in de oefeningsmethode van het Korps wordt aangetroffen, n.l. veel detailoefeningen, die voor de pontonniers van beide compagnieën nagenoeg gelijk zijn. Eerst als die detailoefeningen grondig zijn beoefend, wordt tot den brugslag overgegaan. Die detailoefeningen bestaan vooral in roeien en boomen in roeibootten en pontons; het maken van vlotten, brug- vleugel- en doorlaatvakken; het plaatsen van schragen; het maken van aanleghoofden; het varen met vlotten en brugvakken; het werpen van ankers

»zijn, dat ik aan de tot dus verre gevolgde methode om met een
 »divisiepontontrein in den omtrek van Dordrecht, of verder daar
 »vandaan, oefeningen te houden op stilstaande watertjes,¹⁾ weinig
 »waarde meen te mogen toekennen.

»Ook voor den methodischen brugslag zijn zij niet onmisbaar,
 »omdat deze evengoed op het oefeningsterrein geleerd zou kunnen
 »worden, indien slechts eene voldoende hoeveelheid licht materieel
 »beschikbaar werd gesteld, om eene brug over het aldaar aan-
 »wezige water te slaan.

»Thans is vrijwel het eenige nut van die oefeningen met be-
 »spannen voertuigen, dat zij eene zeer gewenschte afwisseling
 »brengen in de oefeningen, en dat het treinpersoneel vertrouwd
 »raakt met het rijden met brugwagens«.

(Slot volgt.)

van uit roeibootten en pontons en vanaf vakken en vloten; het invaren van brugvakken in een door bakens aangegeven brugas.

Juist in de laatste jaren is er bij het Korps aan eene zeer stelselmatige oefening in die detailzaken verhoogde aandacht geschonken, en door den Korpscommandant er nadrukkelijk op gewezen, dat het toenemen der geoefendheid daarin zich binnen zekere grenzen moet afspiegelen in het verminderen van voor die verrichtingen noodige tijden, zoodat een oordeelkundige leiding die tijden moet doen aanteekenen om eene controle te verkrijgen op de wijze, waarop de oefeningen plaats hebben.

Het „Ontwerp-Voorschrift” tracht ook naar meer geleidelijke opklimming in de detail-oefeningen.

Evenzeer is er in de laatste jaren — en zulks vooral om de hierna onder schipbrugbouw aangevoerde redenen — meerdere aandacht geschonken aan eene stelselmatige oefening van het kader, door voor elk kaderlid regelmatig te doen aanteekenen, welke detail-oefeningen hij had geleid, om op die wijze er toe te komen, dat elk kaderlid alle oefeningen beoefende.

Uit Schrijver's betoog zou kunnen worden afgeleid, dat de pontonniers van beide compagnieën steeds afzonderlijk worden geoefend, als gevolg van de compagniegewijze opleiding, en wel het personeel van iedere compagnie uitsluitend met haar eigen materieel, dus de 1ste compagnie met het materieel der R. Tn. en de 2e compagnie met dat van den V. T. Het is mij niet bekend, of zulks vóór 1896 het geval is geweest, doch ná 1896 heeft het niet plaats gehad. Wel begint elke compagnie met haar recruten afzonderlijk te oefenen met haar eigen materieel, doch zoodra de recruten tot de geoefenden zijn overgegaan en dus employementen moeten vervullen, wordt als regel, tenzij er herhalingslichtingen zijn — het personeel van beide compagnieën gezamenlijk geoefend, met al het materieel. Zoo herinner ik mij eene in de laatste jaren vrijwel tot regel geworden indeeling, waarbij één dag in de week met den V. T., één dag met den R. T., twee dagen met schipbrugmaterieel en één dag met noodmaterieel werd geoefend.

¹⁾ Hier moge nog worden aangeteekend, dat op de Rietbaan en het Wanty — waarop in de laatste jaren blijkens het voorafgaande door de R. Tn. herhaaldelijk bruggen werden gebouwd — wel degelijk stroom gaat.

Reisherinneringen,

DOOR v. D. B.

De Duitsche Keizermanoeuvres van 1908 in Lotharingen.

Eene vrij omvangrijke studie omtrent de Fransche en vooral omtrent de Duitsche militaire toestanden, met het oog op een nog immer dreigend conflict tusschen deze beide mogendheden;

de reeds lang gekoesterde wensch om mij bij oefeningen op groote schaal te kunnen overtuigen van de oorlogsbruikbaarheid der wederzijdsche strijdkrachten;

het feit vooral, dat de oefeningen zouden worden gehouden op een terrein, waar 38 jaar geleden oorlogshandelingen plaats hadden, die van buitengewonen invloed op den staatkundigen toestand van Europa zijn geweest;

de mogelijkheid voorts, dat bij een toekomstig conflict, dat terrein andermaal het tooneel zou kunnen zijn, waarop beslist wordt, omtrent de toekomst van machtige volkeren;

de bestudeering ook van het onlangs verschenen werkje »Choses »d'Allemagne«, waarin de kapitein F. CULMANN zijn landgenooten bekend maakt met Duitsche opvattingen en toestanden, met het oog op een mogelijken oorlog en waarin vooral de aandacht trekt de ontwikkeling der Duitsche versterkingen aan de Fransche grenzen gedurende de laatste jaren;

het feit nog, dat tegen elkaar zouden manoeuvreeren de beide legerkorpsen, die den eersten stoot der Fransche invasietroepen moeten opvangen en van wier oorlogsbruikbaarheid dus zooveel voor Duitschland afhangt;

ten slotte het groote verschil van meening omtrent de militaire waarde onzer eigen weermiddelen, ten opzichte van die onzer naburen, welke waarde toch ongetwijfeld wel de basis zal vormen voor de talrijke discussiën van den laatsten tijd over de organisatie en opleiding ten onzent —

dit alles deed ons het besluit nemen de Duitsche manoeuvres in Lotharingen te gaan zien, toen de dagbladen vermeldden, dat die op 8, 9 en 10 September gehouden zouden worden tusschen Metz en Straatsburg. (Zie schets N°. 2.)

Met deze weinige kennis omtrent de manoeuvres werd den 7^{en} September in den vroegen morgen door ons de reis aanvaard over Keulen, Trier en Diedenhofen naar Metz.

Leverde de reis tot Keulen weinig interessants op uit een militair oogpunt, gelegenheid te over was er om te ondervinden, dat het reizen

in Deutschland werkelijk een genoegen is. Weldadig vooral deden de kalmte en orde aan, die overal en altijd werden betracht: »Sie können ruhig dit« en »Sie können ruhig dat« lag in den mond bestorven.

Op het manoeuvreveld vooral maakte dit een machtigen indruk op ons.

De reis van Keulen tot Metz was oneindig interessanter zoowel uit het oogpunt van natuurschoon, omdat de Eifelformatie ons telkens deed denken aan de Preanger op Java, als uit een militair oogpunt wegens de buitengewone ontwikkeling van het spoorwegnet, te beginnen bij Keulen, voorts kort, voor, in en even voorbij Trier, eindelijk te Diedenhofen en ten slotte, in het bijzonder, te Metz.

Uitgestrekter stations en rangeerterreinen zag ik nergens; het station Metz is voor eene stad met een burgerzielenaantal als Nijmegen reusachtig. Van meer gewicht dan dit zielenaantal zal wel zijn het feit, dat het garnizoen normaal ongeveer 25.000 man telt en in abnormale tijden . . . al naarmate der omstandigheden. Ook de enorme kolenvoorraden op deze lijn vielen ons telkens weer op.

Diedenhofen (Thionville) maakte, voor zoover dit uit den trein was waar te nemen, meer den indruk van eene Fransche dan van eene Duitsche stad; met Metz was dit niet zoo sterk het geval.

Daar het reeds duister werd bij aankomst te Metz — de winkels worden daar om 8 uur gesloten, zoodat de straten dan slechts spaarszaam verlicht zijn — was er geen tijd meer voor de verplichte meldingen en moest daarmede gewacht worden tot den volgenden morgen 8 uur.

Bij den militairen commandant was dit hoogst eenvoudig; daar de geheele staf naar het manoeuvreterrein vertrokken was, nam een onderofficier de honneurs waar; eene vrij omvangrijke melding in een daarvoor bestemd boek was spoedig geschied; eenige nadere inlichting omtrent de plaats der manoeuvres was niet te verkrijgen. Langduriger was het bezoek bij de Polizei; eene telegrafische aanvraag bij de autoriteiten te Straatsburg, om te Metz en op het manoeuvreterrein vier dagen te mogen verblijven, vond de President beslist noodig. In afwachting van een gunstig antwoord werd de reis aanvaard met den Straatsburger trein, voorloopig tot Remilly (Zie schets N°. 1.) in de hoop, dat middelerwijl eenige manoeuvre-inlichtingen verkregen zouden worden.

Nabij Remilly stonden eenige bijzonder groote tenten en een aantal wagens; ons werd medegedeeld, dat in de tenten paarden en verplegingsvoorraden waren ondergebracht.

Op het perron te Remilly bevonden zich een viertal soldaten; het bleken reservisten te zijn, die elk op eigen gelegenheid naar hun garnizoen terugkeerden, omdat zij de manoeuvres niet meer konden volgen wegens voetgebreken. Waar hun troepenafdeelingen zich bevonden, konden wij niet te weten komen, wel echter, dat zij, aan de compagnies-, bataljons-, regiments- en brigadeoefeningen, vervolgens tot den 7^{en} September aan de divisieoefeningen hadden deelgenomen, en dat

zij den 6^{en} September 25 KM. door het terrein, buiten de wegen, hadden afgelegd, wat vermoeiender was geweest dan de 58 KM. op den 7^{en} afgelegd, om de verzamelplaatsen van het legerkorps voor de Keizermanoeuvres te bereiken.

Den 8sten, toen wij hen ontmoetten, hadden zij reeds 30 KM. achter den rug en dat alles met de zeer zware bepakking (27,6 KG., waarvan de ransel alleen 20,9 KG.), dien zij merkwaardigerwijze, op het perron wachtend, niet aflegden. Klachten werden absoluut niet door hen geuit.

Eenige burgers gaven ons den raad naar het station Brülingen (14 KM.) te fietsen, anderen beweerden troepen gezien te hebben in Mörchingen (8 KM. ten Z.O. van Brülingen).

Besloten werd met den spoedig verwacht wordenden trein door te gaan naar Brülingen en vandaar in O. richting (Hellimer) te fietsen over Landorf (5 KM.), Harprich (4 KM.), Berg (3 KM.), Gr. Tünchen (4 KM.) en Kreuzhof (4 KM.)

Wij maakten nu kennis met de over het geheel sterk hellende, maar overigens uitstekend verharde wegen, die Lotharingen in alle richtingen doorsnijden, buitengewoon geschikt voor auto's en motorfietsen, doch zwaar voor den niet in het gebergte getrainden fietser; loopen en freewheelen wisselden elkaar nu af.

Bij Landorf was een officier van gezondheid bezig enkele achterblijvers te behandelen, zoodat wij blijkbaar op het goede spoor waren; te Harprich werd ons door de bewoners medegedeeld, dat de troepen in Z.O. richting naar Mörchingen afgemarcheerd waren. Ons goede gesternte deed ons echter den weg naar Berg inslaan, waarbij alda weder enkele achterblijvers werden ingehaald, die ons, op ons vragen naar de troepen, slechts toevoegden: »Sind Sie Ausländer?«, waarop de tocht maar weer werd voortgezet.

Nabij Berg, de zooveelste helling met moeite beklimmende, werden wij plotseling ruimschoots voor onze moeite beloond; op enkele kilometers afstand hoorden wij zware en lichtere kanonschoten en toen wij het hoogste punt van den weg bereikten, zagen wij vóór ons in het dal eene sterke afdeeling infanterie rusten, terwijl, naar schatting, boven Hellimer en meer N.waarts, drie kabelballons op enkele honderden meters boven de voorgelegen heuveltoppen werden waargenomen.

De infanterie had roode banden om den helm, die overigens met eene grijze stof volledig omhuld was, vermoedelijk om het schitteren van de helkoperen versierselen te beletten, wat te spoedig de aandacht van de tegenpartij zou hebben getrokken.

Bij Gr. Tünchen (hoogte 316 M.) waren eenige veld- en houwiterbatterijen in vuurgevecht met de artillerie van de (blauwe) tegenpartij, die nabij (ten N.O. van) Kreuzhof (hoogte 291 M.) op ongeveer 4 KM. afstand opgesteld was.

Al spoedig hadden wij een gunstig plekje opgespoord om ons te

oriënteeren, waarbij bleek, dat van de roode partij de houwiterbatterijen zoodanig opgesteld waren, dat zij zelfs door de vijandelijke ballons niet waargenomen konden worden, terwijl de veldbatterijen onmiddellijk achter den hoogtekam stonden, zoodat alleen de mondigen zichtbaar waren; de vuurmonden der blauwe partij waren geheel te zien.

Ongeveer 1 $\frac{1}{2}$ KM. vóór de roode batterijen rustte eveneens eene aanzienlijke troepenmacht der roode partij, vermoedelijk de voorhoede; vóór de artillerie der blauwe partij lag eene lange, ijle tirailleurlinie.

Op de wegen tusschen de beide partijen snorden tal van auto's met scheidsrechters en een nog grooter aantal motorfietsen met berichtenoverbrengers; sterke cavalerieafdeelingen en talrijke patrouilles werden waargenomen in het zuidwaarts gelegen terrein.

Gaandeweg nam het artilleriesvuur in hevigheid toe en al spoedig begon er ook beweging in de roode infanteriemassa's te komen.

Wij begaven ons nu naar de voorhoede om de ontwikkeling daarvan waar te nemen, maar daar zij geheel verdween in een bosch met dicht opgaand hout, aan weerszijden van den weg, waarin wij met de fietsen niet konden volgen, besloten wij naar de blauwe partij te gaan, om vandaar den aanval der roode partij te zien.

Op de hoogten 291 en 328 stonden talrijke blauwe veldbatterijen in vuurgevecht; daarvóór, op enkele honderden meters, eene tirailleurlinie van afgezeten uhlanen; op hoogte 280 was eene mitrailleurbatterij opgesteld, gedekt door eene zwakke infanterie-tirailleurlinie; meer O.waarts, achter de helling, rustten sterke afdeelingen cavalerie en zwakke afdeelingen infanterie; infanteriemassa's in marschcolonne waren in en oostwaarts van Hellimer te zien; van de roode partij was nog niets méér waar te nemen dan de vlammen uit de veldkanonnen bij Gr. Tánchen; uit de richting Lixingen werd eveneens artilleriesvuur vernomen.

Eene seinafdeeling op hoogte 280 wisselde lichtseinen met eene afdeeling in N.O. richting.

Toeschouwers waren er reeds in vrij grooten getale; bereden marechaussées trachtten hen op een afstand van de troepen te houden, zoodra deze in vuurgevecht kwamen; vóór dien tijd kon men de troepen al zeer dicht naderen.

Plotseling verscheen ten Z.W. van hoogte 328 een groot aantal ruiters; de Keizerlijke standaard wees op de tegenwoordigheid van den Keizer, waaruit tevens bleek, dat wij een goed waarnemingspunt hadden bereikt, wat trouwens al spoedig bevestigd werd, want een groot deel van het zich nu gaandeweg ontwikkelend gevecht, namelijk ten W., Z. en O. van hoogte 328, was van onze standplaats uitnemend te volgen.

Terwijl wij nog verdiept waren in de kaart, om ons goed te oriënteeren, begon plotseling in onze onmiddellijke nabijheid de mitrailleurbatterij te ratelen; gevraagd werd op eene, op ongeveer 1200 M. van de batterijen

in recht O. richting oprukkende, zeer lange, ijle roode tiralleurlinie, door reserves in verspreide orde gevolgd, allen ten N. van den weg Gr. Tünchen—Kreuzhof.

Al spoedig werd deze linie Z.waarts van dien weg over ongeveer 1 KM. verlengd, zoodat de mitrailleursectiën afzonderlijke doelen kregen.

Plotseling verscheen op ongeveer 1 $\frac{1}{2}$ KM. ten Z.W. van de mitrailleurbatterij een rood bataljon in dubbelcolonne met groote afstanden en tusschenruimten, de compagnieën in gesloten flankcolonne, en, snel als de bliksem, werd het vuur der geheele mitrailleurbatterij hierop gebracht. Een oogenblik later ging een scheidsrechter den bataljonscommandant mededeelen, dat zijn afdeeling (tijdelijk?) buiten gevecht was gesteld.

Niet meer opgehouden door het mitrailleurvuur, was de roode tiralleurlinie ten N. van den weg Gr. Tünchen—Kreuzhof intusschen gestadig — in den gewonen pas — genaderd, zoodat de blauwe cavalerietiralleurlinie op hoogte 291 moest terugtrekken. Gaandeweg ontving de blauwe partij echter versterkingen, vooral aan artillerie, zoodat de strijd aangebonden kon blijven met de roode artillerie, waarvan de veldbatterijen inmiddels een aanzienlijken afstand voorwaarts waren gekomen. Heftig was de artilleriestrijd en oorverscheurend het knetteren der mitrailleurs. Eene sterke blauwe infanterietiralleurlinie was inmiddels voor de artillerie genesteld geworden.

Hoewel de blauwe partij gaandeweg voortdurend versterkingen kreeg, bleek al spoedig, dat aan een doorgezette aanval der veel sterkere roode partij niet lang meer weerstand te bieden zou zijn, vooral nu door de roode partij eene omvattende beweging ingeleid was (N.waarts langs Altdorf naar hoogte 298) door groote troepenmassa's.

Het was een geweldig spannend oogenblik; kilometers lange tiralleurliniën der rooden, van nabij gesteund door de veldartillerie; sterke, opgeloste reserves daarachter, het geheel krachtig doortastend; bij de blauwe partij eene prachtstelling met veel artillerie en cavalerie, doch de infanteriemassa's nog in marschcolonne op te grooten afstand; aan weerszijden een zeer krachtig vuur. Alles wees er echter op, dat blauw zijn stelling zou verliezen.

De commandant dier partij zette toen zijn geheele cavalerie in; hoeveel was niet te schatten, maar regiment volgde op regiment, dóór de eigen veldbatterijen, de hoogte af in draf en daarna, in het dal gekomen, in galop naar de vijandelijke tiralleurlinie ten N. van den weg Gr. Tünchen—Kreuzhof.

Met gevelde lansen stormde deze massa, al spoedig in meerdere liniën opgelost, door de elkaar volgende verspreide liniën, zwenkte daarna in Z. richting over den weg Gr. Tünchen—Kreuzhof en viel de dáár voorwaarts rukkende liniën in den rug.

De mitrailleurbatterij, bliksemsnel in de nieuwe richting gebracht,

steunde den aanval der cavalerie naar vermogen. Slechts een oogenblik had de roode tirailleurlinie hare voorwaartsche beweging gestaakt; staande werd de cavalerie met een heftig vuur ontvangen.

Zoodra de cavalerie door de roode liniën heen was, rukten deze laatsten weer voorwaarts op de blauwe batterijen aan, die dan ook spoedig genoodzaakt waren de hoogte 291 en daarna 328 te verlaten, om ten N. van Hellimer andermaal het vuur te openen op de inmiddels op die hoogten aangekomen tirailleurliniën en veldartillerie der rooden.

Ook de mitrailleurbatterij werd snel uit de stelling weggedragen en opende met de veldartillerie en met de daar, intusschen eveneens aangekomen infanterie, het vuur vanaf hoogte 298 (ongeveer $1\frac{1}{2}$ KM. ten Z.O. van hoogte 291).

Inmiddels ontwikkelde zich de aanval der rooden uit de richting Altdorf tegen de hoogte 298, wat van hoogte 280 uitnemend waar te nemen was.

Uitstekend was het verband in de dichte, zeer lange, tirailleurliniën; eveneens de samenwerking tusschen artillerie en infanterie.

Beslist kreeg men den indruk, dat de artillerie doordrongen was van het feit, dat de infanterie den vijand moet vernietigen en dat de taak der artillerie is, dit met alle energie te steunen. Schouder aan schouder streed zij met de infanterie en blijkbaar aarzelde men niet, en m. i. zeer te recht, om de artillerie aan de zelfde verliezen bloot te stellen als de infanterie. Den volgenden dag zou dat nog beter blijken, toen men batterijen liet doorvuren, tot zij verloren gingen.

Tegen 5 uur n.m. was ook hoogte 298 in handen der rooden, dank zij den steun der houwitserbatterij, die van Gr. Tünchen naar Kreuzhof was verplaatst.

De blauwe partij was in vollen aftocht naar het O.; de roode infanterie vervolgde niet voorbij Hellimer.

De overal verspreide troepen werden compagniesgewijze verzameld ter plaatse, waar zij zich bevonden, en richtten daar bivaks in met het tentmateriaal, dat elk man op den ransel bij zich droeg; cavaleriepatrouilles bleven voeling houden met den vijand.

Telegrafisch werd de verplegingstrein opgeroepen en al spoedig kwam die aangemarcheerd van de tusschenmagazijnen, welke magazijnen, met auto-lastwagens (een auto met soms 6 à 7 volgeladen wagens er achter), dagelijks aangevuld werden uit Metz (hoofdmagazijn).

Daar wij nog naar het $12\frac{1}{2}$ KM. verwijderde Bensdorf moesten fietsen om per trein naar Metz terug te keeren, terwijl wij ons voorgenomen hadden, den volgenden morgen met den eersten trein weer terug te keeren, was het ons niet mogelijk de troepen dien avond nog langer waar te nemen; hopende, dat de dag van morgen ons weer alles zou brengen, wat wij wenschten, werd de terugtocht aanvaard.

Van rusten was voor ons tijdens de manoeuvre weinig sprake geweest,

daar er altijd veel te zien was, terwijl er bovendien kiekjes genomen moesten worden, en bovendien op de fietsen gepast en voor de menage gezorgd moest worden.

Op ons hadden de gebeurtenissen op het manoeuvreveld van den eersten dag reeds een machtigen indruk gemaakt, allereerst wel door de houding der troepen, in het bijzonder der infanterie, die ondanks het vele, dat er al dagen lang van haar gevergd was, nog immer den indruk maakte een geduchte tegenstander te zijn, eene kracht, die men slechts had los te laten om het doel zeker en met de minste verliezen te bereiken, dank zij het uitnemend terreingebruik en de voortreffelijke samenwerking met de artillerie en de mitrailleurs; voorts de massa's troepen, die zich verspreid en gesloten buitengewoon vaardig door het terrein bewogen; de absolute »Kriegsmászigkeit« der oefening in opzet en doorvoering; de merkwaardig rustige houding en kalmte van officieren en minderen; de uitnemende en ruim voorhanden technische hulpmiddelen, waarover beschikt werd, en nog eens zij het gezegd, omdat hierop de aandacht niet genoeg kan worden gevestigd, geen opwinding, geen looppas, geen galopperende en druk doende ordonnansen, slechts de hoogst noodige commando's; geen verwijten en luide opmerkingen, in het kort eene weldadige kalmte; blijkbaar was men allerwege zeker van zijn zaak.

Bij terugkomst te Metz waren de winkels alweer gesloten; in de café's bevond zich echter nog een talrijk publiek, waaronder vele dames, allen met een groot glas van het heerlijke bier uit St. Avold voor zich, waarmede wij nog aan de bron zelf kennis zouden maken. Het was een zeer warme dag geweest en ondanks alle goede voornemens zaten wij ook spoedig achter een »groszes Masz« in het uitstekende hotel en restaurant Turc.

De 9^e September was al een even prachtige dag als zijn voorganger en nog niet lang hadden wij Bendorf in N. richting verlaten, toen talrijke cavalerie-afdeelingen in het terrein werden waargenomen.

Na hier en daar ondervraagd, doch weinig inlichtingen gekregen te hebben, stonden wij al spoedig weer op hoogte 280, waar bleek, dat de roode partij hare stellingen gedurende den nacht grootendeels behouden had; hoogte 298 (ten Z.W. van Hellimer) had zij echter prijsgegeven.

Voor zoover door ons was waar te nemen, was hoogte 280 de rechtervleugel der rooden; de verdedigingslinie strekte zich ver in N. richting uit. Vermoed werd echter, dat rood ook nog afdeelingen tusschen Gr. Tánchen en Altdorf opgesteld had, met het oog op de overmachtige blauwe cavalerie, die zich Z.waarts van Altdorf ophield en die daar blijkbaar iets te verbergen had voor de roode cavalerie. In dit verband werden de roode houwiterbatterijen door ons op hoogte 316 bij Gr. Tánchen vermoed en anders mogelijk op den linkervleugel bij Vahl Ebersing; wij konden hare opstelling niet waarnemen.

Al spoedig was de Keizerstandaard op hoogte 298 verschenen en

begaven wij ons daarheen om allereerst te trachten den Keizer en Zijn hooge gasten met den »groszen Generalstab« te zien en voorts om ons vollediger te oriënteeren.

De Keizer bevond zich op den Z. rand van de vlakke hoogte 298 en doorzocht met behulp van een langen kijker ijverig het terrein in O. richting; in zijn nabijheid bevonden zich een groot aantal vorstelijke personen, benevens Duitsche en buitenlandsche hoogere officieren.

Ook de Kroonprins met klein gevolg bevond zich onder hen, benevens de ruiters van de lijfwacht. Eenige oogenblikken later begaf de Keizer zich met den geheelen stoet naar den N. rand van de hoogte en zagen wij hem op een 15-tal passen afstands passeeren.

Voor óns werd het nu zaak op de hoogte te komen van de troepenopstelling en bewegingen; al spoedig bleek ons, dat rood de verdediger was; blijkbaar had blauw dus gedurende de nacht aanzienlijke versterkingen gekregen.

Rood was uitstekend gedekt opgesteld, de veldartillerie en mitrailleurs stonden hier en daar zeer nabij de tirailleurlinie; sterke gesloten reserves achter de hoogten gedekt.

Van de blauwe partij waren op grooten afstand nog een 5-tal zeer lange marschcolonnen waar te nemen, in ongeveer W. richting marcheerende; de middelste in de richting Hellimer. Duidelijk was het nu, dat die partij gedurende den nacht aanzienlijk versterkt was geworden.

De voorhoede der colonne, die zich naar Hellimer bewoog, ontwikkelde zich bij die plaats (op 3 KM. afstand) tot het gevecht tegen de hoogten 291 en 328 en bleef N.waarts van den weg naar Kreuzhof; de zuidelijk daarvan marcheerende colonne ontwikkelde zich tusschen Altdorf en Insmingen, deels gedekt door een boschperceel, richting nemend op hoogte 280; de zuidelijkste colonne nam de richting zuidwaarts van Altdorf naar Gr. Tánchen (omvattingsscolonne).

N.O.waarts van Hellimer had zich intusschen in de vlakke op grooten afstand van de roode partij eveneens eene colonne tot het gevecht ontwikkeld; gesloten afdeelingen waren daarbij niet te zien. Al spoedig was de roode artillerie bij de hoogten 291 en 328 aan het woord, gevolgd door de meer N.waarts geplaatste; kort daarop werd dit vuur ook allerwege door de zeer talrijke blauwe artillerie beantwoord. Buitengewoon vaardig zich door het terrein bewegende, kwamen de blauwe tirailleurliniën en de grootendeels eveneens verspreide, doch hier en daar ook gesloten reserves, aanvankelijk snel voorwaarts, tot de hoogten 291 en 328, als het ware, vuur spuwden.

Ook de blauwe tirailleurs moesten nu het vuur openen met dichte liniën (op ongeveer 1200 M.) sprongsgewijze terrein winnende en dit uitstekend benuttende.

Blijkbaar was het vuuroverwicht aan de zijde der roode partij, althans de voorwaartsche beweging der blauwen was telkens spoedig uitgeput.

Eerst toen de tirailleurliniën ten Z.O. van hoogte 280 terrein wonnen en het vuur openden, terwijl ook over hoogte 298 troepen voorwaarts

kwamen en vandaar een domineerend vuur openden, konden de troepen uit de richting Hellimer weer terrein winnen.

Steeds meer troepen en artillerie bracht rood echter in het vuur, zoodat de voorwaartsche beweging van blauw andermaal langzamer werd.

Gaandeweg hoorde men intusschen het vuurgevecht zich uitbreiden in de richting Gr. Tünchen, zoodat blijkbaar de omvattingcolonne zich begon te ontwikkelen.

Z.W.waarts van hoogte 298 lagen van de blauwe partij drie liniën achter elkaar te vuren, wat mogelijk was door de gesteldheid van het terrein en de domineerende opstelling der rooden.

Om nu het infanteriegevecht van zeer nabij te kunnen zien, begaven wij ons van hoogte 298 in Z.W. en daarna in N.W. richting naar hoogte 280 en voorts naar hoogte 291, de verspreide, zoowel als de gesloten reserves en de vuurlinie passeerende, om ten slotte de tirailleurs der roode partij in hun stelling te zien. Oorverdoovend was het vuur; blijkbaar werden geen patronen gespaard. Uitmunten en indrukwekkend was de langzame, maar zekere, voorwaartsche beweging van de zeer lange blauwe tirailleurliniën, hardnekkig de verdediging van de rooden, uitstekend de houding van de infanterie, zwaar bepakt, als die immer was.

Voet voor voet wonnen de blauwen terrein; blijkbaar lieten de roode verdedigers het op eene beslissing aankomen. Dicht waren de tirailleurliniën; hier en daar stonden er (bij de rooden) batterijen in en (bij de blauwen) in de nabijheid. Begunstigd door een dooden hoek gelukte het een aanzienlijk deel van de blauwe tirailleurs (aan den weg Kreuzhof—Hellimer), om den verdediger tot op enkele meters te naderen; de achtergelegen reserves der blauwen bleven intusschen het vuur op de rooden voortzetten.

Toen de roode tirailleurs weer zichtbaar werden voor de blauwen, waren ze slechts enkele passen van elkaar verwijderd; nog eenmaal werd gevuld en toen met de bajonet de beslissing gezocht. De overmacht van de blauwen was echter te groot; de rooden moesten wijken; hun batterijen gingen verloren. Hardnekkig, zonder ophouden, hoe moeielijk begaanbaar het terrein ook was, werd de voorwaartsche beweging van de blauwen voortgezet tot inzicht gekregen was in het terrein ten N.W. van hoogte 328.

Inmiddels was het de omvattende colonne ook gelukt in eene lange tirailleurlinie den straatweg Kreuzhof—Gr. Tünchen te bereiken; mitrailleurs in — veldartillerie in de onmiddellijke nabijheid van — de tirailleurlinie. Over de geheele lijn moesten de rooden nu wijken, onophoudelijk gevolgd door de onafzienbare blauwe liniën, die de beweging tot Freibuss voortzetten.

Het was inmiddels 2 uur n.m. geworden en overal werd door de aanvallers halt gehouden. In zeer korten tijd was de gesloten orde alom hersteld, de verplaatsbare veldkeuken en waterwagens, die op

korten afstand de troepen volgden, werden bij de compagnieën aangehouden, om het inmiddels gereedgemaakte voedsel aan den troep te verstrekken. Al spoedig rustte alles; eene absolute, welverdiende rust.

Een uitstekenden indruk maakten de practische keukenwagens, waarin het eten gedurende den marsch gereed gemaakt wordt. Reeds in Mandschoerije maakten de Russen op groote schaal hiervan gebruik, en met uitnemend succes.

Practisch als het Duitsche leger is (wat o.a. blijkt uit de snelle invoering der mitrailleurs, die eerst in Z.-Afrika en daarna in Mandschoerije buitengewoon hebben voldaan) werd ook de keukenwagen spoedig in beproeving genomen, zeer ten genoegen van den soldaat. De waterwagens bleken hier mede goed te voldoen in het aan water arme Lotharingen, waar bovendien een groot aantal pompen in de dorpen slecht water leverden, wat op groote borden overal duidelijk stond aangegeven. Nog eene practische inrichting voerden de troepen mede, n.l. groote linnen emmers, die, gevuld, door twee man vervoerd werden en allerwege in gebruik waren.

De rust van de blauwe partij ter hoogte van Freibuss werd door ons benut om de hoogten bij V. Ebersing te bereiken, wat grotendeels met de fiets in de hand moest geschieden wegens de zware helling. Vermoed werd, dat de achterhoede der roode partij op die hoogten nog weerstand zou bieden. Bij onze komst bleek die stelling echter alweer verlaten en was van de roode partij weinig meer te zien, hoewel het uitzicht zich in de richting St. Avold tot Altweiler uitstreekte.

Buitengewoon bleek ook hier weer de marschvaardigheid van den troep te zijn, als men weet, dat van V. Ebersing over 1 KM. lengte het terrein zeer sterk afvalt en daarna voortdurend stijgt tot Altweiler. Voorbij Altweiler daalt het terrein weder naar de spoorbaan, om daarna onmiddellijk opnieuw te stijgen.

Eene groote afdeeling cavalerie van de blauwe partij stond gedekt ten O. van V. Ebersing, blijkbaar niet durvende vervolgen, zoolang de toestand bij Altweiler niet opgehelderd was.

Toen wij bij Altweiler kwamen, was het artilleriegevecht tusschen de blauwe partij (hoogte 323) en de roode (hoogte 259) alweder in vollen gang en had de infanterie der blauwen de vervolging voortgezet. Van de roode infanterie konden wij niets meer te zien krijgen, niet één achterblijver werd door ons aangetroffen.

In den trein naar Metz stapten ook eenige zieken, van wie wij veel bijzonderheden vernamen, waarbij wel het meeste opviel, dat deze eenvoudige soldaten uitstekend op de hoogte van hun vak waren. Daar bovendien de meesten der omzittenden ook gediend hadden, liep het gesprek als vanzelf over militaire onderwerpen.

Ook over dezen dag waren wij meer dan voldaan, onze bewondering voor de Duitsche troepen, inzonderheid de infanterie, was nog toegenomen; wij waren geheel onder den indruk van alles, wat wij

op zoo ruime schaal en zoo gemakkelijk hadden kunnen waarnemen.

Immer weer drong zich de overtuiging op den voorgrond, dat deze troepen zeer geduchte tegenstanders zullen zijn. Zeer ook waren wij onder den indruk van het volgende: hoewel alle troepen onder het bereik van het vijandelijk vuur opgelost waren, werd de gesloten orde telkens weer hersteld, zoodra de troep tegen vuur gedekt was; dit geschiedde altijd zeer snel. Na het zeer scherp en kort uitgesproken commando: »Achtung«, »Stillgestanden« of »Auf«, stonden er evenveel standbeelden als manschappen, waar en wanneer het commando ook gedaan werd. Bij den marsch werd het geweer over den linkerschouder genomen; op het commando »das Gewehr über« zag men een kort oogenblik de loopen in de zon glinsteren en alles stond weer onbeweeglijk in de houding; bliksemsnel en hoorbaar was de handgreep gedaan. Rustende afdeelingen, waarbij de meeste menschen sliepen (ze lagen daarbij op hun ransel, die niet afgedaan werd) vlogen op het commando »Auf« overeind; van traagheid of aarzeling was geen sprake, integendeel. Ook werd de marsch begonnen op een scherp uitgesproken commando, wáár de troep ook stond. Het kwam ons voor, dat met deze enkele commando's in kritieke oogenblikken op het gevechtveld de troep volkomen te beheerschen zal zijn en te brengen is, waar men wil.

Uit den trein (het was inmiddels duister geworden) zagen wij hoe talrijke cavaleriepatrouilles van beide partijen zich bewogen in het terrein aan weerszijden van de spoorbaan en hoe de infanterie van de roode partij N.waarts van Tetingen en Falkenberg loopgraven maakte.

Blijkbaar zou dus op de hoogten ten Z.W. van St. Avold het gevecht hervat worden, zoodat wij besloten den volgenden dag met den eersten trein weer naar het station St. Avold terug te keeren.

Het was nog duister, toen wij ons den 10^{en} September op weg begaven. Vanaf Remilly keken wij scherp naar weerszijden uit, om weer spoedig georiënteerd te zijn. Ook ditmaal waren wij gelukkig. Van Falkenberg tot St. Avold kruiste de trein 4 zeer lange marsch-colonnes, waarvan het grootste deel nog ten Z. van de baan was.

Op het station St. Avold vonden wij onze rijwielen terug en begonnen wij de marschcolonne naar St. Avold te volgen. De compagnieën bleken 180 man sterk te zijn; de troep marcheerde met rustige, groote passen. Zeer vermoeid zagen allen eruit, sinds 2 uur 's nachts waren de colonnes al weer op marsch; desondanks werd eene uitstekende marschdiscipline onderhouden, zonder dat door de commandanten ingegrepen werd. Nabij hoogte 355 werd juist begonnen een ballon te vullen, wat in zeer korten tijd was afgelopen. Al spoedig steeg een stafofficier in het mandje en nog een oogenblik later zweefde deze waarnemer voor het verdere gedeelte van den dag op een flinken afstand boven de heuvels. Tot het einde der manoeuvre heb ik den ballon boven St. Avold waargenomen.

Om eenig denkbeeld te krijgen, waarheen de roode verdediger inmiddels afgetrokken was, beklommen wij allereerst hoogte 355, waar ons bleek, dat de colonne, die door St. Avold was getrokken, de richting Lübeln had genomen. W.waarts van ons wisten wij nog 3 colonnes, waarvan de naastbijzijnde betrekkelijk dicht bij ons halt hield, door een bosch gedekt tegen de hoogten ten W. en N.W. van Lübeln.

O.waarts van St. Avold marcheerde in het dal ook eene groote colonne (de 5^e die wij waargenomen hadden), de 6^e brigade konden wij echter niet te zien krijgen; vermoedelijk bevond deze zich op den uitersten linkervleugel nabij Falkenberg en had zij de spoorbaan nog niet bereikt, toen wij daar passeerden. Daar wij vermoedden, dat de hoogten ten W. en N.W. van Lübeln verdedigd zouden worden, met omvatting uit de richting Füllingen, besloten wij ons W.waarts door het terrein naar die plaats te begeven, omdat wij dan nog eens alle colonnes (brigades) zouden passeeren. Bij Baumbiedersdorf vonden wij de brigade weer, die wij 's morgens bij Falkenberg hadden gezien, en, daar wij inmiddels vernomen hadden, dat niet nabij Lübeln maar nabij Buschborn weerstand zou geboden worden (hoogten 412, 365, en 383), terwijl van eene nog meer W.waarts marcheerende colonne niets vernomen werd, besloten wij deze brigade, die bij Baumbiedersdorf naar het W. uitboog en vermoedelijk over Ober-Fillen zou marcheerden, voorloopig te volgen, door naast haar te blijven.

Ook nu kregen wij weer een kijkje op de buitengewone militaire waarde van den troep. Zoo steil waren de wegen hier, dat wij zelfs het freewheelen moesten nalaten; een minder gunstigen invloed op de marschdiscipline had deze terreingesteldheid echter volstrekt niet. Met de voorgeschreven afstanden en tusschenruimten vervolgde de brigade, waarbij talrijke artillerie marcheerde, haar weg, stil, rustig en onweerstaanbaar. Werd er gerust, dan lag in minder dan geen tijd het grootste deel van den troep te slapen, rustende op den ransel.

Voor het aanmarcheeren was het commando »Achtung« voldoende om den troep als het ware in standbeelden te doen veranderen. Het op den schouder nemen van het geweer ging ook nu als op het exercitieveld, evenals het aanmarcheeren. Onmiddellijk echter werd »uit den pas« gecommandeerd; allen droegen ook dan het geweer over den zelfden schouder. Het openen der uniform aan den hals wegens de groote hitte geschiedde mede op commando. Achterblijvers zag ik niet. Op- en aanmerkingen, luide commando's, galopperende ordonnansen, er was geen sprake van; rust, orde, oplettendheid en de buitengewone »Ausdauer« maakten telkens weer indruk op ons.

Bij Ober-Fillen besloten wij de colonne vooruit te rijden naar het hooge terrein ten N. van Möhringen (hoogte 317) om den opmarsch van den troep over de hooge heuvels tusschen beide plaatsen te kunnen waarnemen en vervolgens het afdalen naar het lage terrein onmiddellijk ten N. van Möhringen, gevolgd door het klimmen naar de hoogte 317, die moeilijk overschreden kon worden in gesloten formatie,

als de vijandelijke artillerie ten N.W. van Buschborn stond, waarboven dreigend de ballon met waarnemers van de roode partij zweefde.

Nauwelijks hadden wij, deels per fiets, hoogte 317 bereikt, of talrijke kleine colonnes, waarin de brigade opgelost was voor het overschrijden der hoogte tusschen Ober-Fillen en Möhringen, kwamen dwars door het terrein naar ons toe; zij werden weder vereenigd tot grootere gesloten afdeelingen, toen het dal ten N. van Möhringen voldoende dekking bleek te bieden. Aldra werden tirailleurliniën gevormd en in zeer korten tijd stond de brigade ontwikkeld op en Z.O.waarts van hoogte 317, met front naar het N.O.; de geheele artillerie stond eveneens in stelling, gereed de voorwaartsche beweging der infanterie krachtig te steunen.

De brigadestaf nam in onze onmiddellijke nabijheid opstelling, in directe telefonische aansluiting met den troep. Alles, wat niet bezig behoefde te zijn, zelfs bij den brigadestaf, rustte en sliep spoedig. In N.W. richting was eene groote afdeeling cavalerie te zien; in N. richting zagen wij kleinere afdeelingen cavalerie (vermoedelijk van de rooden) O.waarts terugtrekken.

Inmiddels was nog eene brigade in opmarsch over Möhringen, waarschijnlijk de linker- (meest Westelijke) brigade uit Füllingen, waarmede wij dien morgen nog geen kennis hadden kunnen maken. Buitengewoon gemakkelijk bewoog ook deze massa zich door het terrein, en nam snel haar plaats als reserve in. Op ons, die nimmer dergelijke troepenmassa's hadden gezien, maakte deze marsch- en manoeuvreervaardigheid een grooten indruk.

Tegen 1 uur n.m. begon plotseling de lange artillerielinie een hevig vuur te openen in N.O. richting, terwijl ook de infanterie aanstalten maakte om voorwaarts te gaan.

Even plotseling echter, als van de rust tot de actie overgegaan werd, even plotseling had ook het omgekeerde plaats; per draad was medegedeeld, dat de manoeuvres afgelopen waren.

De Keizerballon, die uit O. richting steeds dicht bij ons was gekomen, gaf de plaats aan, waar de Keizer de critiek zou uitspreken.

Wij besloten zoo snel mogelijk de roode partij te bereiken, om nog een indruk van hare stellingen te verkrijgen, wat ons gelukte op onzen weg naar Hallingen. Bijzonder sterk kwam ons de stelling van rood voor; een vlak, hoog plateau met uitgestrekte schootsvelden in alle richtingen. Massa's roode reserves begonnen van hier hunnen afmarsch van het manoeuvreveld, velen in de richting Bolchen. Ook wij besloten daarheen te gaan, omdat de weg naar Metz van het manoeuvreveld langs die plaats leidt en wij vermoedden, dat daar dus nog heel wat troepenafdeelingen zouden zijn te zien.

Ook hier werd onze verwachting niet teleurgesteld, daar bepaald was, dat de troepen uit Metz (40 KM. afstand) te voet naar hun garnizoen terug zouden keeren. Daar dit eerst den volgenden dag zou kunnen geschieden, werden bij Bolchen talrijke tentenbivaks ingericht,

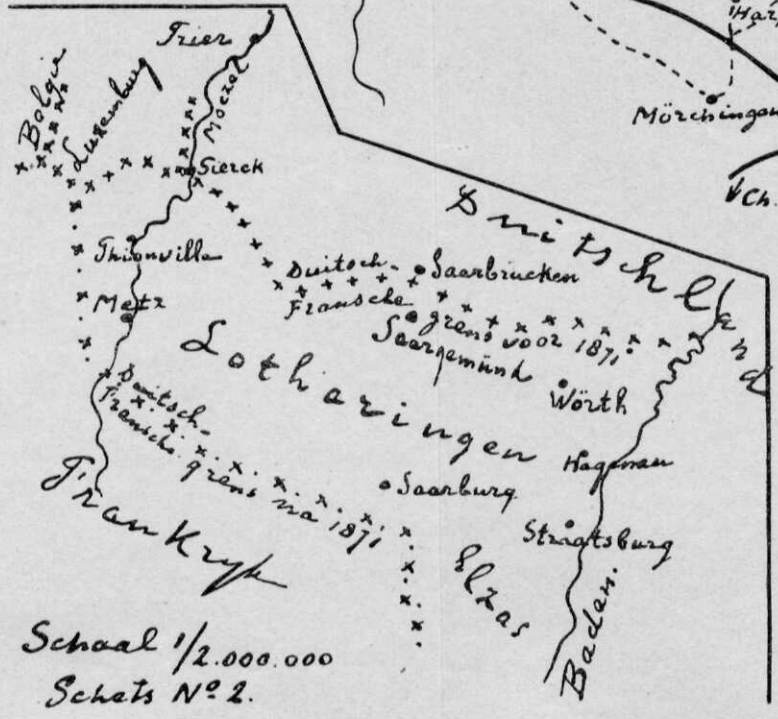
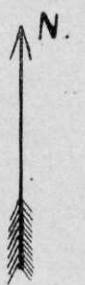
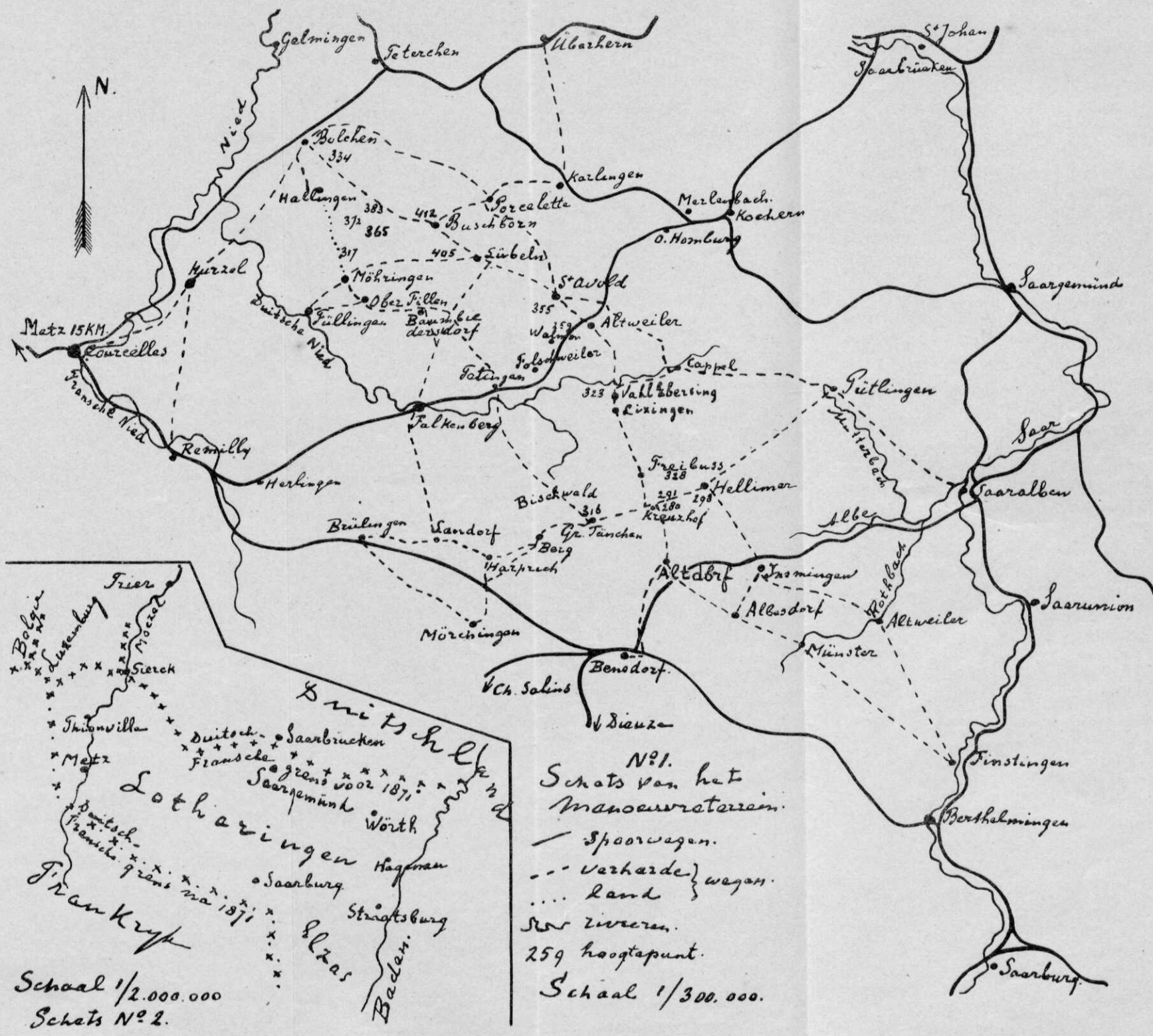
wat in minder dan geen tijd geschiedde. Een genot was het voor de troepen, bij aankomst in het bivak, onmiddellijk goed drinkwater en warm eten te kunnen krijgen, dank zij de water- en keukenwagens. Sterke bereden troepenafdeelingen trokken door Bolchen en het was hun in het geheel niet aan te zien, dat zij zoo zware dagen achter den rug hadden. Tevens bleek Bolchen de plaats, waar tal van hoogere officieren hun troepenpaarden moesten afgeven, zoodat wij hier nog eens de kleurrijke uniform van de Duitsche ruitery te zien kregen.

Onder de vele generaals, die van Bolchen per trein en per auto naar hun garnizoen terugkeerden, was de meest interessante wel de bijna 80-jarige veldmaarschalk Graf VON HAESELER, die jarenlang in Metz het commando gevoerd had en die »nur Soldat« geweest was, zooals dames ons vol geestdrift vertelden. Herhaaldelijk werd de oude heer toegejuicht, en meermalen boden dames hem bloemen aan.

Gedurende de geheele manoeuvre was de nog zeer krasse opperofficier van 's morgens tot 's avonds te paard geweest; de eerste dagen had hij met belangstelling den verkenningsdienst der cavalerie gevolgd. Een aangeboden stoel, om den eerst na een half uur verwacht wordenden trein af te wachten, wees hij van de hand; met eenige hem toegevoegde officieren wandelde hij het kleine perron op en neer. Hoe streng militair deze man ook in zijne opvattingen was geweest, dit was voor het Duitsche volk geen reden hem minder te waardeeren, integendeel, het was aandoenlijk te zien, hoe »der HAESELER« door ieder gevierd werd.

Een vrij vroege trein bracht ons andermaal terug naar Metz, zoodat wij gelegenheid hadden de noodige voorbereidingen te treffen, om den volgenden dag de slagvelden van St. Privat-Gravelotte-Mars-la Tour te gaan zien.

(Slot volgt.)

N° 1.
 Schets van het
 manoeuvreren
 — Spoorwagen.
 --- verharde } wagen.
 land }
 met zivieren.
 259 hoogtapunt.
 Schal 1/300.000.

Schal 1/2.000.000
 Schal N° 2.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Fransche methode van rijden in het Amerikaansche leger. Terugtrekken der troepen van Cuba, N. M. B., N°. 15. Herstelling van machines en ketels, Streffleur., Apr.

België: Tegenwoordige samenstelling der rijd^e. batterijen, Mitt., N°. 4. De Belgische artillerie, N. M. B., N°. 15. Landsverdediging, N. M. B., N°. 18. Luchtscheepvaart, Streffleur., Apr.

Bulgarije: Budget voor 1909, Rev., mil., Mei, N. M. B., N°. 16. Reorganisatie der verkeerstroepen. Machinegeweren (4) bij de regimenten infanterie, Int. Rev., Mei. Verdeeling van het contingent in 1909, Rev. mil., Mei.

China: Marine, N. M. B., N°. 15.

Duitschland: Veranderingen in de teekens der topografische kaarten, N. M. B., N°. 15. De uitrusting aan geschut der Nassau-klasse. Generalen-staf-reizen. De slagvelden van 1870, N. M. B., N°. 19. Commandeering van divisiecommandanten en hoofdoffⁿ. der veldart^{ie}. bij de schietschool der voetartillerie. Dienstaanwijzing voor korpstreinen, munitiecolonnen en groote treinen, Int. Rev., Mei. Vermeerdering van het aantal reservisten en landweermannen, dat in 1909 opgeroepen wordt. Met groot verlot zenden der lichte en oproeping der lichte 1909. Nieuwe formaties in 1909. Wijziging in de garnizoensindeeling. Vonnissen der militaire gerechtshoven in 1908. Aantal automobielen in het Rijk op 1 Januari 1909. De luchtvaart in Duitschland, Rev. mil., Mei. Oefeningen van reserve en landweer. Benoeming van cadetten tot luitenant en vaandrig. Oefeningsplaats voor het XIVe legerkorps, B. d. l. P. N°. 599. Vorstelijke maarschalken. Wijziging in de onderkleeding der manschappen, N. M. B., N°. 18. Oorlogsbudget 1909. Groote troepen oefeningen in 1909, Streffleur., Apr.

Engeland: Herfstmanoeuvres. Schepen zonder schoorsteenen, N. M. B., N°. 15. Sterkte v. h. leger. Een nieuw kanon, N. M. B., N°. 16. Marinebudget voor 1909/10. Automobielen in dienst der landsverdediging. Het Engelsche leger en de Rijksverdediging, Int. Rev., Mei. Het oorlogsbudget voor 1909/10, Rev. mil., Mei. Statistiek der recrueteering in 1909. Schoolbataljons, B. d. l. P., N°. 599. Legersterkte. Het territoriale leger, N. M. B., N°. 18.

Frankrijk: Ongeval bij de manoeuvres. Een nieuw kanon, N. M. B., N°. 15. Militaire wielrijders, N. M. B., N°. 16. Het capitulantenvraagstuk bij de cav^{ie}. Ontwerp-voorschrift geneeskundigen dienst in oorlogstijd. Het mobiele Fransche legerkorps, Int. Rev., Mei. Regeling betreffende het bij den troep dienen van offⁿ. van den Gen. Staf. Bespanning met 3 paarden der park- en fouragewagens. Proeven met

een nieuw kanon van 240 mM., B. d. l. P., N°. 599. Brand in eene kazerne, N. M. B., N°. 18. Aanvulling van het officierskorps. Oefningsperioden 1909, Streffleur., Apr.

Italië: Het leger bij de ramp op Sicilië, N. M. B., N°. 16. Manoeuvrevragen. Het nieuwe voorschrift nopens het materieel der hulpvloot, Int. Rev., Mei. Mitrailleur. Het nieuwe veldartilleriematerieel. Veldhouwitsers. De nieuwe Minister van Oorlog. Vijftigjarige herdenking van den veldtocht van 1859. Wijziging der grenadiers-uniform, Rev. mil., Mei. Nieuwe uniform voor de officieren, B. d. l. P., N°. 599. Ongeval met eene duikboot. Militair concours hippique, N. M. B., N°. 19. Legerinspecteurs. Vrijwillige lagune- en kustafdeelingen. Instructie voor inf^{ie}. muziekkorpsen, Streffleur., Apr.

Japan: Engelsche staalwerken in Japan, N. M. B., N°. 15.

Noorwegen: Veldhouwitsers van 12 cM., N. M. B., N°. 15. (Zie ook: B. d. l. P. N°. 599.)

Oostenrijk-Hongarije: Practische cursus aan de Krijgsschool. Toekomstige scheepsbouw, N. M. B., N°. 16. Voorloopige bepalingen voor het automobielwezen, Int. Rev., Mei. (Zie ook: B. d. l. P., N°. 599.) Het 8 cM. veldkanon, model 5, met verdeelbare affuit. Gebruik van automobielen voor het voortbewegen van vestinggeschut. Wijzigingen in den dienst der militaire constructie. Contingent voor 1909. Verandering in de hoogere aanvoering, Rev. mil., Mei. Telefoonmaterieel der veldartillerie. Proeven met oorlogshonden, B. d. l. P., N°. 599. Keizermanoeuvres in Moravië. Onderzeebooten, N. M. B., N°. 18. Vergelijking der Oostenrijksche vloot met die der andere Staten, Streffleur., Apr.

Portugal: Voorgenomen versterking der vloot, N. M. B., N°. 15.

Rumenië: Bepalingen nopens de scholen voor eenjarige-vrijwilligers, Int. Rev., Mei. Hoogere Krijgsschool, B. d. l. P., N°. 599.

Rusland: Afschaffing der tamboers, N. M. B., N°. 15. Reorganisatie van het opperbestuur der artillerie. (Zie ook: Rev. mil., Mei.) Indeeeling der uit het actieve leger getreden offⁿ. bij de Rijksweer. Een nieuw stelsel voor de toelating en opleiding van aspirant-officieren, Int. Rev., Mei. Wijziging in den dienst van den generalen staf. Nieuwe organisatie van de depotbataljons der infanterie. Troepenverplaatsingen. Afschaffing der tamboers te velde. (Zie ook: B. d. l. P., N°. 599.) Oproeping van reservisten in 1909. Schietcursussen voor offⁿ. der inf^{ie}. in 1909. Veldkleedingstukken, Rev. mil., Mei. Gebreken aan het geweer, B. d. l. P., N°. 599. Ontwerp-budget voor 1909. Vervanging van den brandewijn in het leger door andere dranken. Ontwerp-instructie voor de hoogere vorming der offⁿ. Nieuwe bepalingen voor de vrijwillige vloot, Streffleur., Apr.

Spanje: Nieuwe patronen voor het infanteriegeweer, N. M. B., N°. 15. Achttienjarige dienstplicht, N. M. B., N°. 16. Instelling van een generaal-inspecteur van het leger. Instelling van eene commissie voor het bestudeeren en organiseeren van den militairen automobieldienst, B. d. l. P., N°. 599.

Turkije: Het nieuwe veldgeschut, Mitt., N°. 3. Organisatie van den militair geneeskundigen dienst. Vlootprogramma, Streffleur., Apr.

Venezuela: GOMEZ en CASTRO, N. M. B., N°. 16.

Zweden: Ballonwedstrijd, N. M. B., N°. 16. Verbetering in de inrichtingen voor het lanceeren van torpedo's, *Streffleur.*, Apr.

Zwitserland: Kosten der versterking v. d. St. Gothard en St. Moritz. Nieuwe uniformen, N. M. B., N°. 15. De nieuwe organisatie v. h. leger, N. M. B., N°. 16. Verordening betreffende het militaire automobielwezen, *Int. Rev.*, Mei. Organisatie der hulpdiensten, *Rev. mil.*, Mei. Wijziging van het infanteriegeweer, B. d. I. P., N°. 599.

Algemeen: Geschiktheid van luchtschepen voor de opheldering, *Mitt.*, N°. 4.

Boekaankondiging.

Règlement du 14 Octobre 1907 sur le service en campagne dans l'armée japonaise, suivi des prescriptions pour les manoeuvres. Traduit du japonais et annoté, par le Colonel CORVISART. *Paris-Nancy*, 1909. BERGER-LEVRAULT & CIE.

In het najaar van 1907 verscheen een nieuw reglement op den Velddienst voor het Japansche leger, waarvan in het begin van dit jaar eene Fransche vertaling, door den Kolonel CORVISART, het licht zag. Aangezien dit reglement na den Russisch-Japanschen oorlog is samengesteld, is uit den aard der zaak daarbij rekening gehouden met de ondervinding, in dien oorlog opgedaan, en loont dus eene nadere kennismaking zeer zeker de moeite.

Het reglement bestaat uit twee gedeelten, waarvan het eerste deel het eigenlijke reglement op den velddienst bevat, terwijl het tweede deel, den titel dragende »Herfstmanoeuvres«, zeer veel overeenkomst heeft met ons Manoeuvrevoorschrift.

In het eerste deel vindt men, behalve eenige algemeene beginselen, die menigen behartigenswaardigen wenk bevatten, behoudens geringe afwijkingen, al datgene, wat men in den Nederlandschen velddienst aantreft.

Het is natuurlijk onmogelijk in dit kort bestek alles aan te geven, waarin het Nederlandsche en het Japansche voorschrift van elkaar afwijken; op enkele verschillen willen wij echter wijzen.

Ordonnansendienst. In het hoofdstuk, handelende o. a. over de ordonnansen, vindt men aangegeven, dat op moeilijk terrein en bij gebrek aan een voldoende getal bereden ordonnansen, ook onbereden ordonnansen kunnen worden gebruikt, die dan genomen worden uit bijzonder daartoe uitgekozen onderofficieren en minderen, behoorende tot de beste loopers. Ook bij hen wordt de snelheid, die ontwikkeld moet worden, aangegeven door kruisjes.

Marschveiligheidsdienst. Meer in overeenstemming met den Indischen Leiddraad op den Velddienst, dan met het Nederlandsche Voorschrift kan ook in Japan de infanteriespits vervallen, als eene cavaleriespits aan de colonne voorafgaat.

Voorpostendienst. Scherper dan in het Nederlandsche voorschrift, komt in het Japansche uit, dat, behalve wanneer beide vijandelijke afdeelingen langen tijd tegenover elkaar blijven liggen, in den veldoorlog steeds van marschvoorposten zal worden gebruik gemaakt.

Alleen bij den voorpostendienst in den vestingoorlog wordt een »woord« uitgegeven.

Marschen. Groote waarde wordt gehecht aan goed marcheeren.

»De marschen vormen inderdaad de basis van alle operatiën en van hun behoorlijke uitvoering hangt het succes der gevechten af.«

Er wordt dan ook aangegeven, dat dadelijk na de mobilisatie, in verband met de opkomst onder de wapenen der reservisten, door alle Wapens, maar vooral door de infanterie, oefeningsmarschen zullen gehouden worden.

Een zeer oordeelkundige maatregel bij marschen is o. i., dat aan den staart van een bataljon infanterie een hoornblazer marcheert, die »naar rechts« of »naar links« blaast, telkens, als zulks noodig is voor het vrijmaken van een deel van den weg. Op dat signaal gaat elk man dadelijk rechts of links aan. Men voorkomt daardoor het geroep langs de colonne.

Wat de plaats van de artillerie in de colonne betreft, huldigt het Japansche reglement, evenals het Nederlandsche voorschrift, het o. i. minder juiste beginsel, dat de artillerie zoover mogelijk naar voren in de colonne moet worden ingedeeld.

Houdt de troep een langdurigen rust (vermoedelijk wordt bedoeld meer dan één dag), dan moeten oefeningen worden gehouden.

Legering. Het Japansche reglement kent ook de kantonnementen, oordbivaks en bivaks. Evenals in het Nederlandsche voorschrift vindt men tal van schetsen, aangevende de wijze, waarop een bataljon, een eskadron, enz. bivakkeert. Het komt ons voor, dat de bepaling van de formatie, waarin eene afdeeling bivakkeert, aan den commandant moet worden overgelaten en dat dus al die schetsen met de beschrijving zouden kunnen vervallen.

Nog bevat het eerste deel hoofdstukken, handelende over de munitieaanvulling bij de verschillende Wapens; over het vervoer van troepen met spoorwegen; over het gebruik en de vernieling van telegraaflijnen; en over het transport met schepen; voorts natuurlijk ook bepalingen aangaande treinen, verpleging, geneeskundigen dienst, gendarmerie, enz.

Herhaaldelijk wijst het reglement op de noodzakelijkheid, om tegenover de bevolking de grootste omzichtigheid in acht te nemen, ten einde spionnage en verraad te voorkomen. Zoo vindt men bij de legering voorgeschreven, dat de namen der onderdeelen slechts verkort op de deuren der huizen mogen worden vermeld, en dat die opschriften verwijderd moeten worden, zoodra de troepen hunne plaats gevonden hebben.

Bij het geven van orders in kantonnementen, aangaande kwartieren van generaals, enz., zorg men, dat spionnen of verdachte personen daarvan geen kennis krijgen.

Gedurende requisitiën mogen onderofficieren en minderen niet in aanraking met de bevolking komen.

Het tweede deel van het reglement omvat, zooals reeds werd opgemerkt, gelijksoortige bepalingen als ons Manoeuvrevoorschrift.

Veel waarde hecht men in Japan aan oefeningen in het bivakkeeren. Bij de manoeuvres zal deze wijze van legeren zooveel mogelijk moeten worden toegepast.

De juist-snelle aanslag. Antwoord aan den Heer F. J. LAGERWERFF en eene noodzakelijke wijziging van het geweer M. '95 welke er van maakt : een oorlogsgeweer, door J. J. RIEL, 1° Luitenant Kol. Res. *Nijmegen*. A. MULDER.

De S. dezer brochure wenscht als »vurig voorstander van den juist-snellens aanslag« zijn stem tegen de door den Heer LAGERWERFF geschreven brochures te doen hooren; niet het minst, omdat z. i. het aantal tegenstanders van den juist-snellens aanslag niet gering is en het door den Heer L. geschrevene koren was op hun molen.

Bij het lezen dezer brochure maakten wij de opmerking, dat S. zich meermalen richt tegen de oude schietmethode (op de blzn. 7, 8, 13, 14), die, ongewijzigd, op het oogenblik vermoedelijk door niemand meer in bescherming genomen wordt, doch dat eene rechtstreeksche en gemotiveerde bestrijding van de in de tweede brochure L. aangegeven methode niet wordt aangetroffen. Als hetgeen *hij* verlangt, vermeldt S. voorts: »We willen dat de schutter eenen zeer snellen aanslag »verricht en al zijn best doen zal om te trachten vizier- en richtlijn »nagenoeg te doen samenvallen terzelfdertijd dat het geweer in den »schouder geplaatst wordt. Verder verlangen we dat hij dat nagenoeg »samenvallen steeds beter zal trachten te doen plaats grijpen, dat hij »de geheele schiethandeling zoo mogelijk steeds vlugger en intensiever »zal trachten te verrichten, doch verlangen ook dat het schot niet »afgegeven wordt alvorens het geweer juist gericht is«. Bij het vergelijken van deze beginselverklaring met de beginselen, welke het thans in beproeving zijnde ontwerp-schietvoorschrift aangeeft, zal men o. a. hebben te letten op den *zeer* grooten invloed, welke hierin (onder anderen in de eischen, in punt 15 gesteld,) aan den factor tijd toegekend wordt, en b.v. in onderling verband moeten beschouwen de punten 37 (1ste alinea), 38 (slotzin) en 42 (1ste alinea).

Zeer eigenaardig schijnt ons intusschen, dat een zoo vurig voorstander van den juist-snellens aanslag van ons geweer M. 95 een oorlogswapen wil maken, door er een mechanisme aan te brengen, dat het doordrukken van den trekker belet, als het geweer niet in den schouder geplaatst is.

Onwillekeurig toch, vraagt men zich af, waarvoor de juist-snelle aanslag aanbevolen wordt, als deze dit hulpmiddel niet overbodig kan maken. Of is wellicht het vertrouwen daarin niet voldoende?

Ter aankondiging ontvangen.

Leerboek der Nederlandsche Stenographie, »Correspondentieschrift«.
Bewerkt voor de Nederl. taal naar het STOLZE'sche systeem volgens
de reformatie van Sept. 1888, door J. L. WÉRY, Leeraar in de steno-
graphie. Zesde verbeterde druk. 1909. Amsterdam. SCHALEKAMP, VAN
DE GRAMPPEL EN BAKKER.

De heer van der Meer, voorzitter van de commissie, heeft de afhandeling van de zaak overgenomen en heeft de afhandeling van de zaak overgenomen en heeft de afhandeling van de zaak overgenomen.

Ter aankondiging ontzagen

De heer van der Meer, voorzitter van de commissie, heeft de afhandeling van de zaak overgenomen en heeft de afhandeling van de zaak overgenomen en heeft de afhandeling van de zaak overgenomen. De heer van der Meer, voorzitter van de commissie, heeft de afhandeling van de zaak overgenomen en heeft de afhandeling van de zaak overgenomen en heeft de afhandeling van de zaak overgenomen.